

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Historický ústav

Dvůr Králové nad Labem za třicetileté války
Bakalářská práce

Autor: Josef Langfelner
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání
Základy techniky se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.
Oponent práce: prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor: Josef Langfelner

Studium: P17P0477

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání, Základy techniky se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Dvůr Králové nad Labem za třicetileté války**

Název bakalářské práce The town of Dvůr Králové nad Labem during the Thirty Years' War
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je podat ucelený obraz o třicetileté válce v oblasti Dvora Králové nad Labem a okolí v chronologickém sledu, o jejích důsledcích pro měšťany i obyvatele okolního venkovského zázemí a o obnově zničené oblasti v poválečném období. Práce zahrnuje popis průběhu války a jednotlivá vojenská tažení na město, zabývá se též změnami po bitvě na Bílé hoře, jimiž byla emigrace z náboženských důvodů, odvody rekrutů, zvýšené kontribuce a odvody potravin pro válečné účely. Výzkum je založen na archivních pramenech, které byly dosud jen částečně badatelsky využity a odborné literatuře; využívá metody přímé a nepřímé.

Základní prameny: Pamětní kniha obce Dvůr Králové nad Labem od roku 1417, Státní okresní archiv v Trutnově, fond Archiv města Dvůr Králové nad Labem, inv. č. p11; Památní kniha čís. III Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011, opis z roku 1837, Děkanství Dvůr Králové nad Labem. Základní literatura: HALÍK, Tomáš, Dějiny Dvora Králové nad Labem, Dvůr Králové nad Labem 1926; JANOŮŠEK, Jaroslav, Místopis soudního okresu královédvorského, Dvůr Králové nad Labem 1937; KILIÁN, Jan (ed), Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova, Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.-5. května 2004, Mělník 2004; KOMÁREK, František, Děkanství chrám Páně sv. Jana Křtitele a historie milostné sošky Panny Marie na hlavním oltáři ve Dvoře Králové n. L., Dvůr Králové nad Labem 1936; POCHÉ, Emanuel, Soupis památek historických a uměleckých v okrese královédvorském, Praha 1937; VITÁK, Antonín Konstantin, Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem, Praha 1867.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 23.4.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

.....

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Zdeňku Beranovi, PhD. za rady, připomínky a podněty při vedení bakalářské práce.

Anotace

LANGFELNER, Josef, *Dvůr Králové nad Labem za třicetileté války*, Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 86 s. Bakalářské práce.

Cílem práce je podat ucelený obraz o třicetileté válce v oblasti Dvora Králové nad Labem a okolí v chronologickém sledu, o jejích důsledcích pro měšťany i obyvatele okolního venkovského zázemí a o obnově zničené oblasti v poválečném období. Práce zahrnuje popis průběhu války a jednotlivá vojenská tažení na město, zabývá se též změnami po bitvě na Bílé hoře, jimiž byla emigrace z náboženských důvodů, odvody rekrutů, zvýšené kontribuce a odvody potravin pro válečné účely. Výzkum je založen na archivních pramenech, které byly dosud jen částečně badatelsky využity a odborné literatuře; využívá metody přímé a nepřímé.

Klíčová slova: Dvůr Králové nad Labem, dějiny měst, třicetiletá válka, bitva na Bílé hoře, 17. století

Annotation

LANGFELNER, Josef, *The town of Dvůr Králové nad Labem during the Thirty Years' War*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 86 pp. Bachelor Degree Thesis.

The aim of the work is to give a comprehensive picture of the Thirty Years' War in the area of Dvůr Králové nad Labem and its surroundings in chronological order, its consequences for the burghers and inhabitants of the surrounding rural background and the restoration of the destroyed area in the postwar period. The thesis contains a description of the course of the war and individual military campaigns in the city, it also deals with changes after the Battle of White Mountain, which were emigration for religious reasons, recruitment of recruits, increased contributions and food levies for war purposes. The research is based on archival sources, which have so far been used only in part in the scientific and professional literature; uses direct and indirect methods.

Keywords: Dvůr Králové nad Labem, Town's history, Thirty Years' War, Battle of White Mountain, 17th century

Obsah

Úvod.....	1
1. Situace před válkou	4
2. Začátek války	6
3. Po Bílé hoře	13
4. Emigrace.....	18
5. Vojenské vpády do východních Čech.....	26
6. Poválečná obnova.....	53
Závěr.....	56
Seznam pramenů a literatury	58
Přílohy	61

Úvod

Třicetiletá válka, probíhající v letech 1618–1648, byla jedním z největších válečných konfliktů novověké Evropy. To, co začalo jako nábožensko-mocenský konflikt mezi katolickou a protestantskou stranou, vyústilo v celoevropskou válku. Procházející vojska měla na svědomí ničení měst, včetně kostelů, hřbitovů a dalších posvátných míst. Města a vesnice pustly, mnoho obyvatel bylo odvedeno do vojska, vyhnáno z důvodu náboženství i s kněžími a řeholníky, nebo zemřelo v důsledku války. Tento osud se nevyhnul ani královským věnným městům včetně Dvora Králové nad Labem a jeho okolí.

Osud Dvora Králové nad Labem se v souvislosti s třicetiletou válkou začíná psát již v jejím počátku roku 1618, kdy se královédvorští měšťané postavili na stranu českých stavů v obraně země. Po bělohorské bitvě se toto město stalo ubytovacím místem pro císařské i nepřátelské vojáky. Kromě města se na stranu stavů postavili i šlechtici vlastníci panství a statky v okolí Dvora Králové nad Labem. Na ty, stejně jako na město Dvůr Králové nad Labem dopadly následně konfiskace majetku, ačkoliv se město i někteří okolní šlechtici obrátili zpět na stranu císaře. Tím město velmi zchudlo, což mělo dopad i na pozdější vývoj války v tomto městě.

Hlavním cílem této bakalářské práce je podat ucelený obraz o období třicetileté války ve městě Dvoře Králové nad Labem a jeho okolí v chronologickém sledu a nastínit důsledky války pro měšťany i pro prosté obyvatele okolního venkovského zázemí. Ačkoliv se práce zabývá hlavně obdobím třicetileté války, je nezbytné pro zařazení do širšího kontextu zohlednit období předcházející i následující. Práce tedy obsahuje mimo válečné období i chronologický úsek let 1600–1618 a 1648–1659, kdy probíhala ve městě poválečná obnova zničené oblasti.

Období třicetileté války je v práci zmapováno jednotlivými vojenskými taženími a jejich vlivem na poměry ve městě. Práce se také zabývá změnami po bitvě na Bílé hoře, jimiž byla emigrace z náboženských důvodů, odvody rekrutů, zvýšené kontribuce a odvody potravin pro válečné účely.

Práce vychází hlavně z archivních pramenů a z nich vytvořených edic, které se dotýkají dějin města Dvora Králové nad Labem. Důležitým pramenem o dvorských dějinách se stala Pamětní kniha královédvorské farnosti od roku 1011 a její opis z roku 1837.¹ Dalším důležitým pramenem je fond Staré Militare uložený v Národním archivu v Praze, ze kterého

¹ Děkanství Dvůr Králové nad Labem, *Pamětní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011*, opis z roku 1837.

byla pořízena i edice nazvaná *Prameny k dějinám třicetileté války*.² Jedná se o regesta daného fondu, přeložené a zpracované dr. Václavem Lívou. Dále práce využívá neuspořádaný Rodinný archiv Černínů z Chudenic uložený ve Státní oblastní archiv v Třeboni.³

Mezi edice, ze kterých práce vychází, patří jednak již výše zmíněné *Prameny k dějinám třicetileté války*, ale také *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú od smrti Husovy až do doby Koniášovy*⁴ od zakladatele královédvorského městského muzea Antonína Schulze a *Prostpravda, Paměti*⁵ od Mikuláše Dačického z Heslova.

K práci je dále využívána literatura autorů, kteří se již v minulosti snažili podat komplexní přehled dějin Dvora Králové nad Labem. Mezi přední autory lze řadit Antonína Konstantina Vitáka, který sepsal *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*⁶ ve druhé třetině 19. století. Tyto dějiny jsou však podle slov gymnaziálního pedagoga Tomáše Halíka spíše „*snůškou pramenů, nežli pragmatické zpracování důležitých událostí, v nichž město mělo vynikající úlohu*“.⁷ Není proto divu, že se Tomáš Halík pokusil také zpracovat královédvorské dějiny, které jsou přehledným, ale stručným zpracováním dějin tohoto města.⁸ Oba tyto autoři vycházeli z práce královéhradeckého hejtmana a archeologa Karla Josefa Bienera rytíře z Bienenbergu,⁹ spisovatele prvního chronologického přehledu historických událostí tohoto města. Svou publikaci vydal v 18. století v němčině, ale díky překladu Ignáce Antonína Hrdiny, OPraem, se dočkala českého vydání u příležitosti oslav 750 let od první písemné zmínky o městě Dvoře Králové nad Labem v roce 2020. Přínosným souborem studií při zkoumání této války ve věnných městech byl také sborník z konference konané v roce 2004 v Mělníku, který editoval historik Jan Kilián.¹⁰

Téma bakalářské práce se zaměřuje na dosud málo zpracované období Dvora Králové

² *Prameny k dějinám třicetileté války, díl I.–VIII.*, ed. Václav Líva, Praha 1953.

³ Státní oblastní archiv v Třeboni, Oddělení správy fondů a sbírek Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Černínů z Chudenic (neuspořádaný).

⁴ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú od smrti Husovy až do doby Koniášovy*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913.

⁵ Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA, *Prostpravda, Paměti*, edd. Eduard Petrů – Emil Pražák, Praha 2018. Vydání vychází textově z edice z roku 1955, ale je nově redakčně upraveno.

⁶ Antonín Konstantin VITÁK, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867.

⁷ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 3.

⁸ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926.

⁹ Carl Joseph BIENER VON BIENENBERG, *Versuch einer kurgesfaßten Geschichte der Stadt Königinn-Hof : Worinenn XXX. Urkunden enthalten sind*, Praha 1782.

České vydání knihy:

Carl Joseph VON BIENENBERG, *Pokus o stručné dějiny města Dvora Kralové, v nichž je obsaženo XXX listin*, Dvůr Králové nad Labem 2020.

¹⁰ Jan KILIÁN (ed.), *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.–5. května 2004*, Mělník 2004.

nad Labem, k němuž lze čerpat ze zmíněných pramenů a tak přispět k poznání dějin tohoto města. Práce je rozdělena do pěti kapitol podle důležitých mezníků, které postihly město Dvůr Králové nad Labem. První kapitola představuje vývoj města od počátku 17. století až do roku 1618. Na ni navazuje další kapitola předkládající následné dva roky do bělohorské bitvy, kdy nastal zlom v dalším vývoji země. Třetí kapitola se zabývá konfiskacemi majetku šlechtickým rodům v okolí města. Čtvrtá kapitola pojednává o období odchodu do zahraničí pro víru až do vpádů švédských vojsk. Pátá kapitola popisuje vpády a kvartýrování císařských i švédských vojsk v poslední fázi třicetileté války. Poslední kapitola podává informace o důsledcích války a poválečném uspořádání ve městě a jeho okolí. Součástí bakalářské práce je přílohová část, rozdělená na část obrazovou, obsahující fotografie památek na dané období třicetileté války, a část textovou.

1. Situace před válkou

Město Dvůr Králové nad Labem patřilo mezi věnná města českých královen již od roku 1399, kdy město daroval Žofii Bavorské český král Václav IV. Věnná města spadala pod úřad královnina podkomořího, jehož pravomoci potvrdil v roce 1401 zemský soud. Města byla připisována královnám po jejich korunovaci, pokud nežila předchozí paní věnných měst.

Každé věnné město bylo povinno odvádět královně dvakrát ročně berni, která v době, kdy věnná města náležela Anně Tyrolské, činila celkem 620 kop míšeňských grošů. Každé město odvádělo jinou částku podle svých možností, přičemž Dvůr Králové odevzdával 24 kop míš. grošů. Mimo to platila věnná města příspěvek na plat podkomořímu královny 74 kop, hofrychtěři 17 kop a písaři při úřadu podkomořího 6 kop.¹¹

Během 16. století se Dvůr Králové dostal do finanční tísně, která přetrvala až do dalšího století. Aby mohlo město zaplatit v roce 1600 daně, muselo prodat městský dům v Záboří za 600 kop míš. grošů. Z těchto peněz město nakupovalo v dalších letech majetky, ovšem většinou velmi výhodně pod prodejní hodnotou. V roce 1606 tak zakoupilo manský statek zvaný Podhoř (dnešní Žiřečská Podstráň) jako odúmrť po zemřelém Janu starším Zilvarovi, který připadl do majetku císaře Rudolfa II. Statek v hodnotě 1 620 kop míš. grošů. koupili Královédvorští za 1 500 kop míš. grošů v hotovosti.¹² Tuto částku si ovšem museli vypůjčit s odůvodněním, že obec je velmi chudá a zadlužená. Částku 1 500 kop grošů zaplatili královské komoře až v roce 1607.¹³

Po nástupu Matyáše Habsburského na trůn v roce 1612 složili královédvorští měšťané lenní přísahu za Záboří a Stránku. Matyáš jim za to potvrdil dluh po svém bratru Rudolfu II., který činil 1 600 kop míš. grošů, ke kterým náležel i úrok. Dluh měl být Královédvorské obci splacen v obvyklých termínech na svatého Jiří a svatého Havla. Královská komora dluh ani úrok nikdy nezaplatila, ačkoliv byla několikrát upomínána. Nakonec královédvorští měšťané vyhověli císařově žádosti o strpení.¹⁴

Celé okolí Dvora Králové patřilo významným šlechtickým rodům. Mezi ty nejvýznamnější patřil rod Kordulů ze Sloupna, kterému náležel Velký Vřešťov, rodu Pecingárů z Bydžína patřilo (Choustníkovo) Hradiště a Vlčkovice a Zilvarové ze Silbrštejna vlastnili Žireč a Bílou Třemešnou.¹⁵

¹¹ Dagmar KRŠKOVÁ, *Královny a jejich věnná města*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 16.

¹² Děkanství Dvůr Králové nad Labem, *Památní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011*, opis z roku 1837, s. 96.

¹³ Dagmar KRŠKOVÁ, *Královny a jejich věnná města*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 159.

¹⁴ Tamtéž, s. 160.

¹⁵ Ondřej TIKOVSKÝ, *S údělem prosebníka*, České Budějovice 2011, s. VIII

Samotnému městu náležely okolní vesnice Verdek, Filířovice, Nové Lesy, Lipnice a Záboří. Od roku 1606 ještě manství Podhoř, odkoupené jako odúmrt' od císaře Rudolfa II. po Janu starším Zilvarovi.¹⁶ Podle berního přiznání z roku 1603 bylo ve městě 195 měšťanů a 210 komínů¹⁷ a rok před vypuknutím třicetileté války náleželo městu 197 domů.¹⁸

¹⁶ Jaroslav MAŤÁTKO, *Historie města Dvora Králové nad Labem v sebraných písemnostech*, Dvůr Králové nad Labem 2002, s. 74.

¹⁷ Jan KILIÁN (ed.), *Věnná měst za třicetileté války a jejich poválečná obnova, sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.–5. května 2004*, Mělník 2004, s. 29.

¹⁸ Dagmar KRŠKOVÁ, *Královny a jejich věnná města*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 160.

2. Začátek války

Za začátek třicetileté války je pokládán den 23. května 1618, kdy proběhla tzv. Třetí pražská defenestrace, při které byli vyhozeni královští místodržící Vilém Slavata z Chlumu a Jaroslav Bořita z Martinic a s nimi i písař Filip Fabricius z oken místodržitelství kanceláře na Pražském hradě. Tento akt byl odezvou na, z pohledu protestantských stavů, porušování Rudolfova majestátu z roku 1609. Ve středu 23. května přišli do místodržitelství kanceláře Jindřich Matyáš Thurn, Albrecht Jan Smiřický, Ondřej Šlik, Václav Vilém z Roupova, Colona z Felsu, Vilém z Lobkovic a další a jednali s přítomnými čtyřmi místodržícími Děpoldem z Lobkovic, Jaroslavem z Martinic, Adamem ze Šternberka a Vilémem Slavatou. Místodržící Jaroslav z Martinic a Vilém Slavata byli dříve jako nepřátelé stavů a vlasti odsouzeni k smrti,¹⁹ což vůdci povstání vykonali vyhozením Jaroslava z Martinic, Viléma Slavaty a písaře Fabricia z oken. Přestože vůdci povstání považovali vyhozené z oken za mrtvé, celá tato událost se obešla bez obětí na životech. Oba místodržící i písař Fabricius vyvázli nakonec jen s lehkým zraněním. Podle katolické tradice se o záchranu svržených mužů postarala Panna Maria.²⁰ Podle Pavla Skály ze Zhoře místodržící „*počali prositi, aby hrdlům jich uškozeno nebylo, ruce spínající a Boha prosíce, nohama o zemi se opírali a za milost žádali*“.²¹

Hned o den později byl zvolen sbor 30 direktorů jako nová zemská vláda. Tato vláda měla tvořit zdání, že se vzbouřenci postavili pouze proti místodržícím, a ne proti panovníkovi. Okamžitě však zahájila verbování vojska a obracela se na pomoc do zahraničí.²²

Podle Antonína Schulze purkmistr a městská rada Dvora Králové nad Labem vyslala v sobotu po památce sv. Medarda (9. června 1618) v návaznosti na předchozí události své zástupce na stavovský sněm. Nejbližší sněm se konal ale až na konci srpna toho roku. Lze se domnívat, že buď radní Jan Cikánek a městský písař Jan Anderly byli vysláni o necelé dva měsíce před začátkem sněmu, nebo si Antonín Schulz špatně vyložil obsah listu městské rady a tito městští vyslanci nebyli posláni na stavovský sněm, ale pouze na jednání. V listu se píše, že tito zástupci města jsou vysláni na Pražský hrad, aby zastupovali celou obec v přijímání i odmítání rozhodnutí, které by se týkalo obce zvláště v otázkách náboženství, „*jako bychom my sami i obec naše, toho všeho přítomni jsouce*“.²³ V listu se nepíše o zasedání sněmu,

¹⁹ Arnošt KLÍMA, *Dlouhá válka 1618–1648*, Praha 2000, s. 16–17.

²⁰ Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny země Koruny české VIII.*, Praha 2008, s. 18.

²¹ Pavla Skály ze Zhoře *Historie česká od roku 1602 do roku 1623, sv. II.*, ed. Karel Tiefertunk, Praha 1866, s. 132.

²² Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny země Koruny české VIII.*, Praha 2008, s. 19–20.

²³ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskou*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 118.

jak uvádí Antonín Schulz ve svém úvodu, a je tedy možné, že Jan Cikánek a Jan Anderly jsou posláni do Prahy, aby zastupovali město Dvůr Králové při menších jednáních stavů. Ačkoliv není jasné, jak to bylo, jisté je, že se představitelé města Dvora Králové nad Labem přidali k výzvě stavů a 20. června 1618 poslali jako svou odpověď souhlas s jednáním stavů, ve které mimo jiné stojí: „*Protož také v téže nařízené defensi a k tomu ke všemu, v čemž jsou se toho všickni tři páni stavové sobě zavázali a výše připomenuto i také v dotčeném plnomocenství šíře vypsáno jest – přistupujeme, jakož i touž, co se koliv od J. M. pánův stavův až posavad řídilo a konalo, sobě oblibujeme, a radám zemským tímto listem k tomu ke všemu plnou moc a právo, aby vše, načkoliv dotčené plnomocenství hlavní se vztahuje, jednati a řídití mohli, což by se J. M. nejužitečnějšího zdálo a vidělo*“.²⁴ Tuto odpověď lze považovat za vstup města Dvora Králové nad Labem do třicetileté války.

Dne 1. srpna přišlo královédvorské městské radě nařízení direktorů, které obsahovalo mimo jiné, aby byli měšťané připraveni hájit vlast, život i statky a aby včasné odváděli sbírky na verbování a jiné berně podle usnesení sněmu.²⁵

Městská rada zareagovala ještě během měsíce srpna oznámením, kolik mužů pošlou k zemské obraně. Purkmistr s městskou radou rozhodl 29. srpna poslat z poddaných náležejících k záduší každého pátého člověka a z měšťanů každého čtvrtého, celkem „*čtyřicet osm osob spolusousedův a obyvatelův našich do pole vysíláme*“.²⁶ Záduší tvořilo majetek příslušného kostela, které sloužilo k udržování chrámu a hrazení bohoslužebných výdajů.²⁷ Z tohoto čísla se dá odhadnout, že město Dvůr Králové mělo na počátku války 192 osedlých obyvatel včetně vesnic. Zároveň purkmistr v listu prosí o dovybavení vyslaných obránců „*jestliže by se při nich jaký nedostatek v ručnicích a jiné zbrani nacházel, poněvadž chudí a velice zadlužení jsme a oupravenějších ručnic v tak rychlém času opatřiti jsme nemohli*“.²⁸

Tito obránci byli přiřazeni pod prapor Věňka Bukovského z Hustiřan, bývalého hejtmana pardubického panství. Vyslání královédvorští měšťané byli odvedeni do Kutné Hory, kde „*tu drahný čas zůstávají, nic platní nebyli, jen souseduom škody a nátisky činili a šacovali*“,²⁹ jak píše kutnohorský měšťan Mikuláš Dačický z Heslova. Dne 27. září 1618

²⁴ Tamtéž, s. 117.

²⁵ Tamtéž, s. 119.

²⁶ Tamtéž, s. 120.

²⁷ Jan CZERNIN, *Majetková práva obročí, záduší a kostelů v minulosti a jejich transformace dnes*, Revue církevního práva 6/97, 1997, s. 14.

²⁸ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 120.

²⁹ Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA, *Prostopravda, Paměti*, edd. Eduard Petrů – Emil Pražák, Praha 2018., s. 505.

zaslal Věňek Bukovský královédvorské radě dopis z Kutné Hory, kde žádá, aby nebyly posílány peníze pro měšťany ze Dvora, ale pokud nějaké pošlou, ať se posel hlásí přímo u Věňka Bukovského. Také požaduje, aby vojenské vybavení bylo zasláno přímo do jeho rukou. Dopis podepsal slovy: „*Váš volný přítel a soused Věňek Bukovský z Hustířan*“.³⁰

Rod Bukovských z Hustířan měl panství v okolí Dvora Králové. Po roce 1541 získal Zálesí Majnuš Bukovský z Hustířan, který už v té době vlastnil Červené Poličany, Dubenec a Velehrádek.

Otec Věňka Bukovského Karel byl v roce 1623 souzen za účast v českém stavovském povstání v letech 1618–1623. Byl odsouzen ke ztrátě jedné třetiny majetku a ke konfiskaci statku Velehrádek, sestávajícího z tvrze a poplužního dvora, a vesnic Lanžov, Dolní Dehtov, Zálesí a Doubravice.³¹

Kromě Karla byl odsouzen i jeho syn Věňek, v té době držitel tvrze Červené Poličany. Věňek byl souzen i přes to, že předtím přestoupil na císařskou stranu a byl roku 1622 komisařem při jízdě hraběte Contiho. Z konfiskace vykoupil Červené Poličany Albrecht z Valdštejna za 5 531 kop míšeňských grošů, který je pak prodal Jiřímu Sádovskému ze Sloupna, příznivci Jana Amose Komenského.³²

Na základě rozhodnutí zemského sněmu, zasedajícího i přes králův zákaz 18. března 1619 posílá purkmistr a rada města Dvora Králové 7. dubna 1619 direktorům k obraně země jednoho rejtara a 14 ozbrojenců. Z dopisu poslaného s ozbrojenci vyplývá, že ani oni, stejně jako jejich předchůdci nebyli dostatečně vybaveni zbraněmi, „*poněvadž obec naše velice chudá a zadlužilá jest*“.³³ Tato posila dorazila 8. května 1619 do Hradce Králové. Pod vedením přidělených velitelů se 9. května sešikovali a byli vedeni do Prahy.³⁴ Antonín Konstantin Viták píše v dějinách královského věnného města Dvora Králové nad Labem o praporu, který neslo těchto 15 ozbrojených ve svém čele. Další popis praporu zní takto: „*Prapor ten až po dnešní dobu zachovaný nosívá se při veřejných průvodech před staršími městskými. Na žerdi červeno bílé připnutá látka hedvábná barvy zelené ozdobena jest na jedné straně obrazem malovaným Rodičky Boží Kralodvorské se znakem městským, na druhé pak vyobrazeny jsou znaky: Český, Moravský, Slezský, Horno- a Dolno- Lužický*“.³⁵

³⁰Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 121.

³¹Rozvojový strategický dokument obce Doubravice období let 2018–2022, Doubravice 2017, s. 7.

³²Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 121.

³³Tamtéž, s. 122.

³⁴Carl Joseph VON BIENENBERG, *Pokus o stručné dějiny města Dvora Králové, v nichž je obsaženo XXX listin*, Dvůr Králové nad Labem 2020, s. 78.

³⁵Antonín Konstantin VITÁK, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867, s. 49.

Na Antonína Vitáka navázal Tomáš Halík, který v souvislosti s bitvou na Bílé hoře napsal: „V zdejším museu je uchován prapor s letopočtem 1619, pod kterým podle podání sousedé dvorští v této bitvě bojovali“.³⁶

Antonín Viták i Tomáš Halík měli na mysli pravděpodobně tzv. Prapor Naděje, uchovávaný v městském muzeu, který se v rubové straně ale výrazně liší. Nejsou na něm vyobrazeny uvedené znaky, ale znak, který se dá pokládat, s určitými chybami, za znak arcivévodů rakouských. Podle níže uvedeného popisu je jasné, že se Antonín Viták mýlí.

Znak je čtvrcený se srdečním štítkem. V prvním poli velkého štítu se nachází znak Uherského království. Sedmkrát stříbrno-červeně dělené pole v pravé polovině první čtvrtiny a v levé polovině čtvrtiny je patriarchální kříž v červeném poli, rostoucí ze zlaté koruny. Na Uherském znaku je patriarchální kříž stříbrný, ale na městském praporu je zlatý, zároveň chybí i zelené návrší, ze kterého má koruna a kříž vyrůstat. Ve druhém poli se nachází český stříbrný dvouocasý lev na červeném podkladu, avšak není korunovaný. Třetí a čtvrté pole je více nejasné. Třetí pole je šestkrát kosmo dělené modro-stříbrné a ve čtvrtém poli je vyobrazena černá orlice na zlatém poli. Lze se domnívat, že se jedná o slezský znak, ale v tom případě by měla mít orlice stříbrné perisonium, které zde chybí. Srdeční štítek by měl být znak rakouských arcivévodů, ale na tomto vyobrazení se nachází v obrácených barvách. Bílé pole je překryté červeným břevnem. Celý štítek je korunován arcivévodskou korunou. Arcivévodská koruna je umístěna i nad celý znak.

Městské muzeum Dvůr Králové dalo v roce 2003 prapor zrestaurovat a při té příležitosti bylo zjištěno, že „součástí zeleného barviva je pařížská modř (někdy také nazývaná pruská nebo berlínská modř). Jedná se o první průmyslově vyráběný umělecký pigment, komplexní kyanid železa (poprvé syntetizován 1704), který byl běžně používán ve druhé polovině 18. st. a v 19. st. (Do tohoto období nejdříve lze datovat vznik praporu)“.³⁷ Z toho je jasné, že prapor nevznikl před rokem 1704. S tím souvisí i lidové vyprávění, které odmítá přítomnost tohoto praporu na Bílé hoře v roce 1620, jak se dříve předpokládalo, ale přiznává, že byl tento prapor použit v bitvě u Štěrbohol roku 1757³⁸, kde podle lidového podání měli na Bílé hoře ustupující rakouští vojáci a mezi nimi i Královédvorská městská hotovost tábor. Toto místo se však nezdálo dostatečné, a proto se rakouská armáda přesunula k obci Štěrboholy. Uvolněné pozice na Bílé hoře obsadil Fridrich II. Veliký se svými vojáky. Pruské vojsko se však později muselo složitým manévrem přesunout na východní břeh Vltavy

³⁶ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 43.

³⁷ Ivana KOPECKÁ, *Analytické a technologické rozbor*y, Praha 2005.

³⁸ Miroslav BUCHVALDEK a kol., *Československé dějiny v datech*, Praha 1987, s. 204.

k obci Štěrboholy, kde byla svedena bitva.³⁹ Tím vzniklo vyprávění, že královédvorští měšťané byli pod tímto praporem na Bílé hoře, a později z toho vzniklo, že pod ním bojovali. Tím bylo obsazení Bílé hory 1757 spojeno v lidovém vyprávění s bitvou na Bílé hoře 1620. Tuto pověst ale nepodporuje ani vyobrazení na lícové straně tohoto praporu, kde je namalována královédvorská Panna Maria v červených šatech podle sochy umístěné do kostela sv. Jana Křtitele až po roce 1646. Na praporu z roku 1620 by tedy nemohla být vyobrazena. Fotografie lícové i rubové strany praporu jsou přiloženy v obrazové příloze této práce (obr. 5 a 6).

Ctibor Smil Pecingár a Jan Duchoslav z Libina, komisař Hradeckého kraje, poslali královédvorské městské radě ve středu 12. června 1619 dopis s napomenutím kvůli tomu, že Královédvorští odmítli poskytnout direktorům finanční zápůjčku. V dopise se mají zamyslet nad sebou v porovnání s ostatními, zvláště pak chudšími městy, které zápůjčky poskytly. Pokud by se Královédvorští rozhodli půjčku poskytnout, bude obec dostatečně pojištěna, ale pokud by odmítli „*a zapůjčiti nechtěli, jest se obávati, abyste se nějakým neštěstím nepotkali*“.⁴⁰ Dopis předkládají jako přátelské varování před tím, než budou nuceni odeslat zprávu Jejich Milostem pánům direktorům.⁴¹

Možná i na základě tohoto dopisu a z rozhodnutí zemského sněmu konaného 27. srpna 1619 byli Královédvorští ochotni poslat peníze. Jednalo se o sumu 45 kop, 19 grošů a 6 denárů na první termín splátky v den památky Povýšení Svatého Kříže (14. září). „*Summou ze všelikých gruntův, též z peněz na úrocích, usedlí, neusedlí, z každého sta kop míš. po 6 groších bílých a z všelikých živností a handlův též i ty osoby ze všech stavův a obyvatelův, kteří žádného stavu neužívají a sobě svobodni jsou a obchody své mají, což tak na ně tím nařízením uloženo jest a to na dva termíny, polovici v sobotu, v den památky povýšení svatého kříže a druhou polovici v sobotu po památce narození Krista Pána – vše téhož léta 1619 vyplňovati a nejvyšším berníkům na hrad Pražský odvozovati*“.⁴²

Není jisté, zda královédvorští měšťané tuto druhou polovinu splátky zaplatili, ale vzhledem k tomu, že neexistuje žádné další napomenutí ani upozornění od direktorů, lze předpokládat, že splátka byla zaplacená v termínu – tedy do 28. prosince 1619.

Rok 1620 byl pro královédvorské obyvatele rokem klidu. Tento čas by se dal

³⁹ Pavel BĚLINA, *Rok velkých bitev*, Dějiny a současnost 12, 2007, s. 21–24. dostupné online (<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/12/rok-velkych-bitev-/>), [citováno k 10. 1. 2021].

⁴⁰ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 124.

⁴¹ Tamtéž s. 124.

⁴² Tamtéž, s. 125–126.

považovat za pověstný klid před bouří, kdy se vyřizovaly vnitřní městské záležitosti. V pramenech z tohoto roku lze nalézt rozhodnutí prezidenta a rady nad apelacemi ve věci sporu mezi Mikulášem Sklenčkou, měšťanem ve Dvoře Králové, a Annou Duchoslavovou ve věci poctivosti zmíněné Anny Duchoslavové.⁴³

Další listinou je doklad o odkupu směnky Kateřiny Wenkeové. Dlužníkem byl Adam Zilvar ze Silbrštejna s celkovým dluhem 900 kop míšenských. Adam Zilvar postoupil svůj dlužní úpis královédvorským, kteří dluh Kateřině Wenkeové zaplatili. K vyrovnání dluhu ze strany Adama Zilvara již nedošlo, protože byl odsouzen 5. listopadu 1622 za účast na povstání ke ztrátě 2/3 majetku, ale v konečném rozhodnutí mu bylo zkonfiskováno celé jmění, které tvořily obce Vlčice, Bílá Třemešná a Třebnouševy, a prodáno za vysokou sumu 129 453 zlatých a 9 krejcarů Albrechtu z Valdštejna. Z třetiny, která odsouzenému zůstala, byly odčítány nároky oznámené věřiteli.⁴⁴ Svědky předání dlužního úpisu byli Jiří svobodný pán z Valdštejna a Bedřich Dobranovský z Dobranova. Jiří z Valdštejna byl odsouzen ke ztrátě 1/3 majetku, ale nakonec mu byl také zkonfiskován celý majetek.⁴⁵ Bedřich Dobranovský, hejtman na Vartenberku,⁴⁶ opustil tajně Čechy, což bylo zjištěno až po tom, co byl za účast ve vzpouře obeslán 5. února 1629, ale nedostavil se ještě ani 17. února 1630, aby pokutu vyrovnal. Při saském vpádu roku 1631 se vrátil do Prahy s hrabětem Thurnem, u něhož byl hofmistrem. Konfiskační komisí byl odsouzen ke ztrátě celého jmění.⁴⁷ Při konfiskaci majetku se postupovalo tak, že byl nejprve prodán za nízkou cenu celý majetek odsouzeného. Z výtěžku prodeje měla být odsouzenému vrácena část, která mu nebyla zabavena. Ale to se zpravidla nedělo. To byl také důvod, proč hlavně nižší šlechta v příštích letech, zchudla.⁴⁸

Velký zlom nastal 8. listopadu 1620, kdy se stavovské vojsko střetlo se spojenými armádami císaře Ferdinanda II. Štýrského a katolické ligy na Bílé hoře. Spojené císařské vojsko pod velením Karla Bonaventury hraběte Buquoye a vojsko katolické ligy čítalo asi 28 000 mužů. Samotná armáda hraběte Buquoye čítala 12 000–13 000 mužů, ke kterým se připojilo 15 000 vojáků katolické ligy.⁴⁹ Vojsko Fridricha Falckého pod velením Kristiána z Anhaltu činilo jen 15 000 mužů.⁵⁰

⁴³ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 126–127.

⁴⁴ Ondřej TIKOVSKÝ, *S údělem prosebníka*, České Budějovice 2011, s. 117.

⁴⁵ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 127.

⁴⁶ *Dobranovský z Dobranova* in: Ottův slovník naučný, 7. díl, Praha 1893, s. 709.

⁴⁷ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 127.

⁴⁸ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 43–44.

⁴⁹ Josef POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka a evropské krize XVII. století*, Praha 1970, s. 127–128.

⁵⁰ Arnošt KLÍMA, *Dlouhá válka 1618–1648*, Praha 2000, s. 29.

Bitva na Bílé hoře trvala necelé dvě hodiny a ani ztráty na obou stranách nebyly příliš velké. Stavovské vojsko obsadilo vrchol Bílé hory, což se zdálo jako výhoda pro nadcházející bitvu. První útok byl proveden rychlým postupem císařského pravého křídla složeného z Valonů, proti kterému se spustila palba Anhaltových dělostřelců. Kníže Anhalt nařídil svému levému pěšímu křídlu postup dopředu. Když však Anhaltovi muži viděli odhodlání Valonů, zmocnila se jich panika a začali odhazovat zbraně. Kníže Anhalt se rozjel se sedmi sty arkebuzníky a tisícem pěšáků moravských stavů hraběte Šlika proti kyrysníkům polního maršála Marradase. Střet těchto jednotek se rychle rozdrobil na srážky malých skupin. To mělo za následek porážku císařských kyrysníků, po které se Anhaltovi jezdci obrátili na pěší tercii a způsobili jí značné ztráty. Jejich útok byl tak silný, že se dostali až k jedné z císařských dělostřeleckých baterií. Tu obsadili a otočili proti jejím dřívějším uživatelům. Zabraná dělostřelecká baterie způsobila zmatek v císařském vojsku, čehož využila stavovská jízda a Šlikovi mušketýři, kteří se střelbou snažili zmatené řady oslabit. Císařské vojsko se začalo rozpadat a zadní řady se dávaly na útek. Kníže Anhalt byl při pronásledování prchajících raněn, a tak se dalšího boje již nezúčastnil. Anhaltovi jezdci a Šlikovi pěší vojáci se dostali příliš daleko od stavovských jednotek a jejich postup nebyl nijak krytý.

V tu chvíli se k císařským začalo přibližovat oddělené ligistické vojsko. Anhaltovy a Šlikovy oddíly by byly jistě poraženy ligistickou armádou, kdyby jim nepřišla pomoc v podobě uherských jednotek. Uhři nejprve odmítali splnit Thurnovy i Anhaltovy rozkazy, ale zapojili se do bitvy pravděpodobně po zaslechnutí vítězného pokřiku stavovské armády s vidinou bohaté kořisti. Proti stavovskému vojsku vyslal Maxmilián z Lichtenštejna toskánské kyrysníky a polské kozáky. Ti vyjeli proti uherským oddílům s takovým odhodláním, až se Uhrů zmocnila panika a prchali z bojiště. Tím se začala bitva obracet v prospěch spojeného císařského a ligistického vojska. Poláci pobíjeli vše, na co cestou narazili. To demoralizovalo stavovské vojsko natolik, že se k prchajícím Uhrům připojovaly i ostatní stavovské oddíly. Po útěku nepřátel zaútočilo spojené císařské a ligistické vojsko na poslední stavovský oddíl u letohrádku Hvězda, složený z části Šlikova moravského pluku a vojáků prchajících z bitvy, mezi kterými byl i hrabě Šlik.⁵¹ Za zdi obory se pak nacházel ještě v záloze výmarský pěší pluk a osobní garda Fridricha Falckého. Tyto jednotky podlehly zuřivosti neapolských oddílů, které dokázal zastavit svou autoritou až Maxmilián Bavorský.⁵²

⁵¹ Olivier CHALINE, *Bílá hora*, Praha 2014, s. 166–210.

⁵² Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny země Koruny české VIII.*, Praha 2008, s. 59.

3. Po Bílé hoře

Pobělohorská doba ve Dvoře Králové byla poznamenána častým kvartýrováním (ubytováním) císařských, stavovských i cizích armád, případně jejich částí, nejčastěji ve městě a blízkém okolí.

Prvním ubytovaným byl oddíl 150 rejtářů. Ačkoliv to bylo teprve na začátku války, město nemělo prostředky pro uživení tolika mužů, a proto krajský hejtman požádal Jiřího Sádovského ze Sloupna, aby podpořil královédvorské dodáváním obroku. Ten jeho prosbě vyhověl.⁵³

Jiří Sádovský navázal důvěrné styky s Karlem ze Žerotína a jako příznivec Jednoty bratrské se přidal roku 1618 k zemské defensi. Během povstání vzal z Broumova strelce a vedl je na Kladsko. V dalších letech zůstal na straně Fridricha Falckého.⁵⁴ Za vzpouru proti císaři byl pokutován ztrátou 2/3 majetku. Byl mu zabrán celý majetek, statky Sadová a Žiželevy, které odkoupil Albrecht z Valdštejna. Zbývající třetinu majetku měl panu Sádovskému Albrecht z Valdštejna zaplatit.⁵⁵ Aby Albrecht srazil dluh vůči Sádovskému, daroval mu v roce 1624 Velehrádek, Červené Poličany a Bílou Třemešnou jako léno. Bílá Třemešná se později stala úkrytem Jana Amose Komenského.⁵⁶

Není jasné, jak dlouho zůstal rejtarský oddíl ve Dvoře Králové, a nelze tedy určit, zda se následující oddíly k těmto rejtářům připojily, ale je více pravděpodobné, že je ve městě vystřídaly. Další ubytovaný ve městě byl prapor pěchoty Maxmiliána z Lichtenštejna, bratra českého místodržitele Karla z Lichtenštejna, v blíže nezjistitelném počtu.⁵⁷

Ve stejném roce, tedy 1621, kvartýroval ve Dvoře Králové hejtman Jeroným della Porta se svými rejtary pod velením rytmistra Martina Stirnkilera. Jeroným sloužil jako rentmistr u Arnošta hraběte z Mansfeldu, který 28. 11. 1628 dobyl Plzeň. Po Bělohorské bitvě poslal Mansfeld Jeronýma della Porta do Prahy, aby vyjednal smlouvu s Karlem z Lichtenštejna o postoupení Plzně za jistou sumu generálu Tillymu. Celková suma čítala 140 000 zlatých, z nichž 60 000 dostal Jeroným za své přičinění při vyjednávání a mimo to byl jmenován hejtmanem. Následně odjel se svým vojskem do Dvora Králové.

Část peněz, které financovaly pobyt Jeronýma della Porta a jeho rejtářů, patřila Magdaléně a Rozině Montanovým, sirotám po malíři Janu Montanovi, jehož dům byl prodán

⁵³ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 128–129.

⁵⁴ Tamtéž, s. 128.

⁵⁵ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 44.

⁵⁶ *Sádovský ze Sloupna* in: Ottův slovník naučný, 22. díl, Praha 1904, s. 483.

⁵⁷ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 44.

Tobiášovi a Voršile Grofovým za 310 kop. Z toho 200 kop připadlo jako dědictví sestřám Montanovým. Ty si peníze uložily v kostele, respektive ve věžní kobce kostela a podle Antonína Schulze byly peníze v roce 1621 vzaty a vynaloženy na vojsko hejtmána Jeronyma della Porta a na rytmistra Martina Stirkillera.⁵⁸

Na začátku roku 1622 rozbila tábor u Dvora Králové pěchota Albrechta z Valdštejna. Svědčí o tom dopis komisaře královéhradeckého kraje Jáchyma staršího Slavaty z Chlumu z 21. března 1622, podle kterého měl Heřman Vilém Pecingár z Bydžína odvést pěchotu Albrechta z Valdštejna od Dvora Králové do Chrudimi. V dopise dále žádá, aby „na to všelijak pozor dali, aby žádné škody nebohým lidem nečinili, kdež nepochybuji, že se tak pro dobré J. M. císařské zachováte“.⁵⁹

Rod Pecingárů z Bydžína vlastnil v okolí Dvora Králové mnoho statků, mezi nimi i hradištské panství, které koupil v roce 1541 Mikuláš Pecingár. Mikuláš zemřel v roce 1561 a po jeho smrti připadlo toto panství jeho synu Albrechtovi. Ten koupil roku 1591 Nový Vamberk a o sedm let později zemřel. Statky spravovala vdova po Albrechtovi Ofka z Bubna až do roku 1604, kdy je převzali její synové Albrecht Ctibor a Heřman Vilém. Ti prodali Vamberk a obdrželi za něj Vlčkovice. Hradiště připadlo Albrechtu Ctiborovi a Heřman Vilém obdržel Vlčkovice. Oba bratři se ale zapojili do povstání českých stavů, a tak jim byly jejich majetky zabráný.⁶⁰ Jako první postihl trest Heřmana Viléma, kterému byl 10. listopadu 1622 zabaven statek Vlčkovice, a to i přes přísahu věrnosti a poddanosti, kterou složil císaři v lednu 1621. Jeho bratr Albrecht Ctibor, kterému patřilo (Choustníkovo) Hradiště, byl potrestán jako poslední z rodu ztrátou poloviny majetku dne 3. prosince 1622. Konfiskační proces byl velmi krátký. Již 5. prosince 1622 bylo naříděno purkmistru a konšelům Dvora Králové, aby převzali kontrolu (Choustníkovo) Hradiště a postoupili ho Albrechtu z Valdštejna.⁶¹ Ten o rok později směnil Hradištské panství s Marií Magdalénou Trčkovou z Lobkovic. „K panství patřilo vedle hradu stejnojmenné městečko (od roku 1516) s podacím právem k tamnímu kostelu, poplužní dvůr, ovčín, pivovar a mlýn pod hradem a čtyři vesnice s příslušenstvím“.⁶²

Na základě dopisu Ferdinanda Gerstorfa byl krajskému komisaři Jáchymu Slavatovi

⁵⁸ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 129.

⁵⁹ Tamtéž, s. 130.

⁶⁰ *Pecingár z Bydžína* in: Ottův slovník naučný, 19. díl, Praha 1902, s. 381.

⁶¹ Ondřej TIKOVSKÝ, *S údělem prosebníka*, České Budějovice 2011, s. 208–209.

⁶² Ivana KWIECIENOVÁ, *Hrad Choustníkovo Hradiště*, Hradištský zpravodaj 8, 2001, s. 6–7.

dostupné online na:

(<https://www.choustnikovohradiste.cz/wp-content/uploads/2020/01/Hrad-%C5%A0losberk.pdf>)
[citováno k 10. 1. 2021].

nařízen 26. března 1622 přesun „*dvou nezmustrovaných kompanií, jimž velí Sydon a Čabelický. Poněvadž je zřejmo, že hlavní příčinou nespokojenosti vojáků je nedostatečné zásobování.*“ Jáchym Slavata měl těmto kompaniím zařídit lepší ubytování ve Dvoře Králové a v Novém Městě nad Metují. Tyto kompanie se měly přesunout do stanovených míst, jakmile dorazí do Radkova pět praporů knížete Lichtenštejna. Kompanie má ve Dvoře Králové vyčkat do příjezdu lajtnanta Contiho, který se svou kompanií a plukovním štábem vyrazí z Mladé Boleslavi. Dvorská kompanie se k němu má připojit a odejít do Hradce Králové.⁶³ Ačkoliv podle dopisu adresovaném arciknížeti Karlovi je zřejmé, že nejvyšší lajtnant Conti byl ubytován v Hradci Králové již 20. května 1622,⁶⁴ kompanie pod vedením Jiřího Sydona byla ve Dvoře Králové ještě 5. července, kdy je nejvyšší lajtnant Haugvic pověřen „*vykonáním mustrunku kompanií nejv. vachtmistra Jiřího Sydona a rytmistra Jana Čabelického ve Dvoře Král. a Novém Městě n. Met.*“.⁶⁵ Je zřejmé, že dvorská kompanie se k oddílům lajtnanta Contiho nepřipojila, protože Conti byl 8. srpna převelen se svou jízdou a jinými oddíly do Kladska,⁶⁶ zatímco Sydonova kompanie zůstala ve Dvoře Králové. Svědčí o tom dopis z 9. srpna určený nejvyššímu lajtnantu Haugvicovi, podle kterého si Kryštof Richter, Michal Šulc z Doks a Jiří Cziepa ze Svitav stěžují, že byli 27. července „*přepadeni 20 jezdcí, kteří odňali jejich formanům míli cesty od Dvora Král. tři nejlepší koně, je pak oloupili o 240 zl. A donutili je odvézti k nejv. vachtmistrovi Sydonovi ve Dvoře Král. tři vozy naložené 71 vědry vína*“.⁶⁷ Protože takové přepadávání nelze trpět, má Haugvic přinutit Sydona k náhradě, jinak bude škoda sražena ze žoldu celé kompanie.⁶⁸ Není jisté, kdy Sydon opustil Dvůr Králové, ale poslední zápis týkající se dvorské kompanie Jiřího Sydona lze nalézt z 3. září 1622, kdy bylo nařízeno nejvyššímu lajtnantu Haugvicovi, aby zakázal násilné vymáhání ovsa a postaral se o navrácení ukradeného majetku Magdaleny Mičanové. Ta oznámila, že „*jezdci, ležící ve Dvoře Král., přišli nedávno na její statek řečený Fořt, kdy vylámali skříně a truhly, vyplenili všechno zařízení, odnesli s sebou všechny cenné věci a odehnali dobytek. Nadto prohlásili, že si sami přijedou do vesnic, jestliže sedláci hned nevymlátí oves a neodvedou jej do Dvora Král.*“.⁶⁹

Dne 3. února 1622 vydal císař Ferdinand II. Generální pardon, ve kterém částečně omilostnil účastníky stavovského povstání. Na základě toho nemohli být trestáni na hrdle,

⁶³ *Prameny k dějinám třicetileté války, III. díl 1618–1625*, ed. Václav Liva, Praha 1951, s. 254.

⁶⁴ Tamtéž, s. 299.

⁶⁵ Tamtéž, s. 329.

⁶⁶ Tamtéž, s. 344.

⁶⁷ Tamtéž, s. 345.

⁶⁸ Tamtéž, s. 345.

⁶⁹ Tamtéž, s. 356.

ale konfiskacemi ano. Jejich statky pak byly úplně, nebo alespoň částečně zkonfiskovány a prodány příslušníkům císařské strany. Celkově zabavený majetek dosahoval hodnoty 5–8 miliónů kop a majetek měst 2,5 miliónů kop míšeňských grošů. Konfiskace měly za následek úpadek postavení měšťanstva a nižší šlechty.⁷⁰

Trest za účast na povstání se nevyhnul ani šlechtickým majetkům v královédvorském okolí. „Svědčí o tom rozsáhlé konfiskace, jež stihly v našem kraji všechna panství, až na smiřické, velichovské a chvalkovické“.⁷¹ Kromě výše jmenovaných příslušníků rodů Bukovských z Hustířan, Zilvarů ze Silbrštejna, Dobranovských z Dobranova, z Valdštejna, Sádovských ze Sloupna a Pecingárů z Bydžína, byl postižen i rod Kordulů ze Sloupna a jeho příslušníci Jan Purkhart a Zikmund Jindřich. Jan Purkhart vlastnil statek Hořiněves a Souňov. Jeho bratranec Zikmund Jindřich byl pánem na Vřešťově. Oba byli potrestáni za službu ve stavovském vojsku. Zikmund Jindřich se však hájil, že byl k válečné účasti donucen ve věku pouhých dvaceti let po smrti svých rodičů Janem Jiřím Krnovským. Ve své výpovědi svědecky dokázal, že sice v Hradci Králové přijal praporec, ale nikdy nesložil přísahu, a když přijel do Lužice, opět se jej zbavil. Po této obhajobě mu nebyl majetek zkonfiskován, ale byl mu přidělen jako manství, čímž se stal pouhým uživatelem léna.⁷² Oproti tomu byl jeho bratranec Jan Purkhart odsouzen ke ztrátě statku Hořiněves, tedy jedné poloviny majetku.⁷³

Dalšími zkonfiskovanými statky byly Miskolezy patřící Janu st. Dobřenskému z Dobřenic, Dubenec Kristiánu z Valdštejna a na Dubenci, Malá Bukovina Arnoštovi z Kaltenštejna na Malé Bukovině, Střeziměřický Petru Plesovi Heřmanskému ze Sloupna a na Střeziměřicích a Koclířov Rudolfu Albrechtovi Rychnovskému z Rychnova a na Koclířově. Většinu zkonfiskovaných statků odkoupil Albrecht z Valdštejna, který je ovšem nepodržel, ale většinou je obratem vyměnil s Marií Magdalénou Trčkovou z Lobkovic za jiná panství. Jednalo se o statek heřmanický, miskolezský, hradišský, dubenecký, žíželevský, hořiněveský a Bílé Poličany. Žířečské panství koupila sama Marie Trčková a tím bylo skoro celékrálovédvorské v rukou Trčků. Celkem koupila Marie Trčková v celých Čechách statky za 539 664 zlatých.⁷⁴

Stejně jako byly zabaveny šlechtické statky, byl zabaven i majetek městu Dvoru Králové. Město přišlo o „*manství Podhoří, vsi Verdek, Filiřovice, Novolesy, Lipnice,*

⁷⁰ Miroslav BUCHVALDEK a kol., *Československé dějiny v datech*, Praha 1987, s. 182.

⁷¹ Jaroslav MAŤÁTKO, *Historie města Dvora Králové nad Labem v sebraných písemnostech*, Dvůr Králové nad Labem 2002, s. 75.

⁷² Ondřej TIKOVSKÝ, *S údělem prosebníka*, České Budějovice 2011, s. 181.

⁷³ Jaroslav MAŤÁTKO, *Historie města Dvora Králové nad Labem v sebraných písemnostech*, Dvůr Králové nad Labem 2002, s. 75.

⁷⁴ Tamtéž, s. 75.

Záboří“.⁷⁵ Ovšem z důvodu vydržování vojsk během třicetileté války město zchudlo ještě více, a proto mu byly tyto statky roku 1627 vráceny. Stejně tak byly vráceny i „*Janu Zilvárovi rytíři ze Zilvarštejnu a Pilníkova statek žirečský, Janu Friedrichovi z Oppersdorfu panství Heřmanice, Jiřímu svob. pánu z Valdštejna Bílé Poličany, Věňkovi Bukovskému z Hustířan Červené Poličany, Jindřichu Strakovi z Nedabylic a na Vesci část Heřmanic (pokud mu patřily) a Vestec*“.⁷⁶

O roce 1623 nelze získat potřebné informace, aby mohl být dostatečně zmapován. Lze tedy předpokládat, že tento rok byl pro královédvorské měšťany klidným obdobím. Podle dochovaných materiálů lze nalézt, že koncem roku 1623, případně začátkem roku 1624 byl ve Dvoře Králové se svým oddílem ubytován rytmistr Gill Cesar Jongken d’Hungaria. Svědčí o tom zápis v regestech fondu Militare Archivu Ministerstva vnitra ČSR, zpracovaných Václavem Lívou pod názvem *Prameny k dějinám třicetileté války 1618–1625*. Zápis se primárně týká rytmistra Seneschala, který má dne 30. ledna 1624 přesunout svůj oddíl do Mladé Boleslavi, nejprve se však má hlásit u generálního komisaře Slavaty, který zařídí vše potřebné. Zápis dále pokračuje slovy: „*In simili rytmistrovi Gillovi d’ Hungaria (v Novém Bydžově a Dvoře Králové)*“.⁷⁷

Ještě předtím obdržel Jáchym Slavata 24. ledna 1624 dopis, podle kterého má „*po odchodu Cratzových vojáků připravit v Mladé Boleslavi, Dvoře Králové a Novém Bydžově kvartýry pro dvě kompanie Valdštejnových jezdců, které dosud ležely v pražských městech*“.⁷⁸ O ubytování oddílů Jana Filipa Cratze ze Scharfensteinu ve Dvoře Králové nejsou zápisy, což ovšem nevylučuje, že zde nemohly být ubytovány spolu s oddíly Gilla d’Hungaria, ačkoliv zápis o odchodu je pouze u oddílů Gilla d’Hungaria.

Po odjezdu Gilla d’Hungaria byl 23. února 1624 zaslán dopis královskému rychtáři, purkmistru a radě města Dvora Králové o blížící se jízdě Albrechta z Valdštejna, která se má ve městě ubytovat. Purkmistr a rada města se má připravit tak, že „*p. Jáchymovi Slavatovi budou dány k dispozici kontribuce za dva měsíce, z nichž bude vydávat král. rychtáři peníze a žito na porce masa, chleba a piva pro jezdců, kterým budou měšťané dávat jen obydlí, sůl, dříví a svíčky*“.⁷⁹ Není jisté, kdy jízdni oddíl Albrechta z Valdštejna opustil Dvůr Králové, ale nejsou dostupné podklady, které by dokázaly jejich přítomnost ve městě i v roce 1625.

⁷⁵ Jaroslav MAŤÁTKO, *Historie města Dvora Králové nad Labem v sebraných písemnostech*, Dvůr Králové nad Labem 2002, s. 74.

⁷⁶ Tamtéž, s. 74.

⁷⁷ *Prameny k dějinám třicetileté války, III. díl 1618–1625*, ed. Václav Liva, Praha 1951, s. 565.

⁷⁸ Tamtéž, s. 560.

⁷⁹ Tamtéž, s. 590.

4. Emigrace

Další fáze třicetileté války začala roku 1625 vstupem dánského krále Kristiána IV. do války. To byl počátek tzv. války dánské.⁸⁰ Pro město Dvůr Králové nad Labem neexistují žádné zápisy o kvartýrování vojsk ani jiných pohromách, které by město postihly v tomto roce, lze tedy předpokládat, že rok 1625 byl klidným obdobím. Tomu nasvědčuje i přelití kostelního zvonu na nový, jak vypovídá zápis v Pamětní knize královédvorské farnosti: „V roce 1625 nechala královédvorská obec ulít z kovu starého zvonu nový zvon, takzvaný nedělní zvon Dominical o váze přibližně 18 centů“.⁸¹ Centýř jako jednotka hmotnosti přesahovala něco přes půl metrického centu (q).⁸² Váha zvonu Dominikal odpovídá váze 9 q. Přelití Dominikalu se ujal proslulý zvonař Donát Šretr (Schroetter) z Hostinného, který měl později dílnu v Hradci Králové. Tato práce byla financována z 50 kop míšeňských grošů, které odkázal v roce 1519 měšťan Jan Petera právě k tomuto účelu.⁸³ Tento nový zvon, o výšce 100 cm a ø118 cm, svolával k nedělním mším svatým. Byl ozdobený znakem města, reliéfem Kalvárie a českým nápisem a zavěšen na věži kostela až do 11. prosince 1916, kdy byl pro potřeby armády rozbit a odvezen. Jednalo se o nejvíce zdobený zvon ve věži kostela se třemi nápisy.⁸⁴ (příloha 2.1)

Podle Karla z Bienenberka byly na zvonu vyobrazeny dva znaky, „jeden obsahuje městský znak, který drží dva andílkové, druhý představuje jakéhosi gryfa před zcela nezřetelným polem“.⁸⁵ O jaký znak šlo, se zřejmě už nikdo nedozví. Ačkoliv existuje fotografie zvonu, nejsou na ní vidět detaily vyobrazených znaků a další autoři předkládají tento znak s malými odchylkami. Antonín Viták znak nepopisuje jako gryfa, nýbrž jako „křídlatého lva v poli nesrozumitelném“⁸⁶ a Tomáš Halík jako „bájného ptáka noha v poli“.⁸⁷ Nelze si tedy ani představit, jak tento znak mohl vypadat, a nelze ani odvodit, z jakého důvodu byl na zvon umístěn. Je možné pouze spekulovat nad tím, zda patřil zvonaři Donátu

⁸⁰ Petr KLUČINA, *Třicetiletá válka, obraz doby 1618–1648*, Praha 2000, s. 14.

⁸¹ Děkanství Dvůr Králové nad Labem, *Pamětní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011*, opis z roku 1837, s. 96.

Originální text:

„Im jahre 1625 ließ die Königihofen Stadtgemeinde aus dem Erze der alten Glocke die sogenannte Sonntagsglocke Dominical im Gewichte beiläufig 18 Centner.“

⁸² Carl Joseph VON BIENENBERG, *Pokus o stručné dějiny města Dvora Králové, v nichž je obsaženo XXX listin*, Dvůr Králové nad Labem 2020, s. 79.

⁸³ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 32.

⁸⁴ Josef LANGFELNER, *Děkanský chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránkyně ve Dvoře Králové nad Labem*, České Budějovice 2017, s. 89.

⁸⁵ Carl Joseph VON BIENENBERG, *Pokus o stručné dějiny města Dvora Králové, v nichž je obsaženo XXX listin*, Dvůr Králové nad Labem 2020, s. 79.

⁸⁶ Antonín Konstantin VITÁK, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867, s. 149

⁸⁷ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 32.

Šretrovi a jeho dílně, případně zda se jednalo o znak Jana Petery, z jehož odkázaných grošů byl zvon přelit.

Doba klidu v následujících letech skončila a město bylo nuceno ubytovávat ve svých hradbách císařská vojska. Podle rozkazu o rozdělení kompanií pluku Wolrada Viléma Wittenhorsta ze dne 20. ledna 1627 měla být jedna kompanie pod velením nejvyššího vachtmistra Františka de Lasarre ubytována v Trutnově a ve Dvoře Králové.⁸⁸ Náklady na ubytování jedné Wittenhorstovy kompanie byly měsíčně 2000 zlatých, 596 porcí ovsu po 12 věrtelech a porce chleba, bochník po 2 librách. Od 6. ledna do 6. dubna bylo nejvyššímu vachtmistrovi Františkovi de Lasarre vyplaceno 6000 zlatých za obě poloviny kompanie,⁸⁹ což odpovídá 1000 zlatých měsíčně pro jedno město. Jak dlouho zůstala kompanie Františka de Lasarre z Wittenhorstova pluku ve Dvoře Králové, není zřejmé. Soupis vojska ubytovaného v království Českém mapuje jejich pobyt ve městě ještě 1. května 1627.⁹⁰ Další dny a měsíce ale již zmapovány nejsou, a proto odchod této kompanie lze odvodit pouze ze stížnosti broumovského opata ze dne 17. července 1627. Opat Jan Benno Falkus z Falkenbergu si stěžoval České místodržitelské kanceláři na 40 jízdních i pěších kompanií, které táhly v minulých týdnech klášterním územím. Tím byly klášteru způsobeny značné škody a „protože klášterní grunty jsou durchcuky úplně zničeny, žádá, aby zbytek Wittenhorstova a jiných regimentů byl příště dirigován na Mor. Třebovou, Kladsko nebo na Trutnov, kudy táhly letošního roku toliko 3 kompanie Ferrariho“.⁹¹ Z toho lze předpokládat přesun Wittenhorstova pluku, avšak přímé důkazy o opuštění Dvora Králové kompanií Františka de Lasarre nalézt nelze.

Druhá polovina 20. let 17. století byla poznamenána také emigrační vlnou, kdy ze svých domovů do zahraničí odcházeli šlechtici, měšťané i poddaní. Velký vliv na emigraci mělo Obnovené zřízení zemské, které vydal císař Ferdinand II. 10. května 1627 pro Čechy.

Obnovené zřízení zemské představuje výrazný zásah do státoprávního uspořádání státu. Řada článků, hlavně o soukromém právu, vychází z předbělohorského období, ale texty týkající se oblasti veřejnoprávní byly nově vytvořeny nebo upraveny. Obnovené zřízení zemské fakticky likviduje panovnícko-stavovský dualismus moci, typický pro předbělohorskou dobu. Výraznou změnou oproti předchozím zřízením byla skutečnost, že Obnovené zřízení vydal panovník ze své vůle a pravomoci, nikoliv za spoluúčasti stavů. V první řadě ustanovuje toto zřízení dědičnost českého trůnu v habsburské dynastii, připouští

⁸⁸ *Prameny k dějinám třicetileté války, IV. díl 1626–1635*, ed. Václav Líba, Praha 1953, s. 197–198.

⁸⁹ Tamtéž, s. 211.

⁹⁰ Tamtéž, s. 217.

⁹¹ Tamtéž, s. 225.

volbu panovníka pouze v případě vymření habsburského rodu po mužské i ženské linii. V dalších článcích poté upravuje postavení zemských úřadů a složení českých stavů včetně zasedání na sněmech a příslušných hlasů. V článku A 23 ruší panovník veškerá privilegia proti zájmům katolické víry, čímž je katolická nauka povýšena na jedinou privilegovanou konfesi.⁹²

Pro město Dvůr Králové začala emigrace ještě před vydáním Obnoveného zřízení zemského. Mezi těmi, kteří město opustili již v roce 1625, byl Petr Vodička. Ten před svým odchodem do exilu věnoval městu svůj dům v Kostelní ulici jako náhradu za nezaplacené vojenské kontribuce.⁹³ V následujícím roce odešli do exilu Jiří, Jáchym a Marie Losikovi a Václav Roh,⁹⁴ poslední nekatolický kněz ve Dvoře Králové nad Labem. Kvůli víře odešel do polského Lešna, kde zemřel.⁹⁵ Od tohoto roku se v kostele konala opět katolická bohoslužba a v následujícím roce zde byl ustanoven děkanem farář Josef, člen řádu minoritů, čímž byla dokončena rekatolizace města Dvora Králové.⁹⁶

Podle Karla Josefa Bienera se reformace církevních záležitostí v tomto městě „uskutečnila tak, že z předchozí věrouky lze spatřovat jen ještě stín otlučného kalicha u dveří předsíně kostela“.⁹⁷ Jednalo se o reliéf kalicha s hostií, vytesaný do kamene, který se nacházel na průčelí boční kaple Panny Marie Bolestné, sloužící jako baptisterium a k vybírání peněžitých darů před bohoslužbami i po jejich skončení. Kaple, nazývána též Hartmanova, nesla pojmenování po Janu Hartmanovi z Hartenštejna, který ji nechal v roce 1606 na své náklady vystavět,⁹⁸ (obr. 4). Spolu s kalichem byly na průčelí kaple sluneční hodiny a pamětní deska (dříve označovaná jako náhrobník⁹⁹) se znakem pánů z Hartnštejna. Na pamětní desce je vyobrazen erb obsahující postavu člověka s kladivem a opis na okraji desky ve znění: „A DEO FIRMATA DVRANT 1606“ (Co od Boha utvrzeno, to trvá) a „MORS IANVA VITAE“ (Smrt vchodem k životu).¹⁰⁰ Při regotizaci kostela v roce 1897 „zbourána byla v létě měsíci červenci chatrná kaple na jižní straně, ve které byla socha sedmibolestné Rodičky

⁹² Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny země Koruny české VIII.*, Praha 2008, s. 112–114.

⁹³ Dagmar KRSKOVÁ, *Královny a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem 2001*, s. 162.

⁹⁴ Tamtéž, s. 160.

⁹⁵ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 98.

⁹⁶ Josef LANGFELNER, *Děkanský chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránkyně ve Dvoře Králové nad Labem*, České Budějovice 2017, s. 16.

⁹⁷ Carl Joseph VON BIENENBERG, *Pokus o stručné dějiny města Dvora Králové, v nichž je obsaženo XXX listin*, Dvůr Králové nad Labem 2020, s. 80.

⁹⁸ Dagmar KRSKOVÁ, *Královny a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem 2001*, s. 160.

⁹⁹ Jan KILIÁN (ed.), *Věnná měst za třicetileté války a jejich poválečná obnova, sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.–5. května 2004*, Mělník 2004, s. 127.

¹⁰⁰ Josef LANGFELNER, *Děkanský chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránkyně ve Dvoře Králové nad Labem*, České Budějovice 2017, s. 35.

boží“,¹⁰¹ a kámen s vyobrazením kalicha byl použit jako stavební blok ve zdi oddělující prostor kněžiště a lodi v podkroví (obr. 1 a 2). Pamětní deska s erbem pánů z Hartnštejna byla umístěna do lapidária vedle kostelní věže (obr. 3).

Obnoveným zřízením zemským rekatolizace z pohledu panovníka ještě neskončila, protože o dva měsíce později vydal císař Ferdinand II. patent, ve kterém nařizoval nekatolickým stavům buď přestoupit ke katolické víře, nebo odejít ze země. Možnost emigrace využily stovky šlechticů a několik tisíc měšťanů směřující do Pirny, Drážďan a Lipska v Sasku, Lešna a Toruně v Polsku nebo do Skalice, Holíče a Trenčína v Horních Uhrách.¹⁰² Na základě rekatolizačního patentu Ferdinanda II. ze dne 31. července 1627 byli nekatoličtí měšťané a šlechtici, kteří odcházeli do exilu „*povinni prodati svým příbuzným nebo jiným katolickým obyvatelům, k tomu účelu a prodeji statků chceme ustanovit druhý termín, také šest měsíců jako prvý dlouhý*“.¹⁰³ Protože však šlechtici a měšťané toto nařízení nedodržovali, bylo nařízeno místodržitelskou kanceláří sepsat veškeré majetky v okolí města do okruhu 4 mil. V soupisu mělo být zapsáno „*jména jich, komuž který statek nalezl neb naleží, kdo jej jakým způsobem drží, jestli (je to) osoba vyššího stavu aneb jakého povolání jest, též je-li katolík neb ne*“.¹⁰⁴

Královédvorské městské radě toto nařízení předali Fridrich starší z Opperstorfu a z Dubu a Jetřich Suda Řenecký z Řenče a na Orlici, kteří žádali, aby Dvorští soupis vytvořili a co nejdříve ho odeslali zpět.¹⁰⁵

I když poddaní nesměli opouštět zemi, velice často se stávalo, že toto nařízení porušili. Důkazem toho je dopis z 11. května 1630 zasláný dvorské městské radě od Adama Erdmana Trčky, ve kterém sděluje, že z jeho panství utekl účastník stavovského povstání švec Jiřík Lancman a ukrývá se ve městě u jistého hrnčíře. O hrnčíři píše, že „*toho času velikým buřičem a loupežníkem byl*“.¹⁰⁶ Trčka požaduje, aby Dvorští Lancmana zajali, vsadili do vězení a jeho o tom bezprostředně informovali, protože jinak by se chtěl „*podle obnoveného práva a zřízení zemského zachovati a na pokutu nastoupiti*“.¹⁰⁷

Adam Erdman hrabě Trčka z Lípy byl synem Marie Magdalény Trčkové, která mu

¹⁰¹ Děkanství Dvůr Králové nad Labem, *Památní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011*, opis z roku 1837, s. 324.

¹⁰² Miroslav BUCHVALDEK a kol., *Československé dějiny v datech*, Praha 1987, s. 183.

¹⁰³ *Rekatolizační patent Ferdinanda Druhého* dostupné online na: (<http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/rekatol.htm>) [citováno k 4. 2. 2021].

¹⁰⁴ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskou*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 132.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 132.

¹⁰⁶ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskou*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 131.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 131.

v roce 1626 darovala panství Žireč a o rok později, po svatbě s Maxmiliánou z Harrachu, ještě Nové Město nad Metují a Náchod. Mimo to vlastnil ještě panství Opočno a Smiřice. „*Majestátem 18. ún. 1628 povýšen do stavu říšských hrabat a nadán palatinátem, kromě toho byl kr. radou a komorníkem. Jsa c. k. nařízeným nejvyšším sloužil v armádě svaka svého Valdsteina*“.¹⁰⁸ Adam Trčka zůstal věrný Valdštejnovi a spolu s ním byl také 25. února 1634 zavražděn v Chebu.¹⁰⁹

V této době probíhala emigrace z Českých zemí, při které odcházeli do zahraničí šlechtici, učenci a celé jejich rodiny. Starší literatura uvádí počty emigrantů přes 30 000 rodin a 1 000 rodů panských i rytířských.¹¹⁰ Což odpovídá počtu mezi 150 000¹¹¹ a 200 000¹¹² osob. V současné době výzkum uvádí, že počty exulantů nebyly tak velké, protože například z Prahy odešlo jen 1 300 lidí.¹¹³

Mezi učenci, kteří zemi opustili, byl také Jan Amos Komenský. Ten byl nucen opustit Moravu na základě císařského patentu z 12. října 1624 (18. května 1624 vydán pro Čechy), ve kterém císař vypovídal ze země nekatolické duchovní. Většina nekatolíků se odstěhovala do Uher, kde našli útočiště v horách. Jan Amos Komenský odešel s některými bratry do Brandýsa nad Orlicí, kde našli azyl u Karla staršího ze Žerotína. V následujícím roce přišlo Karlu ze Žerotína nařízení z Prahy, podle kterého měl vyhnat všechny nekatolické kněze a kazatele ze svých statků. Na základě toho nekatoličtí kněží opustili Brandýs a ukrývali se v lesích a samotách v okolí. Protože ale v této době uvažovali nad opuštěním vlasti, „*sešli se tedy v březnu r. 1625 na Doubravici nad Dvorem Králové u seniora Václava Roha, který tu žil pod ochranou vладыky Karla Bukovského z Hustířan, držitele vsi a tvrze Dolního Velehrádku*“.¹¹⁴

Kteří kněží se účastnili synody v Doubravici, nelze zjistit, ale je jisté, že se jí účastnil mimo Jana Amose Komenského i Václav Roh, kněz sloužící ve Dvoře Králové a pravděpodobně i Jan Cyrill, bratrský senior v Praze a tchán Jana Komenského. Jan Cyrill v té době bydlel na zámku Jana Jiřího Sádovského v Bílé Třemešné, označovaného jako Černý zámek. Na synodě bylo domluveno, aby bratři z Čech odešli do Polska, do míst,

¹⁰⁸ Trčka in: Ottův slovník naučný, 25. díl, Praha 1906, s. 679.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 679.

¹¹⁰ Antonín Konstantin VITÁK, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867, s. 50.

¹¹¹ Arnošt KLÍMA, *Dlouhá válka*, Praha 1996, s. 192.

¹¹² Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny země Koruny české VIII.*, Praha 2008, s. 107.

¹¹³ Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny země Koruny české VIII.*, Praha 2008, s. 107.

¹¹⁴ Jan NOVÁK, *S potulek za Janem A. Komenským*, Zlatá Praha 49–50, 1920, s. 400.

kde byli přijati během prvního vyhnání v roce 1548, moravští bratři aby odešli do Uher na statky sedmihradského knížete Jiřího Rákosziho. Zároveň bylo rozhodnuto o vyslání mladších kněží do ciziny, aby našli útočiště pro vystěhovalce. Jan Amos Komenský byl zvolen jako posel do polského Lešna, kam se vydal spolu s jiným knězem Janem Chrysostomem a pomocníkem Matějem Probem, který jim nesl jídlo.¹¹⁵

Po návratu do Čech se Komenský přestěhoval na zámek v Bílé Třemešné, kde mu poskytl úkryt Jiří Sádovský ze Sloupna.¹¹⁶ Na zámku bydlela rodina Jiřího Sádovského, jeho manželka Esthera, rozená z Vchynic a Tetova a její tři nevlastní synové Václav Ferdinand, Jan Jiří a Petr. Jan Amos Komenský se jako zkušený učitel stal rádcem Janu Stadionovi, učiteli mladých Sádovských. V této době napadla Komenského myšlenka na vytvoření pedagogického spisu, který by byl pomůckou při vyučování.¹¹⁷ Tuto myšlenku podpořila i jeho návštěva velké knihovny Adama Zilvara ze Silberštejna na zámku Břečštejn u Vlčic. V knihovně Komenský našel německou Didaktiku od Eliáše Bodina, což v něm vzbudilo touhu vypracovat takové dílo i pro Čechy. Komenského významné pedagogické dílo *Velká Didaktika* se začalo psát ještě před jeho odchodem ze země na zámku v Bílé Třemešné, ale bylo dokončeno až v roce 1630.¹¹⁸

Komenský byl spjat s rodem Zilvarů ze Silberštejna nejen přes Bodinovu Didaktiku, která ho inspirovala pro sepsání vlastního pedagogického díla, ale také tím, že nedaleký zilvarovský hrádek Silberštejn byl místem tajných bratrských setkání.¹¹⁹ Další vazbou na tento rod byl samotný Komenského pobyt na zámku v Bílé Třemešné, který se stal hlavním místem pro organizaci odchodu do ciziny. Původní zámek byl přestavěn pro Adama Zilvara, který v něm žil se svojí manželkou Hedvikou od roku 1603, což dokazuje reliéf portálového dvojnáku nalezený při archeologickém průzkumu v 90. letech 20. století. Adam Zilvar o tento zámek přišel z důvodu konfiskací po bitvě na Bílé hoře. Zámek měl poté v držení Albrecht z Valdštejna, který ho v roce 1624 daroval Jiřímu Sádovskému jako léno k vyrovnání dluhu za propadlé statky. Albrecht z Valdštejna prokazoval Sádovskému dobrou vůli nejen darováním třemešenského zámku, ale také tím, že pravděpodobně věděl, jaké osoby se na zámku ukrývají, aniž by to nějak řešil. Dokonce nechal Komenského v jednom dopise pozdravovat jako vzácného hosta.¹²⁰ Zároveň je možné, že právě Albrecht z Valdštejna

¹¹⁵ Jan NOVÁK, *S potulek za Janem A. Komenským*, Zlatá Praha 49–50, 1920, s. 401.

¹¹⁶ Jaroslav PÁNEK, *Jan Amos Komenský*, Praha 1990, s. 18–19.

¹¹⁷ Jan NOVÁK, *S potulek za Janem A. Komenským*, Zlatá Praha 49–50, 1920, s. 401.

¹¹⁸ Jaroslav PÁNEK, *Jan Amos Komenský*, Praha 1990, s. 23.

¹¹⁹ Jan SCHWARZ, *Jan Amos Komenský na Královédvorskou*, *Vlastivědné čtení* 9, 1997, s. 2.

¹²⁰ Jan SCHWARZ, *Pamětní síň Jana Amose Komenského v Bílé Třemešné*, *Vlastivědné čtení* 2, č. 12, 2002, s. 16.

umožnil Komenskému návštěvu knihovny Adama Zilvara téměř v poslední den před jejím odvozem.¹²¹

Dobrou vůli projevil i Jan Amos Komenský, když se Kristina Poniatowská v doprovodu lékaře, paní Sádovské a Zárubové vypravila s jeho varovným listem za Albrechtem z Valdštejna do Jičína.¹²² List obsahoval vizi Kristiny Poniatowské, dcery blízkého přítele Jana Komenského, která žila po smrti svých rodičů na zámku paní Zárubové z Hustířan v (Horní) Branné, kde se s ní také Komenský seznámil. Kristina trpěla nervovými záchvaty, při kterých měla prorocké vize. Jednou z vizí bylo blízké zavraždění frýdlantského vévody. Tuto vizi osobně předala 29. ledna 1628 Kateřině Isabele z Harrachu, manželce Albrechta z Valdštejna na jeho sídle v Jičíně. Kristina Poniatowská upadla během audience do vytržení, kdy jí bylo přikázáno opustit tento bezbožný dům. Přítomní jezuité mezitím otevřeli dopis ležící na stole, protože se obávali, aby nebyl napuštěn jedem. Po přečtení nabádali Kateřinu z Harrachu, aby nechala uvěznit Kristinu i s jejím doprovodem. Kateřina Isabela je však neuposlechla, a dokonce s Kristinou a jejím doprovodem poobědvala před tím, než je propustila.¹²³

Její cesta ovšem způsobila mnohem více, než Komenský zamýšlel. Kvůli tomu, že na jičínském zámku byli přítomní jezuité, si všichni „s hrůzou uvědomují, jakou chybu udělali“¹²⁴, protože svým příjezdem prozradili místa bratrských úkrytů, a právě kvůli tomu museli nekatoličtí obyvatelé třemešenského zámku narychlo opustit zemi.¹²⁵

Jiří Sádovský rozhodl o okamžitém odchodu do Polska s tím, že on a Komenský pojedou každý jinou cestou a sejdou se v Žacléři. Komenský odjel ještě na zámek v (Horní) Branné, kde mu paní Zárubová svěřila do opatrování nemocnou Kristinu Poniatowskou a v noci 3. února skupina uprchlíků opustila hornobrannský zámek.¹²⁶

Jiří Sádovský zatím v Žacléři najal dům na náměstí pro svou a Komenského rodinu, aby mohli společně strávit poslední noc ve vlasti. Následující den 4. února 1628 opustil Jan Amos Komenský spolu s Jiřím Sádovským a dalšími bratry Žacléř směrem k polským hranicím.¹²⁷

Ve 30. letech 17. století se začali z exilu ozývat věřitelé, kterým město Dvůr Králové

¹²¹ Jan SCHWARZ, *Pamětní síň Jana Amose Komenského v Bílé Třemešné*, Vlastivědné čtení 2, č. 12, 2002, s. 16.

¹²² Jan SCHWARZ, *Jan Amos Komenský na Královédvorskú*, Vlastivědné čtení 9, 1997, s. 2.

¹²³ Pavel HEŘMÁNEK, *Jan Amos Komenský a Kristina Poniatowská*, Praha 2015, s. 26.

¹²⁴ Jan SCHWARZ, *Jan Amos Komenský na Královédvorskú*, Vlastivědné čtení 9, 1997, s. 2.

¹²⁵ Jan SCHWARZ, *Jan Amos Komenský na Královédvorskú*, Vlastivědné čtení 9, 1997, s. 2.

¹²⁶ Tamtéž, s. 2.

¹²⁷ Tamtéž, s. 2.

dlužilo určitý obnos peněz, a požadovali zaplacení dluhu. Mezi nimi byl Tomáš Bydžovský, který vyrobil kostelní lavici pro konšele, za svou práci požadoval 20 kop míš. grošů. Město nemělo peníze, a proto dluh nevyrovnalo.¹²⁸ O náhradu dluhu město upomínala v roce 1638 také vdova a syn výše zmíněného faráře Václava Roha. Požadovala zaplacení dlužné částky 1 000 kop míšeňských grošů, které Václav Roh městu zapůjčil. Svou žádost obhajovala slovy: „*Poněvadž J. M. C. pán náš nejmilostivější, což tak těm, kteříž žádné rebellie účastni se neučinili a pro samé náboženství na milostivé poručení J. M. C. z království Českého vyšli, spravedlivě, kde náleží, platiti a dlužníkům s nimi se umlouvati veřejnými patenty milostivě poroučeti ráčí, té důvěrnosti jsme k V. O., že tato naše šetrná žádost své místo při V. O. míti bude*“.¹²⁹ Lze předpokládat na základě případu Tomáše Bydžovského, že ani tento dluh nebyl vyrovnán.

¹²⁸ Dagmar KRSKOVÁ, *Královny a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem 2001*, s. 162.

¹²⁹ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 133.

5. Vojské vpády do východních Čech

I přes nejistou situaci v zemi probíhaly ve Dvoře Králové rozsáhlé změny ve výrobě a obchodu. Jednak byl v roce 1630 zbořen městský pivovar a místo, kde stával, prodáno jako stavební parcela, ale také v tomto roce vznikl pekařský a mlynářský cech. Cech a společenstvo perníkářů následovalo o čtyři roky později, jak udává cechovní kronika.¹³⁰ Od roku 1630 se do války zapojil švédský král Gustav II. Adolf, který se vylodil v polovině roku v Baltském moři náležející pod správu Albrechta z Valdštejna. Švédská vojska postupovala s finanční podporou katolické Francie na pomoc Magdeburgu, které bylo obleženo silnými vojsky generála Tillyho. Magdeburg jako dobyté město bylo císařskými vypáleno a vyplundrováno tak, že to předčilo všechny předchozí vojenské vpády. To vyvolalo po Evropě vlnu zděšení, jejímž následkem bylo, že se ke Švédům přidávali váhající protestanté. Švédským spojencem se tak stal i saský kurfiřt Jan Jiří Saský, který využil krytí ze strany švédské armády, aby vpadl do Čech.¹³¹

Saské vojsko se naštěstí královského věnného města Dvora Králové nad Labem v tomto ani příštím roce nedotklo, nicméně bylo kvůli hrozícímu nebezpečí švédského vpádu městům Dvoru Králové nad Labem, Jaroměři a Trutnovu nařízeno 26. dubna 1631 od českých místodržících, aby zřídili výzvědnou službu pod velením zkušené osoby, která by podávala do Prahy zprávu o všem, co o nepříteli zjistí.¹³²

Kromě výzvědné služby byli královédvorští měšťané povinni v tomto roce odvést do Hradce Králové určitou míru obilí, k tomu každý poddaný z vesnic ještě 25 krejcarů a každý měšťan 45 krejcarů ze šosovních domů na vydržování vojska.¹³³ Za šosovní dům se považoval majetek v držení šlechty.¹³⁴

Protože se Dvůr Králové nacházel v oblasti saského vlivu,¹³⁵ bylo nutné do těchto míst vyslat císařské oddíly. Město se tak znovu stalo místem pro kvartýrování vojsk. Prvním oddílem této fáze války zde byl přítomen vrchní vojenský komisař Daniel Wolf s oddílem knechtů. Ve městě se zastavil při své cestě do Slezska. Ze Dvora Králové napsal Wolf dopis Janu Arbogastovi z Annabergu, nejvyššímu hejtmanovi kladského hrabství, aby mu oznámil, zda je kladské vojsko připraveno a odkud mu bude vyplacen mustrovní žold, protože Wolf

¹³⁰ Dagmar KRSKOVÁ, *Královny a jejich věnná města*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 162.

¹³¹ Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.*, Praha 2008, s. 117–118.

¹³² *Prameny k dějinám třicetileté války, IV. díl 1626–1635*, ed. Václav Líva, Praha 1953, s. 257.

¹³³ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 45.

¹³⁴ Jan LHOTÁK, Šosovní, nebo poddanské vesnice? K interpretaci pozemkového příslušenství zeměpanských měst ve středověku. ČČH 111, č. 3, 2013, s. 536.

¹³⁵ Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.*, Praha 2008, s. 126.

má z nařízení místodržících zmustrovat v Kladsku 600 knechtů Maxmiliána z Valdštejna a odvést je do Prahy. Následující den odpovídá Jan Arbogast z Kladska listem, ve kterém udává, že kompanie hejtmana Schweizera je připravena již několik neděl, ne však praporec hejtmana Spitzwecka. Daniel Wolf ho má po příchodu do Kladska co nejdříve zmustrovat. Zároveň v dopise „*shledal s podivením, že se Wolf dotazuje, jak bude zaplacen 600 nově naverbovaných valdštejnských knechtů žold za první měsíc*“,¹³⁶ protože ho místodržící měli uvědomit již 2. srpna, že žold vyplatí pražský berniční úřad.¹³⁷

Daniel Wolf se obratem vydává na cestu a 16. srpna přichází do Trutnova, odkud píše českým místodržícím omluvu za to, že mustruňk v Kladsku ještě nedokončil, protože musí nejprve dokončit komisi nad plukem Kristiana Illowa, jehož vojáci se 10. srpna vzbouřili v Mělníce, a Wolf jako vrchní vojenský komisař má tuto záležitost dokončit. Předvoj Illowova pluku má toho dne nocovat ve Slezsku, zatímco na zbytek vojska bude Daniel Wolf čekat v Trutnově. Zároveň prosí, aby místodržící vyjednali u nejvyššího berničního úřadu vyplacení žoldu pro 600 Valdštejnových knechtů ještě před jeho příchodem. Celková suma činila 5 400 zlatých na oba praporece.¹³⁸

18. srpna píše hejtman Zikmund Helfried Spitzweck Danielu Wolfovi o problému, který nastal po oznámení o munstruňku 600 knechtů zasláném Janu Arbogastovi. Hejtman Spitzweck ho vidí v protichůdných rozkazech. Podle rozkazu Daniela Wolfa od místodržiteléské kanceláře má oba prapory odvést do Prahy, zatímco podle rozkazu Maxmilianiana hraběte z Valdštejna mají čekat na rozkazy polního maršála Tiefenbacha. Na základě tohoto žádá hejtman Spitzweck, aby Wolf přivezl s sebou císařský dekret o pochodu do Prahy. Tento dopis předal Daniel Wolf českým místodržícím 19. srpna ze Dvora Králové s prosbou o zaslání příslušného rozhodnutí do Kladska.¹³⁹ Daniel Wolf zmustroval 25. srpna v Kladsku oba prapory a 28. srpna s nimi ležel v Hradci Králové, o čemž svědčí dopis českým místodržícím. V dopise dále pokračuje o tažení do Prahy, které zahájí s jedním praporem 31. srpna, druhý prapor pravděpodobně zůstane v Hradci Králové.¹⁴⁰

Z důvodu války proti Sasům byl 10. dubna 1632 proveden soupis císařského vojska. Celkem bylo v říši připraveno 9 556 mužů, z toho 5 942 pěších a 3 614 koní kavalérie. Adam Erdman Trčka z Lípy, majitel panství Žireč vlastnil 9 kyrysnických kompanií v celkovém

¹³⁶ *Prameny k dějinám třicetileté války, IV. díl 1626–1635*, ed. Václav Líba, Praha 1953, s. 269.

¹³⁷ Tamtéž, s. 269.

¹³⁸ Tamtéž, s. 270.

¹³⁹ Tamtéž, s. 270.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 271.

počtu 879 mužů. Jedna jeho kompanie byla zmustrována ve Dvoře Králové.¹⁴¹

Dalším ubytovaným vojskem ve městě byla soldateska Francesca Caretta markýze de Grana, čítající 100 mužů, které museli Královédvorští vydržovat.¹⁴² Podle nařízení frýdlantského vévody Albrechta z Valdštejna byla umístěna ve Dvoře Králové od 11. do 18. května 1633.¹⁴³

Francesco Caretta při svém pobytu ve Štýrsku a Korutanech vybral přes 2 miliony zlatých na kontribucích, za což mu Albrecht z Valdštejna odebral vojsko, čímž si Francesca Carettu znepřátelil. Při vzpouře proti Albrechtovi z Valdštejna byl právě Francesco Caretta pověřen zvláštním zplnomocněním a poslán k císařským generálům Gallasovi v Linci, Piccolominimu v Horažďovicích, Diodatovi v Plzni, Marradasovi na Hluboké, de Suys a Mohrovi v Praze s nařízením, podle kterého mají udělat opatření, aby jejich pluky zůstaly věrné císaři a „*Waldšteina jako velezrádce s jeho hlavními přívrženci Trčkou, Illovem a Kynským du achtu daného se zmocnili neb o život připravili*“.¹⁴⁴ Po zavraždění Albrechta z Valdštejna byl Francesco Caretta odměněn panstvími Bělá pod Bezdězem a Kuřivody, patřícími dříve Valdštejnovi, v celkové odhadní ceně 215 903 zlatých.¹⁴⁵

Jakmile tito vojáci odtáhli, přijeli v srpnu do Dvora Králové vojáci dona Fabia Diodatiho, kteří zůstali ve městě tři měsíce. Náklady na vydržování tohoto vojska činily 3 335 zlatých a 50 krejcarů.¹⁴⁶ Rok 1633 byl z finančního hlediska pro město velmi náročný, protože kromě vydržování vojska markýze de Grana a dona Diodatiho se zvýšily dávky věnných měst, která musela zaplatit „*podkomořímu 222 kopy 40 grošů Mišenských, hofrichtěři 35 kop, písaři každé město po 2 kopách a od každé kvitance po 1 kopě*“.¹⁴⁷ Mimo to si ještě nechávali podkomoří a hofrychtěři platit náklady za cestu při ustanovování konšelů a na obecní výdaje ve městě bydleli. K tomu si vždy nechali připravit jídlo a pití podle svého přání, které zaslali ještě před svým příjezdem.¹⁴⁸

Ani další rok nebyl pro Dvorské finančním odlehčením. Již 24. ledna se ve Dvoře Králové ubytovali kyrysníci „starého Trčky“, kteří zde zůstali až do 15. dubna. Jejich pobyt stál městskou kasu 3 230 zlatých a 60 krejcarů. „Starým Trčkou“ byl označován Jan Rudolf

¹⁴¹ *Prameny k dějinám třicetileté války, IV. díl 1626–1635*, ed. Václav Líva, Praha 1953, s. 289.

¹⁴² Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 45.

¹⁴³ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 133.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 134.

¹⁴⁵ Tamtéž s. 134.

¹⁴⁶ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 46.

¹⁴⁷ Antonín Konstantin VITÁK, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867, s. 51.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 51.

Trčka hrabě z Lípy, otec Adama Erdmana Trčky.¹⁴⁹

Sotva tito kyrysníci odtáhli, utiskovali dvorské měšťany od 29. dubna do 13. května rejtaři Streithorstského regimentu. Nejvyšší lajtnant (*lieutenant*) Hanuš Lisow ze Streithorstského regimentu poslal 6. května 1634 kaprálovi oddílu do Dvora Králové příkaz o platbě 1 000 zlatých, kterou mělo město zaplatit „*mezi dnešním dnem a jítrem do 4 hodin ráno*“.¹⁵⁰ Pokud by nezaplatili, pak nařizuje, aby „*hovězí dobytek a koně a i hodnotu peněžní jim odňal a zítra ráno o hodině šesté časně s jezdcí mně sem dodal a primasa a celou radu s sebou vzal. Věděti již bude, jak má tomu nechybně vyhověti*“.¹⁵¹ Protože však město mělo volných jen 200 zlatých, které by mohlo poskytnout, byli Dvorští tímto rozkazem donuceni odevzdat 800 florinů ze záduší a špitálních peněz a 124 porcí pro vojsko i pro koně, které rejtaři poslali na hlavní štáb Hanuši Lisowovi do Hradce Králové. Hanuš Lisow nechtěl dát Dvorským žádnou kvitanci o zaplacených zlatých, ale naproti tomu museli Dvorští přivést ještě dva vozy a osm dobrých koní v ceně 200 zlatých jednoho vozu i koně.¹⁵² Minimální ztráta, která postihla město Dvůr Králové během pobytu rejtarů Streithorstského regimentu, činila 1 000 zlatých florinů v penězích a 2 000 zlatých ve vozech a koních, přičemž reálná škoda byla ještě větší, protože rejtaři brali hovězí dobytek a koně i mimo tento rozkaz.

Po odjezdu těchto rejtarů Streithorstského regimentu nastal ve městě klid na celé tři dny do 16. května, kdy přijely dva rejtarské regimenty. Jeden patřil generál-strážmistroví (*general-wachtmistr*) hraběti z Ditrichštejna a plukovníku (*oberst*) Wildtperkovi, druhý regiment byl croneberský. Tyto oddíly se rozložily ve městě i v okolí, kde zůstaly přes dvě noci. Za dobu svého pobytu způsobily rozsáhlé škody, když posekaly a spásly koňmi ještě nezralé obilí, k tomu „*dobytek hovězí, ovce pobili, strávili. A co koňského postihli, jako i od nábytkův na vesnicích na díle i v městě pobrali*“.¹⁵³ Zároveň vyrabovaly i věžní kobku, kde byly uloženy poslední cenné věci, které přežily předchozí nájezdy. Jednalo se nejen o kalichy, monstrance a jiné bohoslužebné a kostelní vybavení, ale i o zbytky osobního majetku

¹⁴⁹ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 134.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 136.

¹⁵¹ Tamtéž s. 136.

Celý text rozkazu Hanuše Lisowa:

„*Dem Capara! wurd hiermit anbefohlen, im fale die Konighowe ihr tausendt Gueden zwishen heut undt Morgen umb 4 Uhr fruhe nicht richtig machen, so wolle er Vieh undt ferde undt Geldeswerth weg nemen und morgen fruge umb 6 Uhr in aller fruge mit den Reittern mir anhero liefern und den Primas und den ganzen Rath mit bringen, welches er als unfelbar nachzuekommen wiessen wird.*

Hauptquartir Königgrätz, dem 6. mai 1634. Dero Rö. Kai. Maj des hochloblichen Streithorst. Regiment der Curassir bestelter Oberist-Leutenant.“

¹⁵² *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 135–136.

¹⁵³ Tamtéž, s. 136.

dvorských měšťanů. Stejně tak byla v kobce uložena i městská privilegia a listiny, které město po staletí opatrovalo. Ty byly pošlapány, rozházeny a zničeny, rozlámány byly i pečete. Rabování se nevyhnula ani budova radnice, fary, školy a špitálu. Mimo to činily náklady na jejich vydržování 3 012 zlatých.¹⁵⁴ Město bylo častými vojenskými taženími ožebračeno a zbídačeno ještě více než v minulých letech.

Frydlantský vévoda Albrechta z Valdštejna upadl v nemilost u císaře Ferdinanda II. a byl označen za vlastizrádce. 25. února 1634 byl zavražděn spolu se svými přáteli Adamem Trčkou, Kristiánem Illowem, Vilémem Vchynským a Jindřichem Neumannem v Chebu. Císař vydal 22. března 1634, tedy o necelý měsíc později patent, podle kterého měli obyvatelé Českého království pátrat po zlatu, stříbru, penězích nebo jakýchkoliv jiných věcech, příslušejících k majetku Valdštejna nebo jeho společníků. Tento patent vydal císař „*všem i jednomu každému obzvláště, jakkého by ten koliv byl stavu, řádu aneb povolání byl*“.¹⁵⁵ Případný nálezce si mohl nechat podíl jedné sedminy nálezů, naproti tomu, kdyby někdo nález zatajil, měl být přísně potrestán.¹⁵⁶ Dvorští měšťané tento patent uvítali, ačkoliv bylo málo pravděpodobné, že by se ve městě nebo jeho okolí nějaký majetek nacházel. To se potvrdilo a žádný poklad nalezen nebyl.¹⁵⁷

Do Dvora Králové byli 8. března 1635 vysláni z pověření krajských hejtmanů Hradeckého kraje „*urozeného pána, pána Otty z Opprsstorfu z Dubu a z Fridsteina a na Častolovicích, Tyništi a Ledské, urozeného a statečného rytíře pana Jetřicha Sudy Řeneckého z Řeneč a na Orlici*“¹⁵⁸ Jaroslav Břevnovský z Břevnova a na Hořenicích Černůtkách a Hannibal Litický ze Šonova a na Litici. Jejich cílem bylo prošetřit situaci města a přilehlých vesnic a sečíst selské živnosti a grunty kvůli placení daní.

Ve spisu uvádějí, že na území spadajících pod správu J. M. královského rychtáře, purkmistra a rady města v roce 1631 bydlelo ve městě 51 a na vesnicích 11 osedlých, ale po létu roku 1634 „*vyplundrováno a vyrabováno a, co po císařských zůstalo, to od lidu kurfiřta saského dobráno*“.¹⁵⁹ Jaroslav Břevnovský a Hannibal Litický při svém sčítání zaevidovali ve městě osm prázdných míst, na jejichž místech stály grunty a statky, ale po odjezdu vojsk tam zbyla jen prázdná místa. Následně zaevidovali též dvanáct prázdných domů, jejichž obyvatelé buď zemřeli, nebo byli nuceni domy opustit. Obyvatelé deseti domů

¹⁵⁴ Dagmar KRŠKOVÁ, *Královny a jejich věnná města*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 162.

¹⁵⁵ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 137.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 137–138.

¹⁵⁷ Dagmar KRŠKOVÁ, *Královny a jejich věnná města*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 162.

¹⁵⁸ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 138.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 139.

ještě žili, ale během let natolik zchudli, že se museli živit žebrotou, a tedy nemohou odvádět daně. Na vesnicích byly některé „*grunty a sídla pustá. Některá od soldatův popálená, zplundrovaná role též pustá a neosetá*“,¹⁶⁰ ale přesto se na vesnicích nacházelo více gruntů než obyvatel. Ti, kteří byli schopni platit daně, byli jen čtyři. V závěrečném shrnutí uvádějí podle svého svědomí, že se ve městě nachází 21 obyvatel a na vesnicích 4 obyvatelé schopní platit daně. K tomuto soupisu byla přitisknuta městská pečeť s datem 15. března 1635 a podepsáni Hannibal Litický ze Šonova a Jaroslav Břevnovský z Břevnova.¹⁶¹

O roku 1636 nelze najít žádný zápis, každopádně důležité je, že v 1637 napsali Dvorští prosebný list císaři Ferdinandu III., ve kterém vyličili útrapy během kvartýrování vojsk od roku 1631 do léta 1635. Za tuto dobu vznikly městu škody, útraty a náklady při vydržování vojsk v celkové výši 58 987 zlatých florinů a 38 krejcarů. Na svoji obhajobu udávají, že „*předně pánu Bohu potom V. c. a královské Milosti vždy věrní a poslušní poddaní, v tom jsme trpělivě stáli byli. – Lid vojenský V. c. a královské Milosti nad a přes možnost naši jsme po mnohá léta vychovávali a politující jak osob tak i chudých živníků našich, pro dobré V. c. a královské Milosti vynakládali, očekávající vždy v těch souženích polehčení, ochrany, zpomožení*“.¹⁶² Dále popisují velké neštěstí, které město postihlo v létě 1634 při kvartýrování „*jak od lidu vojenského J. M. C. tak od lidu kurfírta saského*“.¹⁶³ Tím neštěstím bylo vyrabování všech důležitých míst ve městě, jako byla radnice, kostel, špitál a škola. Zde tato vojska pobrala veškeré cennosti, zničila a rozházela staré městské knihy, privilegia a důležité listiny, u kterých mimo jiné rozlámala pečete. Po této pohromě následoval „*veliký a silný durchcug lidu, polského kterýž se žádnému komandovati nedal tak, že v městě a okolo města Dvoru Králové do 5000 téhož lidu polského od 22. Octob. až do 24. dne téhož měsíce to jest do třetího dne léta 1635 ložírovalo*“.¹⁶⁴ Na základě této stížnosti žádali císaře o vyšetření příčiny tohoto velkého ponížení a zpusťování města.

Ve druhé části dopisu přiznávají císaři, že kvůli vojenským nátlakům byly některé domy a grunty zbořeny a lidé odchází z města tak, že „*dosti malý díl sousedův při téže obci se nachází*“.¹⁶⁵ Dále přiznávají, že město zůstává dlužno několik tisíc, ale nemá téměř žádné důchody ani obecní dvory, zároveň město neleží na žádné silnici a ještě k tomu se ozývají věřitelé, kterým nemohou zaplatit úroky, natož potom půjčenou částku, protože byly veškeré

¹⁶⁰ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 139.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 139–140.

¹⁶² Tamtéž, s. 141.

¹⁶³ Tamtéž, s. 141.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 141.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 142.

městské finance vynaloženy na potřeby vojsk a na opravu škod. Po výčtu veškerých výdajů žádají císaře o pomoc, aby mohli alespoň zaplatit věřitelům.

Dále žádají „*v nejhlubší pokoře a ponižené poddanosti V. c. a královské Milosti*“,¹⁶⁶ aby prokázal křesťanskou lásku a povolil mimo obvyklé jarmarky pořádané na den sv. Petra a Pavla a sv. Ludmily ještě třetí „*v neděli po provodní neděli*“,¹⁶⁷ dále aby povolil vybírat clo a mýto z každého jarmarku a také, aby osvobodil město od některých dávek, a připomínají, že v letech 1631–1636 vydali více než desetinásobek na vojsko, a proto je nutné získat peníze do městské pokladny na „*vyzvižení zase chrámu Páně, fary, školy a špitálu*“. ¹⁶⁸ V závěru dopisu ujišťují císaře, že pokud prokáže milost a splní žádosti uvedené v dopise, budou se lidé do města vracet a tím bude možno zase platit daně a kontribuce. Lidé také budou „*pána Boha s manželkami a dítkami našimi bez ustání prositi*“,¹⁶⁹ aby za prokázanou milost daroval císaři na světě šťastnou a v nebi věčnou odplatu.¹⁷⁰

Protože není jisté, které vojsko z výše psaných bylo vysláno od saského kurfiřta, předkládám následující úvahu. Hannibal Litický a Jaroslav Břevnovský ve svém listu psali o saském vpádu do Dvora Králové a také: „*co po císařských zůstalo, to od lidu kurfiřta saského dobráno*“. ¹⁷¹ Purkmistr a konšelé města uvádějí v dopise císaři, že saské vojsko přišlo do města „*v létu pominulém 1634*“. ¹⁷² Podle Tomáše Halíka saské vojsko vyplenilo kostel a poničilo nebo odneslo „*kalichy, monstrance a jiné kostelní věci, a cokoliv jiného tam lidé měli schováno, pobralo, stará privilegia a jiné listiny rozházelo, pošlapalo, pečeti jich porušilo, radnici, faru, školu a špitál vyplenilo a mnoho škody městu způsobilo*“. ¹⁷³ Z listu Hannibala Litického a Jaroslava Břevnovského, přeepsaného Antonínem Schulzem, je tedy zřejmé, že saské vojsko přišlo až po vojsku císařském a dopis dvorských radních upřesňuje rok 1634. V tomto roce tábořila ve Dvoře Králové a okolí podle Antonína Schulze jen vojska „*starého Trčky*“, tedy Jana Rudolfa Trčky, dále nevyššího lajtnanta Jeho Římského císařského Majestátu Hanuše Lisowa a generál-strážmistra hraběte z Ditrichštejna s vojsky plukovníka Wildperka. Z těchto skutečností lze usoudit, že saským vojskem bylo vojsko hraběte z Ditrichštejna a plukovníka Wildperka, protože přišlo až po císařském regimentu Hanuše Lisowa. Halíkův popis škod odpovídá popisu, který udává Dagmar Kršková ve své knize

¹⁶⁶ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 143.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 143.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 143.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 143.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 143.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 139.

¹⁷² Tamtéž, s. 141.

¹⁷³ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 48.

právě u Ditrichštejna a Wildperkova vojska.¹⁷⁴ Ačkoliv v dostupných materiálech není jméno hraběte zveřejněno, lze se domnívat, že oním Ditrichštejnem byl synovec Františka kardinála z Ditrichštejna Maximilián. Ten však byl v roce 1631 povýšen do stavu říšských knížat,¹⁷⁵ přesto je i v roce 1639 uváděn jako hrabě.¹⁷⁶ Nicméně, i přes veškeré tyto údaje je přesto stále možné, že po regimentech hraběte Ditrichštejna a Wildperka přišel ještě jiný regiment, o kterém se nikdo z dvorských historiků nezmiňuje.

Hejtmani Hradeckého kraje byli v letních měsících ve Dvoře Králové. Důvod jejich návštěvy je nejasný, každopádně napsali 25. července 1637 ze Dvora Králové list adresovaný české místodržitelské kanceláři. List byl napsán v souvislosti s oznámením z hořického panství, kde se usídlila tělesná komanie Baltasara Marradase, přičemž do kraje přišlo ještě dalších sedm jeho kompanií. Komisař ustanovený pro tělesnou kompanii žádá proviant s upozorněním, že se „vojáci nemíní z kraje vzdálit, pokud jim to generál nenařídí“.¹⁷⁷ Na základě tohoto oznámení žádají hradečtí hejtmané místodržitele, aby zakročili a vojáci byli z kraje odvoláni, protože „jsou obyvatelům velmi na obtíž“.¹⁷⁸ Prosba hejtmanů byla vyslyšena a Marradas byl nucen „táhnout co nejrychleji a přímo po silnici na slezské hranice“,¹⁷⁹ ale ze zprávy hejtmana hořického panství Karla Rodovského z Hustiřan je zřejmé, že vojsko táhlo jen dvě míle denně a ložirovali po vesnicích v okolí Hořic, díky čemuž „vytrávil poddaným poslední kus chleba“.¹⁸⁰ Jezdci z Marradasova pluku k tomu všemu ještě před odjezdem „lidi bezohledně šacovali, ačkoliv měli s sebou komisaře a byl jim vykázán proviant.“¹⁸¹

Město Dvůr Králové v této době nesloužilo jako místo pro dlouhodobé kvartýrování vojsk, ale bylo postiženo častým procházením vojsk. Lze se domnívat, že to byly oddíly výše zmíněného Baltasara Marradase. Z toho důvodu také napsal 28. července 1637 purkmistr a rada města českým místodržícím list (obr. 7–9). Obsahem listu byla stížnost na dlouhotrvající procházení vojsk a prosba o ochranu města, protože již „od několika neděl pořád a až do dnešního dne, velmi častí, silní, a škodní durchcukové lidu vojenského, natuž obec Královskou dokračují, tak že skrze takové durchcuky velmi soužení jsme“.¹⁸² Mimo to museli ještě vojsko vydržovat a platit náklady, protože vojsko „sotva dvě míle za den

¹⁷⁴ Dagmar KRSKOVÁ, *Královny a jejich věnná města*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 162.

¹⁷⁵ z *Ditrichšteina* in: Ottův slovník naučný, 7. díl, Praha 1893, s. 507.

¹⁷⁶ *Prameny k dějinám třicetileté války, V. díl 1636–1639*, ed. Václav Líba, Praha 1954, s. 246.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 136.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 136.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 137.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 137.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 137.

¹⁸² Národní archiv (dále NA), fond Staré Militare (dále f. ML), karton (dále kart.) 75.

ujedouce hned sobě kvartýry zarážejí a někteří po takové cestě dva tři dny odpočívají.¹⁸³ Purkmistr a rada města prosí české místodržitele, aby „*nás a to chudé obce Kralodvorské politovati, a abychom v takových durchcukách ušetření jsouce tak nad míru sužování a šacování mohli, k tomu milostivý a laskavý prostředek vynajítj ráčíte*“.¹⁸⁴ Dále očekávají ochranu od místodržících, za což budou prosit Boha, aby místodržící obdrželi odplatu v nebeském království.¹⁸⁵

Tato žádost se setkala v místodržitelské kanceláři s úspěchem, protože již 1. srpna je maršálovi Marradasovi nařízen další pochod. Baltasar Marradas odjel začátkem srpna z Prahy na Hlubokou, kde přijal stížnost hejtmanů Hradeckého kraje na chování jeho tělesné kompanie. Zprávou byl „*nemile překvapen, neboť míst. je známo, že se kompanie po několik let svého pobytu v Praze ukázněně chovala*“¹⁸⁶ a „*a rádně vedla, ač byla velmi nedostatečně a nepravdělně zásobena*“.¹⁸⁷ Jeho odpovědí bylo vyslání nejvyššího lajtnanta, aby vyslechl kapitanlajtnanta, který jezdce vedl. Zároveň přišla 12. srpna zpráva o tom, že jeho praporec započal pochod z Čech.¹⁸⁸ Tím končí pobyt maršála Marradase ve východních Čechách.

Ačkoliv Marradasova kompanie odešla, město během těchto vpádů pustlo a stejně tak pustly i okolní vesnice a šlechtické dvory. K nim patřily například dvory Albrechta Rychnovského v Kocléřově, Anny Roziny Zilvarové nebo dvůr Anny Salomeny Srncové, vdovy po popraveném Kryštofu Harantovi z Polžic a Bezdrůžic a na Pecce. Tyto upomínaly královédvorskou městskou radu, aby zaplatila dluhy, nebo alespoň poskytla půjčku. Na Dvůr Králové se obrátil i Trutnov, který podlehl vojenským vpádům a byl vypálen během švédského tažení. Mimoto se ozývali i věřitelé z exilu jako například výše jmenovaná vdova po posledním královédvorském knězi podobojí Václavu Rohovi. Dvůr Králové byl však natolik zbídačen, že nebylo z čeho platit, a tak tyto pohledávky zůstaly nevyřízené.¹⁸⁹

Kromě bídy způsobené válkou a nedostatkem finančních prostředků se Dvorskí potýkali i s velkým suchem v letech 1637 a 1647, což způsobilo slabou úrodu, hlad a ještě větší bídu. To mimo jiné způsobilo, že jeden z dvorských sousedů byl „*trestán na hrdle přímo pod Dolení branou*“,¹⁹⁰ pravděpodobně za krádež. V historii města byl zaznamenán pouze jediný případ takového potrestání.¹⁹¹ Bohužel nebylo možné zjistit, jak se tento dvorský

¹⁸³ *Prameny k dějinám třicetileté války, V. díl 1636–1639*, ed. Václav Líva, Praha 1954, s. 137.

¹⁸⁴ NA, f. ML, kart. 75.

¹⁸⁵ NA, f. ML, kart. 75.

¹⁸⁶ *Prameny k dějinám třicetileté války, V. díl 1636–1639*, ed. Václav Líva, Praha 1954, s. 139.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 140.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 139–140.

¹⁸⁹ Dagmar KRŠKOVÁ, *Královny a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem 2001*, s. 163.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 163.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 163.

soused jmenoval, ani za co byl potrestán.

Rekatolizace probíhající za panování Ferdinanda III. se dotkla také města Dvora Králové a jeho konšelů, kteří v roce 1638 vydali nařízení o tom, že ženich, který se chce oženit se svobodnou dívkou nebo vdovou ze Dvora, musí prokázat, že byl u zpovědi a přijal svaté přijímání podle katolického obřadu.¹⁹²

Od dalšího roku, tedy 1639, lze ve městě zaznamenat nové vojenské nájezdy, kvůli kterým město dost strádalo. Vzhledem k tomu, že nájezdy probíhaly i v jiných věnných městech, napsala osobně královna Eleonora Toskánská, paní věnných měst, list generálovi hraběti Gallasovi a generálnímu komisaři Tillymu, aby její města byla od těchto pohrom chráněna.¹⁹³ Podkomoří Její Milosti královny Zdeněk hrabě z Kolovrat poté poslal 3. března 1639 do Chrudimi oznámení o královnině prosbě zaslané Gallasovi a Tillymu a zároveň zde píše, že pokud by „něco nepříjemného na Vás přišlo, abyste se jak k J. M. panu generálovi Gallasovi, tak také k J. M. panu generálovi komisaři panu hraběti z Tillych, utekli“.¹⁹⁴ Závěrem uvádí, že pokud by mohl učinit něco osobně, rád to učiní. Rada města Chrudimi měla toto psaní rozeslat do ostatních věnných měst.¹⁹⁵

Dvůr Králové si od vojáků dlouho neodpočal, protože podle Dagmar Krskové již 20. dubna 1639 přijel švédský oddíl vedený generálem Bannerem a nadělal ve městě velké škody.¹⁹⁶ Nicméně podle soupisu Jana Šmůhaře a Václava Cikána z roku 1642 plundrovalo švédské vojsko pod vedením generála Bannera Dvůr Králové až od 6. června 1639.¹⁹⁷ Tomáš Halík udává, že „Na jaře r. 1639 Švédové, vyplnivše Jičín [...], ohrožovali vpádem i Dvůr a jiná místa okolní“.¹⁹⁸ Je tedy možné, že se v dubnu 1639 generál Banner se svým vojskem ke Dvoru pouze přiblížil a ohrožoval ho. Tím tento vpád Jan Šmůhař a Václav Cikán nezapočítali do soupisu, ale postupem času byl započítán, protože působil škody v okolí města. Ačkoliv Bannerův vpád do města nelze potvrdit nebo vyvrátit, nařídili krajští hejtmané Otto svobodný pán z Opperstorfu a Vilém Hendrych Odkolek z Oujezdce a na Třesovicích 16. května nejvyššímu lieutenantu J.M.C. Jiřímu Jetřichovi Brodeckému, aby vzal dostatek mužů do Jaroměře, Heřmanic, Dvora Králové a ještě tam, kde jsou mosty přes Labe,

¹⁹² Dagmar KRŠKOVÁ, *Královny a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem 2001*, s. 163.

¹⁹³ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 144.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 144.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 144.

¹⁹⁶ Dagmar KRŠKOVÁ, *Královny a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem 2001*, s. 163.

¹⁹⁷ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 148.

¹⁹⁸ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 49.

a s těmito muži je strhl a rozházel, a tak aby zabránil nepřátelskému vpádu.¹⁹⁹ To se ovšem nepodařilo a generál Banner s vojskem vtrhl 6. června po vyplenění Jičína a dalších míst v severovýchodních Čechách do Dvora Králové. Švédové strávili ve městě 4 dny a vyplenili celé město včetně kostela a radnice, přičemž uložené listiny rozházeli a roztrhali.²⁰⁰

Ještě před touto událostí napsal 29. května švédský generálmajor Friedrich von Cabelitz Dvorským list s nadpisem „*Radě v Dvoře Králové doručeno buď! Rychle! Rychle! Rychle! Co nejrychleji!*“,²⁰¹ aby poslali do Hradce Králové několik lidí ze svého středu s dostatečnou plnou mocí, „*abychom je vyslechli, s nimi pojednali a uzavírali, co na vychování mně podřízené soldatesky na proviantu a jiných věcech sem dodávati a nepochybně obstarati máte*“.²⁰² Pokud však Dvorští neposlechnou, generál Friedrich nebere žádnou odpovědnost při použití prostředků, které by mohly uškodit.²⁰³ Vzhledem k tomu, že o týden později vtrhl do města Dvora Králové generál Banner, vyvstává otázka, zda Dvorští na tento dopis reagovali a vyslali do Hradce Králové posly.

Významným materiálem při zjišťování procházejícího nebo kvartýrovaného vojska ve Dvoře Králové je soupis nákladů od Jana Václava Šmůhaře z Hrochova a Václava staršího Cikána z Čermné, vytvořeného na žádost purkmistra a rady města. Vyúčtování provedli za časový úsek od 1. ledna 1639 (resp. 23. prosince 1638) do června téhož roku. Lze z něj vyčíst, komu daný oddíl patřil a kolik za něj muselo být zapláceno z obecní kasy.

Náklady na vojsko byly následovné:

„*23. Decembris 1638 na 1 comp. od Kysmburgského regim. pronaloženo 53 fl.*

7. Januarii 1639 na gener. štáb don Balthazarovský a 1 kompagnii pěchoty po 2 dni 421 fl. 14 kr.

24. Aprilis. Na 60 dragounů, jenž se Gallassovští býti pravili, ob noc i co na hotově dáno 40 fl. 13 kr.

4. Maii. Na 1 kompagnii od Hatzfeldského regtu obnos 50 fl. 8. kr.

5. Maii. Na regt. Leslieovský mimo proviantu in natura daného kvartírmistru za měsíc Aprilis

¹⁹⁹ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 147.

²⁰⁰ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 49.

²⁰¹ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 146.

Originální znění:

„*Dem Rath zu Königshoff einzuhändigen.*

Cito! Cito! Cito! Citissime!“

²⁰² Tamtéž, s. 146.

Originální znění:

„*um zu vernehmen, zu traktieren und schliesen, was Sie zur Unterhaltung meiner Unterhabenden Soldateska an Provianten und sonst anhero liefern und unfehbar verschaffen wollen*“

²⁰³ Tamtéž, s. 146.

odvedeno 254 fl.

7. Maii. Na liebkomp. nejvyššího Kapouna po dva dni a 3 noci 141 fl. 15 kr.

Za dva koně, kteréž se k багаžnímu vozu pana nejv. Kapouna dáti musili, dáno 40 fl.

Ritmistru Beezdorfovi při těžé kompagnii na hotově dáti musilo 30 fl.

13. Maii. Na ryt. Leslieovský na hotově kvartýr.

1. Maii. Ritmistru za měsíc máj odvedeno předešlým způsobem 254 fl.

14. Maii. Na nejv. Lieut. Gallassovské S. K. Rejthary a 20 mušketýrů po 2 noci a 2 dni 60 fl.

18. Maii. Na kvartírmistra od Kysemburgského regim. a na 40 rejtharův též 50 mušketýrů, jenž s ním byli od noci 50 fl. 18 kr.

25. Maii. Na 1 komp. od Weirovského rgt. ob noc 47 fl. 53 kr. - Ritmistru na hotově 20 fl. - Summa svrchu psaných ponákladův 1462 fl. 1 kr.“.²⁰⁴

Do takto zdeptaného města vtrhl 6. června 1639 generál Banner se svým oddílem, čímž ovšem vojenské vpády v tomto roce neskončily. Švédové přijeli do Dvora Králové ještě několikrát a Dvorští dokonce museli podat písemné informace švédskému generálnímu komisaři o stavu města a přináležejících obcí.²⁰⁵ Obsahem tohoto listu z 19. srpna 1639 bylo v první řadě sdělení, že město náleží mezi věnná města „*Její M. římské císařovně jakožto královně české*“.²⁰⁶ Z dalších bodů lze zjistit, že dříve žilo ve městě 38 osedlých schopných platit berni. K městu patřily také „*čtyři skrovné a malé vesničky totiž Lipnice, Novolesy, Filířovice a Verdek. V nich lidí poddaných bylo 20*“.²⁰⁷ Po drancování udávaném od roku 1634 od vojáků J. M. C. a kurfiřta saského, přes léto 1635, kdy bylo město drancováno od „*lidu polského*“,²⁰⁸ až po rok 1639, kdy do města přitáhly švédské oddíly a město bylo po čtyři dny drancováno a „*v dokonalou ruinu uvedeno*“,²⁰⁹ bylo možné ve městě najít jen 28 osedlých. Tento rozdíl byl způsoben tím, že někteří byli od „*lidu vojenského pobiti, jinší velmi ohavně potlučeni, posekáni, zknitlováni i jinak utrýzněni*“²¹⁰ a někteří na následky takového zacházení i zemřeli. Jiní, kteří nemohli tento nátlak snést, z města odešli i se svými rodinami. Na vesnicích byla situace obdobná, protože poddaní byli rozehnáni a některá stavení zůstala neobydlená a zpusťla. V okolních vesnicích bylo možné najít jen 10 poddaných.

Ačkoliv byla úroda v roce 1639 hojná, obávali se měšťané, aby nemuseli „*velikého*

²⁰⁴ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 148–149.

²⁰⁵ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 149.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 149.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 149.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 150.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 150.

²¹⁰ Tamtéž, s. 150.

hladu zakusiti“.²¹¹ Obilí v mnoha případech bylo „od soldátstva vypaseno a pocucháno“,²¹² případně zůstalo ležet na poli, protože pro silné deště, nečas a nedostatek koní se nedalo svést do stodol. Obilí, které do stodol bylo svezeno, muselo být vydáno právě kvartýrovanému vojsku. Z těchto důvodů se měšťané obávali hladomoru v příštích letech, protože pole nebylo možné právě pro nedostatek koní obdělávat a osít více než 769 korci obilí. Koně, krávy a ostatní dobytek byl v lepším případě od vojenských oddílů odkoupen, ovšem ve většině případů vojsko dobytek zabralo bez nároků na náhradu. Dvorští dále udávají, že „den po dni všeho ubývá“.²¹³

K tomu všemu ještě Dvorští odváděli peníze a prostředky pro vydržování vojska. Salvě guardii od generála von Cabelitz bylo odvedeno, jak požadoval, v období od 9. června do 17. července 60 florinů a 56 krejcarů a jejímu kapitánovi do Jaroměře dalších 675 florinů hotově. V následujícím období od 17. července do 1. srpna bylo salvě guardii pana z Dobiez dáno dvakrát po 250 florinech, 9 300 bochníků chleba, 4 kusy hovězího dobytka, karnetovi regimentu pana z Dobiez dále 39 florinů a vychování a obrok pro koně.

V dalším období od 1. srpna do 19. srpna bylo odvedeno nejvyššímu lajtnantu feldmaršálka Bannera a jeho regimentu hotově 337 florinů a 30 krejcarů, přičemž podal další požadavek na vyplacení 532 florinů a 30 krejcarů neprodleně, což podle slov ze spisu „*jest věc nemožná*“.²¹⁴ Dále mu mělo být dodáno 5 500 bochníků chleba, 3 kusy hovězího dobytka, 3 vepři, štandlík másla v hodnotě 3 florinů a 12 sudů piva. Kvartýrmistr regimentu měl dostat hotově 30 florinů, tři rejtaři po 15 florinech a k tomu ještě „*náležitě vychování žita na místě ovsu pro koně toliko za dvě neděle 15 korců*“.²¹⁵

Celý tento list podepsal purkmistr a rada města, přičemž k tomu přitiskli městskou pečeť a odeslali generálnímu komisaři švédské armády.²¹⁶

Ačkoliv z výše popsaného je zřejmé, že v poslední době způsobily rozsáhlé škody ve Dvoře Králové švédské oddíly, a tedy by byla pochopitelná jistá nenávist k cizí armádě, napsal 3. září 1639 purkmistr a městští radní blahopřání „*Jeho M. královským Majestátem a říší Švédskou ustanovenému generálmajorovi a plukovníku pěšího pluku*“²¹⁷ panu Bedřichovi z Čabelic (Friedrich von Cabelitz). Přejí mu od Boha „*ve všem blaživý zdar*“²¹⁸

²¹¹ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 150.

²¹² Tamtéž s. 150.

²¹³ Tamtéž, s. 151.

²¹⁴ Tamtéž, s. 151.

²¹⁵ Tamtéž, s. 151.

²¹⁶ Tamtéž, s. 151.

²¹⁷ Tamtéž, s. 151.

²¹⁸ Tamtéž, s. 152.

s připojením, že jsou ve všem ochotní k podřízeným službám. Dále informují, že bylo v šest hodin ráno přivezeno do Dvora Králové zboží z Trutnova, které má být předáno do Hradce Králové. Jednalo se o „540 lopat a ryček, 89 špičákův“.²¹⁹

Závěrem vyprošují sobě Božskou ochranu a přízeň pana Bedřicha z Čabelic. K podpisu ještě jednou připojují větu: „K podružným službám ochotní purkmistr a radní města Dvoru Králové“.²²⁰ Na základě tohoto blahopřání může vyvstat otázka, co Dvorské vedlo k tomu přát „ve všem blaživý zdar“ vojevůdci, který před necelými třemi měsíci požadoval od Dvorských zaplatit celkovou sumu 735 florinů a 56 krejcarů. Toto chování lze pochopit pouze v případě, kdy se chtěli Dvorští uchránit dalších vpádů ze strany švédské armády, ve které měl Friedrich von Cabelitz hodnost generálmajora. Lze se domnívat, že se tímto gestem snažili Friedricha obměkčit, aby později nevyžadoval tak vysoké sumy peněz, protože město bylo zruinované a chudé a platit berni bylo schopno jen 28 měšťanů a 10 poddaných.²²¹

Ani toto přání však nezabránilo dalším vpádům, které jsou patrné ze zprávy Jana staršího Hubrika z Hennersdorfu a na Klouzově a Hynka Václava Bořického z Hostovic a při městě Jaroměři, pověřených 4. června 1640 od hejtmanů Hradeckého kraje na základě pravděpodobně nezaplacené upomínky, kdy měli Dvorští zaplatit do Hradce Králové kontribuci na vydržování vojska ubytovaného v Hradci. Jako důvod kontribucí uvedl hejtman Otta z Oppersdorfu, že „vojsko to, protože se mu nedostává platu, činí rozmanité příkoří obyvatelstvu městskému, které je tím nemálo sužováno, a že by jinak povinný plat mohl být od vojáků exekučně vymáhán“.²²² Vzhledem k tomu, že ze zápisů z minulých měsíců je zřejmé, že město bylo pod častými útoky a drancování, lze předpokládat, že tato kontribuce nebyla zaplacená, a proto byli do Dvora Králové posláni Jan Hubrik a Hynek Bořický, aby sepsali „jak domy v městě, tak i grunty po vesnicích, při tom také jednoho každého souseda možnost i nemožnost jako i osení po polích jaré i ozimní“.²²³ Jejich zjištění je ještě více tragické než informace sepsané v listu purkmistra a rady města generálnímu komisaři švédské armády z 18. srpna 1639. V roce 1640 našli Jan Hubrik a Hynek Bořický „velký počet domův do gruntův zbořených, pustých, bez hospodářů jest, hospodáři někteří od lidu Švédského

²¹⁹ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 152.

²²⁰ Tamtéž, s. 152.

²²¹ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 50.

²²² Tamtéž, s. 50.

²²³ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 153.

nepřátelského do smrti pobiti, jinší velice posekáni a ochromeni“.²²⁴ Stejný obraz byl i na vesnicích, protože tamní obydlí „na větším díle pusty jsou a lidé z nich od téhož lidu nepřátelského švédského rozehnáni“.²²⁵

Počet osedlých a poddaných se od minulé zprávy ještě snížil. V roce 1640 žilo ve městě pouze 22 a na vesnicích jen 7 osedlých a jen některá pole byla osetá. Tento soupis vytvořili osobně ve Dvoře Králové nad Labem 11. června 1640.²²⁶

Na začátku tohoto roku, konkrétně 27. února 1640, napsali purkmistr a dvorští radní pražskému arcibiskupu Arnoštu Vojtěchu kardinálu z Harrachu²²⁷ žádost o potvrzení nového děkana ve Dvoře Králové. Důvodem jejich žádosti bylo, že z města odešel „*dvojí cti hodný kněz Jan Střechovský, děkan Královédvorský*“.²²⁸ Jako nového děkana si Dvorští zvolili bývalého peterkovského faráře Jakoba Laurentia Eremitu, který se ve Dvoře ukryl „*před mocí a ukrutností lidu nepřátelského švédského*“.²²⁹ Dvorští v dopise žádají, aby pražský arcibiskup jmenoval královédvorským děkanem právě Jakoba Laurentia s odůvodněním, že „*také i jinými služebnostmi duchovními nám i jiným dobrým katolíkům volně a pohotově posluhoval. I vyšetřice my to při něm knězi Jakubu Laurentiovi, že života pokojného a obcování dobrého i příkladného jest, jako jsme sobě všichni se spolu za pravého duchovního svoliti oblíbili*“.²³⁰ Naproti tomu Jan Střechovský je popsán jako kněz, který „*zůstáváje předešle mezi námi, lid jak přespolní tak i domácí sousedy od křtů, funusův obzvláště pak od oddavků nemírným placením přetahoval. I s bitím netoliko k lidem z obce, ale také i k osobám některým spoluradním našim přikračoval i jiným způsobem je tupil, zlehčoval i utiskoval*“.²³¹ Pod touto žádostí jsou podepsáni „*V. N. N. k. M. poníženež poslušní purkmistr, konšelé, starší obecní i všechna obec města Dvoru J. M. Králové nad Labem*“.²³² Arcibiskup jejich žádosti vyhověl, což je zřejmé ze seznamu kněžích působících ve Dvoře Králové nad Labem, zaznamenaném v Pamětní knize královédvorské farnosti. Tam se ke jménu Jakoba Laurentia váží léta jeho působení 1639–1641.²³³ Naproti tomu Jan Střechovský není zaznamenán ani v Pamětní knize

²²⁴ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 153.

²²⁵ Tamtéž, s. 153.

²²⁶ Tamtéž, s. 154.

²²⁷ z *Harrachu* in: Ottův slovník naučný, 10. díl, Praha 1896, s. 907.

²²⁸ Jaroslav MAJÁTKO, *Historie města Dvora Králové nad Labem v sebraných písemnostech*, Dvůr Králové nad Labem 2002, s. 91.

²²⁹ Tamtéž, s. 91.

²³⁰ Tamtéž, s. 91.

²³¹ Tamtéž, s. 91.

²³² *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 161.

²³³ Děkanství Dvůr Králové nad Labem, *Pamětní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011*, opis z roku 1837, s. 146.

královédvorské farnosti, ani v nejnovější knize o dějinách kostela.²³⁴ Jako předchůdce Jakoba Laurentia je označen od roku 1635 „*Dyonis. Stanislaus Smolkonechovsky*“.²³⁵

V důsledku předchozích událostí, neúrody a mála obyvatel nastala opět v oblasti Královédvorská bída a hlad, nicméně i přes to daroval měšťan Martin Watzmann městskému chudobinci louku s výtěžkem 3 vozů sena. Od ostatních nejmenovaných dárců obdržel chudobinec ještě čtyři louky a dvě pole, čímž patřilo chudobinci celkem 5 luk s výtěžkem 12 vozů sena a 2 pole.²³⁶

Ale jinak chudlo nejen město, ale i okolní panství. Začali se opět ozývat věřitelé z okolních panství, kteří městu Dvoru Králové dříve zapůjčili jistý obnos peněz, a požadovali zaplacení dluhu. Jedním z nich byl Albrecht Rychnovský z Rychnova, sídlící v Koclérově, který se v roce 1618 přidal k povstání, ale roku 1621 složil přísahu věrnosti. Nicméně byl pokutován ztrátou třetiny jmění a Koclérov byl dán do užívání jeho manželce Elšce.²³⁷ O to, co Albrechtu zbylo, přišel během vojenských vpádů, a proto v roce 1640 upomínal Dvorské, aby mu zaplatili dlužné úroky z půjčeného obnosu.²³⁸

Další věřitelkou byla Anna Rozina Zilvarová ze Zilvaršteina, manželka Jana Zilvara, který se přihlásil ke vzpouře a po bitvě na Bílé hoře ujel ze země bez šancí na návrat, protože byl 14. července 1622 odsouzen v nepřítomnosti ke ztrátě hrdla, cti i statků.²³⁹ Anna Rozina byla přivedena na mizinu během vojenských vpádů, a proto upomínala Dvorské o zaplacení dluhů a žádala, aby jí alespoň zaslali obilí k osevu.²⁴⁰ Odpovědí však byl dopis ze dne 17. září 1640, kde Dvorští žádali o trpělivost a odvolávají se na rok 1639, kdy město Švédové „*sužovali velikým způsobem tři čtvrtě roku, a když byli od císařského vojska vypuzeni, že zase musejí přispívat na udržování pluku vojska hraběte Šlika a pak pluku hraběte Colloreda, kromě toho nemine skoro dne, aby nebyli obtěžováni průchody vojska do Slezska a odtud zpět a vojsku tomu že musí rovněž vypomáhati*“.²⁴¹ Dále Dvorští museli odvádět šos ovdovělé královně Eleanoře, majitelce věnných měst, deputát podkomořímu a hofrychtěři věnných měst za uplynulé 2 roky, kdy byla platba odložena. Dvorští prosí, aby jejich prosbě bylo vyhověno,

²³⁴ Josef LANGFELNER, *Děkanský chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránkyně ve Dvoře Králové nad Labem*, České Budějovice 2017.

²³⁵ Děkanství Dvůr Králové nad Labem, *Památní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011*, opis z roku 1837, s. 146.

²³⁶ Dagmar KRSKOVÁ, *Královný a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem* 2001, s. 163.

²³⁷ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskou*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 154.

²³⁸ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 51.

²³⁹ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskou*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 154.

²⁴⁰ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 51.

²⁴¹ Tamtéž, s. 51–52.

protože „*pro chudobu a nemožnost nemají kde co vzítí*“.²⁴² Pokud by ale přesto museli své dluhy zaplatit a byly na nich vymáhány exekucí, museli by opustit své živnosti i město.²⁴³

I přes tento dopis upomínal Dvorské v následujícím roce Heřman Černín hrabě z Chudenic, který žádal, aby mu byl splacen dluh včetně úroků a aby Dvorští dodali na splátky ještě 100 korců pšenice a 100 korců žita nebo ječmene pro panství Velichovky, které podleho vojenským vpádům, při kterých byly statky „*zpleněny a domy vypáleny*“.²⁴⁴ V odpovědi pro hraběte Černína Dvorští uvedli, že nemohli sehnat požadované obilí, protože obecní pole nebyla náležitě osívána a ve městě nebyly konány obilní trhy, kde by se dostatek obilí dal koupit. Zároveň nemohli pomoci ani při orbě na velichovském panství, protože koně byli pobráni při vojenských taženích a vesnice zůstaly pusté. Přesto jako náhradu za prošlé úroky panu hraběti nabízeli 90 kop gr. míš.²⁴⁵

Není jisté, jestli město nakonec zaplatilo své dluhy a věřitelé se dočkali, nicméně bylo nuceno „*zaplatiti z 29 osedlých občanů 17 zl. 38 kr. za povozy, na nichž byly z Prahy vojsku dodány kyrysy a jiné potřeby válečné*“.²⁴⁶ Zda ve městě bylo opravdu 29 osedlých, ze kterých je cena udávána, není jisté, protože o rok dříve, tedy 1640 bylo ve městě přítomno pouze 22 osedlých. Cena tak mohla být určena podle starých záznamů, případně se lidé do města začali vracet. S tím by souhlasilo i sdělení, podané během velikonočních svátků 1644 královédvorskými konšely českým místodržícím o tom, že během Velikonoc ve Dvoře Králové „*zpověď svatou velikonoční vykonali a velebnou svátost oltární přijímali*“²⁴⁷ 1 010 osob a na vesnicích 334 poddaných „*jak hospodářův, tak hospodyní, čeledě, poddruhův a jich dětí, kteří v samospasitelné víře katolické trvají*“.²⁴⁸ Dále uvedli, že nevědí o nikom, kdo by vyznával jinou víru.²⁴⁹ Zřejmě při této příležitosti se uspořádala sbírka na opravu kostelní věže, která byla v roce 1644 zvýšena o jedno patro a byl jí na vrcholku přidán dřevěný ochoz.²⁵⁰

Na město se obraceli nejen věřitelé z okolních panství, ale znovu také v roce 1642 město Trutnov s česky psanou žádostí o finanční podporu za „*účelem znovuzřízení chrámu*“,²⁵¹ protože Trutnov byl od švédského vojska toho roku vypálen.²⁵² O pomoc

²⁴² Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 52.

²⁴³ Tamtéž, s. 52.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 51.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 52.

²⁴⁶ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 52.

²⁴⁷ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 163.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 163.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 163.

²⁵⁰ Dagmar KRSKOVÁ, *Královný a jejich věnná města*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 163.

²⁵¹ Tamtéž, s. 155.

požádal roku 1643 také Václav Cikán z Čermné, který o rok dříve spolu s Janem Šmúhařem z Hrochova sepsal vojenské vpády do Dvora během roku 1639. V této době však žádal Dvorské o pomoc při vydržování vojska na Čermné, protože sám „neměl na svém dílu Čermné ani rychtáře, ani psa, ani kočky, své poddané po lesích sháněti dával“.²⁵³ Dvorským ale za tuto službu nemohl zaplatit.²⁵⁴

Z Prahy přišel v polovině prosince 1642 přípis jménem Jeho Milosti císaře, aby majitelé šosovních domů ve městě odváděli kontribuce, „poněvadž mnozí z týž pánův obyvatelův nadotčené kontribuce z domů svých šosovních posavad neodvozuji“.²⁵⁵ Odpověď napsaná až po vánočních svátcích 3. ledna 1643 potvrdila, že „se žádného takového domu v městě i předměstí Dvoru J. Mil. králové nad Labem nenachází“.²⁵⁶

Purkmistři královských věnných měst a Mates Lorenz, správce panství Hradiště napsali 8. ledna 1643 dopis adresovaný arciknížeti Leopoldu Vilémovi, zplnomocněnému místodržiteli v Čechách a generálovi nad císařskými armádami, o kyrysnickém pluku nejvyššího plukovníka císařské armády Rudolfa Jiřího z Wolframsdorfu čítajícího osm kompanií, který přitáhl během vánočních svátků po jedné kompanii do každého výše uvedeného místa. Vzhledem k útlaku, který zažil Hradecký kraj v minulém roce od švédské armády, kdy Švédové tři čtvrtě roku podnikali v kraji vojenské vpády, prosí pisatelé, aby byla krajskému hejtmanovi udělena plná moc „kompanie z věnných měst vyzdvihnout a ubytovat jinde“,²⁵⁷ protože nebude možné vojáky zásobovat v těchto obcích. Zároveň prosí, aby dávky, které zatím odvedli, jim byly odečteny z kontribuční kvóty.²⁵⁸ O totéž pak prosí dalším dopisem v následujících dnech i nejvyšší zemské úředníky.²⁵⁹ Další zápisy o Wolframsdorfově pluku není možné nalézt, a tedy nelze ani určit, jak dlouho kompanie tohoto pluku ve Dvoře Králové ležela.

Ačkoliv se o velikonočních svátcích 1644 zpovídalo a přijalo svaté přijímání 1 010 měšťanů a 334 poddaných, potvrdil na žádost purkmistra a městské rady krajský hejtman „Otto Hendrich Stoš z Kounic na Holovousích, Hradisku, Pottenštejně a Vamberku“²⁶⁰

²⁵² *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913s. 155.

²⁵³ Tamtéž, s. 155.

²⁵⁴ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 52.

²⁵⁵ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 162.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 162.

²⁵⁷ *Prameny k dějinám třicetileté války, VII. díl 1643–1645*, ed. Václav Liva, Praha 1955, s. 19–20.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 19–20.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 24.

²⁶⁰ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 156.

o necelý rok později, totiž 23. ledna 1645, že Královédvorská obec je „*silnými a častými durchcuky, jako i ložírováním lidu vojenského J. M. C. na velikou ruinu uvedena*“.²⁶¹ Dále uvádí, že počet měšťanů ve Dvoře je devět a poddaní na vesnicích jen dva, kteří jsou schopní platit kontribuce a jiné, sněmem stanovené sbírky.²⁶² Nicméně ještě toho roku žádá tentýž hejtman, aby Dvorští „*vypravili do Hradce Králové 1 mušketyra z 10 osedlých poddaných a 1 koně z 20 osedlých poddaných*“.²⁶³ Není možné zjistit, kolik bylo měšťů obyvatel celkem, a tedy ani kolik lidí se do krajského města vypravilo, zda-li vůbec někdo.

Kvůli obavám z dalšího švédského útoku nařizuje hradecký hejtman v červenci 1645, aby „*na opravu hradeb měst Hradce Králové a Dvora Králové byl od Dvorských postaven z 10 osedlých měšťanů jeden šancknecht a z 30 byla vyslána fůra*“.²⁶⁴

Následující rok 1646 byl pro Dvůr Králové nad Labem a jeho okolí velmi náročný. Město bylo v minulých letech přivedeno na mizinu nejen finančně, ale i počtem obyvatel. Věřitelé po městu požadovali zaplacení dluhů, protože sami byli vojenskými vpády ožebračeni, a krajští hejtmané požadovali prostředky na odrazení blížícího se švédského útoku. První požadavek pro tento rok přišel z hejtmanství hned v lednu a Dvůr podle něho měl odvést z 11 osedlých poddaných „*na vojsko císařské, které je tu posádkou, a to 4 setniny pěchoty a oddělení dragounů, po 16 zl. 23 kr. a 1 věrteli ovsa*“.²⁶⁵

Aby Dvorští nezapomněli na své závazky, upomínala je Anna Salomena Srncová z Varvažova, aby jí zaplatili dluh. Svůj požadavek odůvodnila slovy, že je „*o všecko jmění válečným během připravena a že nemá z čeho býti živa*“.²⁶⁶ Možnou odpověď lze nalézt ve stížnosti Heřmanu Černínovi hraběti z Chudenic, majiteli Velichovek, kde Dvorští psali o pobytu švédské armády pod velením polního maršálka Torstenson²⁶⁷ v Jaroměři, kterou si zvolila jako hlavní sídlo po dobu pěti týdnů, přičemž dva pluky této armády tábořily ve Dvoře Králové. Dvorští tím „*i častými průchody vojska císařského, byli přivedeni do největší chudoby, mnozí pak i hlady trpěti musí*“.²⁶⁸ Dvorští přišli o veškeré své jmění a tím nemohou hraběti žádné dodat.²⁶⁹ Lze se tedy domnívat, že dluh Anně Salomeně nebyl za těchto podmínek zaplacen, nebo alespoň ne celý. Což je zřejmé z další upomínky toho roku,

²⁶¹ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 156.

²⁶² Tamtéž, s. 156.

²⁶³ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 53.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 53.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 53.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 53.

²⁶⁷ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 156.

²⁶⁸ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 53.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 53.

tedy 1646, kdy Anna Salomena požadovala zaplacení dluhu „*téměř do naha vysvlečená - nemajíc nač živa býti*“.²⁷⁰

Švédové během svého pobytu ve Dvoře Králové „*vytloukli všechno obilí ve stodolách do posledního snopu. A zůstala po nich samá spoušť, pláč a nárek, hlad a těžké nemoci*“.²⁷¹ Dvorskí pak uvádějí, že „*summou o všechno naše jmění jsme přišli a na nejvyšší chudobu uvedeni jsme tak, že z mnohých spolusousedův našich s manželkami a dětmi jejich chleba k nasycení velice žádostiví jsou*“.²⁷² Ačkoliv osud Dvora Králové není popsán zrovna pozitivně, ještě hůře dopadla Jaroměř, jak je zřejmé ze žádosti Heřmana Černína hraběte z Chudenic (podle Antonína Schulze tuto žádost zaslal pan Humprecht Černín²⁷³), pána na Velichovkách, kterému měli poslat Jaroměřští do Velichovek 1 kopy strychů ječmene, 50 kop strychů ovsa a 12 strychů hrachu jako náhradu za nezaplacené úroky. Tyto suroviny nemohli poslat a žádali 20. března 1646 pana Heřmana o odložení splátky a zakoupení ječmene pro vydrancované město Jaroměř,²⁷⁴ protože Švédové pod velením Torstensona v Jaroměři roku 1645 „*všecko zruinovali, zplundrovali, vytloukli, dvory, domy (popel) položili, popálili, obilí všechno do zrna i do posledního snopu v stodolách vytloukli, rozčuchali i jinam roznesli tak, že po nich nic nezůstalo než samá pustina, od lidí pláč, naříkání a skrze strach a zimu těžké nemoce, hlad*“.²⁷⁵ Při tomto švédském řádění byl spálen i bohatý městský archiv.²⁷⁶

Na podzim přitáhl švédský generál Wittenberg s 8 000 muži k Hlohovu a po jednodenním odpočinku vytáhl na generállajtnanta císařské armády Raimunda Montecuccoliho.²⁷⁷ Ten psal 20. září 1646 přes českou místodržitelenskou kancelář hejtmanům Boleslavského, Hradeckého, Chrudimského, Litoměřického a Časlavského kraje o tom, že „*Wittenberg táhne na Frýdlant, a požádal o rozkaz pro kraj. Hejtmany, aby mu, bude-li toho třeba, byli všemožně nápomocni*“.²⁷⁸ Montecuccoli byl vyhnán od obléhání měst Frýdlantu a Grafensteinu. Wittenberg ho pronásledoval až ke Dvoru Králové, kde ho „*přepadl*

²⁷⁰ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 157.

²⁷¹ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 53.

²⁷² *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 165.

²⁷³ Tamtéž, s. 157.

²⁷⁴ Státní oblastní archiv v Třeboni, Oddělení správy fondů a sbírek Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Černínů z Chudenic (neuspořádaný).

²⁷⁵ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 157.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 157.

²⁷⁷ Carl Joseph VON BIENENBERG, *Pokus o stručné dějiny města Dvora Králové, v nichž je obsaženo XXX listin*, Dvůr Králové nad Labem 2020, s. 82.

²⁷⁸ *Prameny k dějinám třicetileté války, VIII. díl 1645–1648*, ed. Václav Líba, Praha 1957, s. 98.

a jeho vojákům způsobil škaredou porážku. Tím město, jako tomu během třicetileté války již bylo, utrpělo velkou škodu, vedoucí až k nejkrajnějšímu zbídačení²⁷⁹, jak je zřejmé z následujících řádků.

Začátkem října, přesněji 3. října 1646 se Švédové utábořili v Hradišti, kde zůstali až do 9. října toho roku s tím, že každý den jezdili vojáci do Dvora Králové pro proviant.²⁸⁰ Dne 9. října se na několik dní přesunuli přímo do předměstí města, „vymáhajíce na Dvorských různé dávky“.²⁸¹ Aby bylo město uchráněno proti vypálení, museli Dvorští odvést generálu Wittenbergovi 1 500 fl. a dalších 325 fl. na quardie a dragouny. K tomu bylo ještě na Dvorských násilím „za koně, krávy a jiné svršky obráno: 1998 fl. 55kr.

It.: Co na chleby žita dáti, pekaři a jiní sousedé zpéci a do hlavního kvartýru dodatí musili: 200 korců. Více žita na zrně pobráno: 126 korců 2 máz.

It.: Omláceného žita ze slámy: 3 kopy 42 mandel. Piva sudův po třech vědrech do hlavního ležení odvedeno: 36. Pšenice vymláceného ze slámy: 42 mandel. – Pšenice na zrně pobráno: 32 korců 2 st. Ječmene vymláceného ze slámy: 32 mandelů. – Ječmene na zrně pobráno: 24 korců 2 maz. – Ovsu omláceno ze slámy: 14 kop 18 mandel. Více ovsu na zrně pobráno: 195 korců 3¼ máz.“²⁸²

Zjištěním situace města během švédského kvartýru byli od krajských hejtmanů Jindřicha Stoše, svobodného pána z Kaunic a Adama Mikuláše Vitanského z Vlčkovic pověřeni, stejně jako v minulých letech, Hanibal Litický ze Šonova a na Litici a Václav Cikán z Čermné a na Čermné. Z jejich zápisu ze dne 18. listopadu 1646 lze vyčíst nejen výše psané požadavky švédské armády, ale také, že v obcích, kde armáda ležela, „okna, kamna, dveře potlučené a rozbořené. V stodolách, po zahradách rozházené, pocuchané, na větším díle vymlácené obilí jsme očitě spatřili. A podle toho od sousedův, manželek a dítek jejich jsme doslychali, že tím nenadálým vpádem lidu nepřátelského o všechno jinší přišli, že nic na ozim neseli a co síti neměli a tou příčinou i k nasycení chleba nemají“.²⁸³ V Pamětní knize královédvorské farnosti lze nalézt, že purkmistr a rada města žádali 5. října 1646 generála Wittenberga o odložení splátky výpalného s odůvodněním, že mohou poskytnout pouze 1 000 říšských tolarů, nikoliv 1 500. Zbýlých 500 tolarů by dodali v následujících čtyřech

²⁷⁹ Carl Joseph VON BIENENBERG, *Pokus o stručné dějiny města Dvora Králové, v nichž je obsaženo XXX listin*, Dvůr Králové nad Labem 2020, s. 82.

²⁸⁰ Jan KILIÁN (ed.), *Věnná měst za třicetileté války a jejich poválečná obnova, sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.–5. května 2004*, Mělník 2004, s. 50.

²⁸¹ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 53.

²⁸² *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 167.

²⁸³ Tamtéž, s. 167.

týdnech.²⁸⁴ Je možné, že Dvorskí doplatek nezaplatili a nebo se suma zdála generálu Wittenbergovi nízká, protože generál Wittenberg znovu „uložil městu ohromné výpalné“.²⁸⁵ Ono „ohromné výpalné“, datované 9. listopadu 1646, představovala suma dalších 1 000 zlatých, splatných do 14 dnů, tedy do 23. listopadu.²⁸⁶

K tomuto období se váže legenda o zachránění města Dvora Králové před švédským vpádem. Celé znění legendy zpracované v knize Františka Komárka²⁸⁷ je obsaženo v příloze (příloha 2.2), nicméně zde jsou představeny podklady vycházející ze zápisu Pamětní knihy královédvorské farnosti, ve které je následující popis události:

„Kdysi žil ve dvoře Worlech nebo Wodlech jako majitel jistý rytíř Wodlech Zdiarsky Srnovecz z Warwassova, počestný muž. Jedno děvče šlo jako obvykle jednoho dne na příkaz pána přes Stranku nad Labem, aniž by si něčeho všimlo. Když se ale vracelo zpět, uvidělo v tamních břidlicových skalách dřevěnou sochu Madony, která vypadala, jako by se usmívala. Děvče si ji vzalo s sebou domů, kde zůstala po dlouhý čas bez veřejného uctívání.

Jak se během času socha dostala na dolní most, se již nedá zjistit, jisté je tolik, že v době švédské války tam byla veřejně vystavena.

Když generál Wittenberg zřídil v Jaroměři svůj hlavní tábor a odtud ohrožoval i město Dvůr Králové, stala se s touto sochou Madony zvláštní příhoda.

Měšťanstvo nebylo schopno plnit generálovy nadměrné požadavky, protože bylo kvůli trápení a drancování ze strany vojáků zcela na mizině. Mělo během krátké lhůty zaplatit obrovské výpalné, pokud by to neudělali, vpadl by do Dvora Králové oddíl vojska.

V těchto strašných obavách hledala obec útočiště u Boha, v kostele se konalo slavnostní procesí, během kterého hlídač věže rozezvonil poplašný zvon, jakmile uviděl táhnout nepřátelské oddíly. Všechno měšťanstvo se postavilo na obranu. Jeden oddíl nepřátelské kavalerie dospěl až k dolnímu mostu, jeden z tohoto oddílu ze vzteku tamtéž zasadil ránu šavlí Matce Boží a rozpoltil ji, což je dodnes zřetelně vidět.

Jeho samého se zmocnil hrozný strach, když se okamžitě udělala silná mlha, že sotva bylo vidět za roh. To bylo příčinou, že válečná síla nepronikla do města, ale rozptýlila se a neřízeným způsobem se vrátila zpět.

Socha Madony byla nalezena přikryta hedvábnou zástěrou, což měl prý udělat jeden švédský

²⁸⁴ Děkanství Dvůr Králové nad Labem, Památní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011, opis z roku 1837, s. 103.

²⁸⁵ František KOMÁREK, *Děkanský chrám Páně sv. Jana Křtitele a historie milostné sošky Panny Marie na hlavním oltáři ve Dvoře Králové n. L.*, Dvůr Králové nad Labem 1936, s. 18.

²⁸⁶ Josef LANGFELNER, *Děkanský chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránkyně ve Dvoře Králové nad Labem*, České Budějovice 2017, s. 67.

²⁸⁷ František KOMÁREK, *Děkanský chrám Páně sv. Jana Křtitele a historie milostné sošky Panny Marie na hlavním oltáři ve Dvoře Králové n. L.*, Dvůr Králové nad Labem 1936.

voják. Tato po dlouhém čase již zcela zpuchřelá zástěra je stále ještě uchovávána jako vzácná připomínka u sochy. Od tohoto zachránění se až dodnes ve Dvoře Králové slaví 21. listopadu pobožnost Obětování Panny Marie se slibem, že se v tento den z každé domácnosti nejméně jeden člen zúčastní zpívané pobožnosti, svaté zpovědi a přijímání nejsvětějších oltářních svátostí, k čemuž obec prostřednictvím nedělních oznámení každoročně zve. Tato městská slavnost je každoročně doprovázena předepsanou pobožností“.²⁸⁸

Pravdou je, že v takovéto situaci bylo nemožné zaplatit požadovanou částku čítající 1 000 zlatých, proto se někteří měšťané rozhodli odejít do lesů a ostatní byli připraveni město bránit.²⁸⁹ Tehdejší děkan Vojtěch Cassius, člen cisterciáckého řádu, dvorský farář v letech 1644–1649,²⁹⁰ vyhlásil prosebné procesí, ne však jen v kostele, ale kolem města, během kterého donesla Marie Bonaventurová, dcera dvorského radního Jana Bonaventury, sochu Panny Marie zabalenou v bílém plátně. Socha z roku 1500, o výšce 116 cm je vyřezána

²⁸⁸ Děkanství Dvůr Králové nad Labem, *Památní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011*, opis z roku 1837, s. 100.

Originální znění:

„Feistens lebte in den Hofe Worlech oder Wodlech abs figenthunsbesitzer ein gewisser Ritter Wodlech Zdiarsky Srnowecz von Warwassow, ein biederer Mann. Eine Magd ging wie gewöhnlich an einem Zage zur Stadt im Auftrage das Herrn über die sogenannte Stranka an der Elbe ohne etwas zu benerken; als sie jedoch zurickging, sah sie in dem dortigen Schieferfelsen ein hölzernes Marienbild, das sie lieblich anzulächeln schien, sie nachn dieses mit sich in der Hat, wo es lange zeit ohne öffentliche werehrung geblieben ist. Wie es in der Iolge der zeit auf die Niederbröcke gekommen ist, äßt sich nicht bestimmen, so viel ist aber gewieß, daß es zur Zeit des Schwedenkrieges dort öffentlach aufgestellt war; dem abs der General Wittenberg in Iaromierz sien Hauptquartier aufgeschlagen hatte und von da aus die Stast Königinhof. mit Braudschalzungen bedrohete, hat sich ein beson derer vorfall mit diesen Gnadenbilde ereignet. Die Bürgerschaft komte der übermäßigen Iorderungen dieses Generals nicht Gemöge leisten, weil sie durch die Marter und Plünderungen der Soldaten ganz entblößt war, sie solten binnen kurzer Iriest eine ungeheure Brandschatzung erlegen, und da diese nicht erfolgte, so wurde ein Kommando des Kriegsvolkes über Königinhof aus geschidst.

In diesen schrecklichen Gefochr nahn die Gemeinde ihr Zuflucht zu Gott, es wurde mit einem feierlichen Hochante in der Kirche eine öffentliche Zußandocht rerrichtet, wöchend welcher der Thurmwächter, als er die feindlichen Truzzzen von Schurz herüberziehen sah, die Sturm glocke läutete, und die ganze Zür ger schaft sich zur wehre stellte. Eine Abtheilung der feindlichen Kawallerie kan bis an die Niederbrücke, von welcher einer aus Bosheit der Mutter Gottes daselbst, einen Säbelhib versetzte, und sie auf dem Koste, was noch heutzutge deutlich zu sehen ist, szaltete. - Allein ein furchtbawer Schrecken benächtigte sich seiner, da augenblicklich ein so starken Nebel sich machte, daß kaum einer den Anckern wochrnehmen komte, dieß war Ursache, daß die Kriegsmacht nicht in Sie Stadt wordringen komte; sondern sich zerstreuet, und unrerrichteter Soche zurückgezogen ist. Das Maria Gnadenbild fand man mit einer seidenen mit Blämen genirkten Schürze zügedeckt, was ein schwedisches Soldaten weis gemacht haben soll; diese durch die länge der zeit ganz morsche Schürze ist nach immer als ein theueres Andemken bei dem Gnadenbilde aufberochrt. won diesen Freigeiße schreibt sich Sie bis jetzt bei der Köginhofern bestehende am 21 Nowember Maria Ozferuegstage gefeierte Andacht her, mit Senn immer wächrenden Gelübse, daß am diesen Zage aus jeden Haushaltung wenigstens ein Individuum die heilige Andacht bei dem gesungenen Hochante, die heilige Beicht und der fenzfang des allerheiligsten Altars sakramente zu werrichten hat, wozu alljährig die Geweind Durch die son tägigen wer kündigunger auch vorgeladen wird. Diese Stadtseier wird alljährig mit der worgeschriebenen Andocht begargen.“

²⁸⁹ Josef LANGFELNER, *Děkanský chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránkyně ve Dvoře Králové nad Labem*, České Budějovice 2017, s. 67.

²⁹⁰ Děkanství Dvůr Králové nad Labem, *Památní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011*, opis z roku 1837, s. 146.

z lipového dřeva a byla jejími původními majiteli ukryta na začátku třicetileté války do skalní pukliny u dnešního Pušova splavu. Zde ji také Marie Bonaventurová našla a odnesla domů.²⁹¹ Při průvodu ji pak vzala do města z důvodu, aby se o ni mohl přihlásit její majitel. Když se tak nestalo, byla socha umístěna při prosebném procesí na Dolení most, (dnešní most Jana Opletala), kde chodilo nejvíce lidí.²⁹²

Jak to bylo v dalších dnech, lze odvodit jen z legendy, nicméně z dostupných materiálů je jasné, že výpalné zapláceno nebylo, a tedy se muselo stát něco, co švédské vojáky zaskočilo natolik, aby od požadavků opustili alespoň dočasně.

Socha, ke které se váže tato událost a která je umístěná v současné době na hlavním oltáři v kostele sv. Jana Křtitele, byla prokazatelně příčně rozštípnutá odshora až dolů a později slepena a vyztužena plátnem a kovovými pásy. To je patrné i z fotografie přidané do přílohy této práce (obr. 10 a 11). Podle zápisu v pamětní knize se po rozseknutí sochy spustila hustá mlha, což souhlasí i s výpovědí Marie Bonaventurové, která celé události přihlížela. Tehdy se vojáků zmocnil „*hrozný děs, neboť v tomtéž okamžiku vznikla tak hustá mlha, že se vojáci neviděli a pak se rozptýlili a s nepořízenou vrátili*“.²⁹³

Švédský požadavek tak nebyl splněn a nestalo se tak ani v následujících letech, jak o tom vypovídá list z 15. ledna 1647, kdy Švédové poslali Dvorským výhružný list, aby poslali požadovanou výši výpalného, jinak město vypálí.²⁹⁴ Dvorští se v obavách obrátili na krajské hejtmany s prosbou o pomoc, protože „*sami od osob svých spomoci sobě nemůžeme*“²⁹⁵ v zaplacení požadované částky, ani v obraně města. Ve výhružném dopise se také uvádělo, že nepřátelé měli 450 koní u Žaclěře, táhnoucích na Vrchlabí, nicméně se Dvorští obávali, aby se neotočili na Dvůr.²⁹⁶ Otázkou zůstává, jestli Dvorští zaplatili, ač k tomu neměli prostředky, ale ze žádosti generála Wittenberga ze 4. října 1648 o zaplacení 1 000 zlatých výpalného, které městu udělil v roce 1646, je patrné, že pravděpodobně ne. Žádost poslal Melchior Filip, pokladník generála Wittenberga, a stálo v ní, že pokud město požadovanou sumu zaplatilo, pak mělo „*po obdržení tohoto listu ihned tu kterou kvitanci mně zaslalo, z které by viditelno bylo, že ty které peníze zapláceny a to za účelem vybavení té které obligace*“.²⁹⁷ Protože se jednalo o konec třicetileté války, resp. posledních 20 dní před

²⁹¹ Josef LANGFELNER, *Děkanský chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránkyně ve Dvoře Králové nad Labem*, České Budějovice 2017, s. 67.

²⁹² Tamtéž, s. 68.

²⁹³ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 54.

²⁹⁴ Dagmar KRSKOVÁ, *Královny a jejich věnná města*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 164.

²⁹⁵ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 169.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 169.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 174.

uzavřením Vestfálského míru, lze předpokládat, že částka zaplacená nebyla.

Po odjezdu švédského vojska z města v roce 1646 vzala Marie Bonaventurová podle legendy rozbitou sochu a odnesla ji do města, kde byla později spravena a umístěna na hlavní oltář v kostele. Jako připomínku tohoto zachránění byla na soše ponechána „jizva“ - vyštípnutá tříska nad pravým okem (obr. 12). Děkan Cassius slíbil, že každý rok v den památky této události 21. listopadu přistoupí alespoň jeden člen rodiny ke svátosti smíření a přijme svaté přijímání.²⁹⁸

Legenda pokračuje příchodem neznámé ženy, která donesla vyšívání šaty na sochu Panny Marie jako prosbu za odpuštění pro manžela. Žena se představila jako manželka onoho hejtmana, který sochu rozsekl. Generál Wittenberg ho zbavil hodnosti hejtmana za nedonesené peníze a zároveň ho trápilo svědomí za skutek, který udělal v jakémsi Dvoře Králové v Čechách. To se mělo stát na den slavnosti 21. listopadu 1651.²⁹⁹ Jméno hejtmana není zjištěno, ale šaty, které jsou uloženy ve věži kostela sv. Jana Křtitele, odpovídají popisu, který uvedla Marie Bonaventurová, totiž, že se jedná o „*hedvábné, různobarevnými květy vyšívané roucho*“³⁰⁰ (obr. 13). Během let byly do kostela darovány další šaty, protože se pokládalo za jistou prestiž ušít šaty pro sochu Panny Marie, ochránčyně města. Jedny z dalších šatů darovala též Marie Terezie, které město náleželo věnem.³⁰¹

Událost zachránění města v roce 1646 dosáhla ve Dvoře Králové tak velikého významu, že o ní byly namalovány v roce 1933 od akademického malíře Rudolfa Adámka tři obrazy v presbytáři kostela sv. Jana Křtitele,³⁰² (obr. 14–16).

Odjezdem švédského vojska v roce 1646 však problémy dvorských měšťanů neskončily. Dne 10. prosince přišel ke dvoru oddíl „*lidu válečného J. M. C. rejtharův a Charvátův*“, který „*v městě, na předměstí i po vesničkách k městu náležejících ve větším díle se rozlosíroval a ob noc tu zůstal, znamenitou škodu ubohým lidem a zvláště na vesnicích z dělal, kde ještě jaký snop obilí neb oklepů bylo, dokonce na nic uvedl, okna, dveře kamna roztloukl*“.³⁰³ Výčet těchto škod je součástí žádosti na krajské hejtmánství o odpuštění platby na posádku v Hradci Králové.

²⁹⁸ Josef LANGFELNER, *Děkanský chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránčyně ve Dvoře Králové nad Labem*, České Budějovice 2017, s. 69.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 69.

³⁰⁰ KOMÁREK, František, *Děkanský chrám Páně sv. Jana Křtitele a historie milostné sošky Panny Marie na hlavním oltáři ve Dvoře Králové n. L., Dvůr Králové nad Labem 1936*, s. 25.

³⁰¹ Dagmar KRSKOVÁ, *Královny a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem 2001*, s. 164.

³⁰² Josef LANGFELNER, *Děkanský chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránčyně ve Dvoře Králové nad Labem*, České Budějovice 2017, s. 50.

³⁰³ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskou*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 168.

Po odjezdu císařského a chorvatského oddílu sužovali Dvůr Králové do konce války už pouze Švédové. Jednak to bylo vyžadováním kontribucí, ale také vojenskými manévry. Kontribuce požadoval generál Wittenberg, podplukovník Amand z Rohrscheidu a nově 20. ledna 1647 také Kristián Klein, švédský major ustanovený nad jednou jízdní setninou. Na jeho požadavky si však Dvorští stěžovali vyšším úřadům s odůvodněním, že již platí Wittenbergovi a Amandu z Rohrscheidu a doufají, že Kristian Klein od svých požadavků upustí.³⁰⁴ Z prosby Dvorských adresované panu Heřmanu hraběti Černínovi ze dne 11. května 1647 je zřejmé, že ve velmi krátké době byl Dvůr cílem vojenských vpádů, kdy vojáci pobrali „*koňský, hovězí a jiný dobytek*“ a také veškeré městské peníze a v současné době ve Dvoře leží jedna kyrysnická kompanie na zimním kvartýru. Proto Dvorští prosí hraběte Černína o počkání s placením úroků.³⁰⁵

Mezi květnem a říjnem 1647 nelze nalézt zápis o vojenských pohybech v oblasti města, lze tedy předpokládat, že se jednalo o klidné období, ve kterém mělo město povinnost odvádět kontribuce švédské i císařské armádě. Na kontribuce padly i peníze z veřejné sbírky, kterou Dvorští uspořádali, aby mohli zaplatit úroky panu Heřmanu Černínovi. Tyto peníze však museli odevzdat, a proto prosí pana Heřmana o trpělivost s platbou, protože jinak by se museli „*s nemalým oželením statečků našich s manželkami a dítkami jinam se obrátiti a města Dvoru J. M. Králové věnného tak pustého zanechati*“.³⁰⁶

Posledním nalezeným požadavkem na kontribuci před koncem války bylo nařízení švédského generála Königsmarka, podle kterého měl Hradecký kraj „*bezodkladně deset tisíc strychů žita, dva tisíce strychů pšenice, tři tisíce strychů ječmena a osm tisíc strychů ovsu. K tomu mají každá vrchnost ze svých poplužních dvorců a statků, též i poddaní přispěti a nemá nikdo vyňat býti*“.³⁰⁷ Pokud by kdokoliv neodvedl požadovaný díl z celkové sumy, má zaplatit generálnímu proviantnímu mistrovi Kryštofu Ochallovi 300 zlatých a k tomu očekávat „*ostrou vojenskou exekuci*“.³⁰⁸

Tak jako pro město Dvůr Králové nad Labem začala třicetiletá válka 20. června 1618, necelý měsíc po jejím začátku, tak také skončila necelý měsíc před jejím koncem v Evropě v podobě Vestfálského míru. Poslední dopis týkající se období třicetileté války pro toto město je výše zmíněná žádost generála Wittenberga ze 4. října 1648 o zaplacení 1 000 zlatých

³⁰⁴ Jaroslav MAŽÁTKO, *Historie města Dvora Králové nad Labem v sebraných písemnostech*, Dvůr Králové nad Labem 2002, s. 93.

³⁰⁵ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 170–171.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 173.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 173.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 173.

výpalného, které městu udělil v roce 1646.

Po Vestfálském míru však švédská vojska tuto zemi neopustila, ale pokračovala v obléhání Prahy. To skončilo až 29. listopadu podepsáním Pražského příměří v dřevěném domku na Karlově mostě. Po uzavření příměří se ozvaly pražské zvony a v chrámech zněl slavnostní chvalozpěv *Te Deum*.³⁰⁹ I když se tedy válka protáhla ještě o měsíc, lze předpokládat, že se Švédové v tu chvíli nestarali o jednu nezaplacenou pohledávku ve Dvoře Králové.

Památkou na švédská vojska zůstala prázdná městská kasa, ze které město bylo nuceno za období od roku 1639 do roku 1648 vynaložit 37 635 zlatých 43 krejcarů. V této hodnotě nejsou započítány škody, které vojska způsobila, jinak by byla suma ještě vyšší.³¹⁰ Dnes tato vojska připomíná útočná jezdecká přilba, tzv. pappenheimka,³¹¹ umístěná v expozici Městského muzea (obr. 17).

³⁰⁹ Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.*, Praha 2008, s. 156.

³¹⁰ Jan KILIÁN (ed.), *Věnná měst za třicetileté války a jejich poválečná obnova, sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.–5. května 2004*, Mělník 2004, s. 51.

³¹¹ Petr KLUČINA, *Třicetiletá válka, obraz doby 1618–1648*, Praha 2000, s. 112.

6. Poválečná obnova

I když byl uzavřen mír, který ukončil dlouhou třicetiletou války, pro město Dvůr Králové válka ještě neskončila. Bylo nutné urovnat válečné důsledky. Město bylo na konci třicetileté války zbídačené a zruinované, ve městě klesl počet obyvatel i obchod, nalézalo se zde 40 pustých domů, pole i louky ležely ladem nebo byly zničeny. K úhoně došla domácí hospodářství, a dokonce i včelstva, která byla ve městě před válkou rozšířená natolik, že se ve Dvoře Králové vařila medovina. V průběhu války se vařila jen podomácku a začalo se pít více vína a piva,³¹² které se nadále vařilo v městském pivovaru, ke kterému náležela sladovna.³¹³

Bezprostředně po skončení války přišli na scénu opět věřitelé. Necelý rok po válce upomínal Adam Zilvar o zaplacení dluhu, protože byl „o všechny věci obraný, od soldátů vypajtováný“.³¹⁴ Poněvadž se ale město dlouho vzpamatovávalo a nebylo schopné zaplatit všechny dluhy, podal na město v roce 1650 žalobu nejvyšší sudí Království českého u nejvyššího purkrabího za to, že mu nebyly zaplaceny sjednané úroky.³¹⁵ Kvůli nedostatku peněz začali Dvorští platit dluhy tkalcovskými výrobky,³¹⁶ protože ve Dvoře „žilo a pracovalo několik tkalců, krejčích, soukeníků, barvířů pláten, tovaryšů a učňů. Objevuje se mezi nimi i jeden ubrusař“.³¹⁷ Nejlépe se dá situace ve městě zjistit ze Soupisu poddaných podle víry z roku 1651, ze kterého je zřejmé, že se město po třicetileté válce město začalo vzpamatovávat a počet obyvatel narůstal. V roce 1651 ve městě žilo 381 osedlých, 61 chalupníků při zdech, 448 zahradníků a chalupníků na předměstí, 222 poddruhů v podměstí a 5 chudých ve špitále, tedy celkově 1 117 osob. Z toho se ke katolické víře hlásilo 762 osob, nekatolíků s nadějí na obrácení ke katolické víře 35 a bez naděje na obrácení 7. Těchto 7 osob se odmítalo vzdát své víry. K městu dále náleželo šest poddaných vesnic s celkovými 317 obyvateli, z nichž bylo katolíků 184, nekatolíků s nadějí na obrácení 15 a bez naděje na obrácení 8 osob. Dále městu náležely 4 mlýny a jeden obecní šosovní dvůr s celkovým počtem 104 osob, z toho katolíků 64 a děvečka na šosovním dvoře Dorota ve věku 20 let, která se hlásila k nekatolické víře, ale s nadějí na obrácení ke katolické nauce.

³¹² Dagmar KRSKOVÁ, Královny a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 164.

³¹³ *Soupis poddaných podle víry 1651, Hradecko–Bydžovsko I*, edd. Lenka Matušiková – Zlatuše Kukánová – Magda Zahradníková, Praha 2000, s. 215.

³¹⁴ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 158.

³¹⁵ Tamtéž, s. 158.

³¹⁶ Tamtéž, s. 158.

³¹⁷ *Soupis poddaných podle víry 1651, Hradecko–Bydžovsko I*, edd. Lenka Matušiková – Zlatuše Kukánová – Magda Zahradníková, Praha 2000, s. 3.

Celkem bylo ve městě a k němu náležejícím vesnicím sepsáno 1 538 obyvatel.³¹⁸

I přes tento nárůst obyvatel prosí purkmistr a rada města v roce 1656 majitelku Dvora Králové nad Labem královnu Eleonoru, manželku Ferdinanda III. o přímluvu u krále, aby jim zaslal „*vinný a pivní poplatek ze dvou let na opravu velikého dílu spadlých městských zdí i na opravu velice zlých cest okolo města*“.³¹⁹ Odůvodněním jejich žádosti je, že byli „*včas té trvající války skrze lid nepřátelský švédský mnohokrát vybajtováni, na dokonalou ruinu a chudobu přivedeni*“.³²⁰ To potvrdil již o rok dříve, 11. února 1655, „*praesident a rady zřízené komory v království Českém*“ s vyjádřením, že „*naddotčenou fiskální pokutu tak i výš jmenované úroky zasedlé jemu, Peterovi pasírujeme*“.³²¹ Radní Petera se pravděpodobně jménem dvorské rady na královskou komoru obrátil.

V tento rok se na nebi objevila kometa, která vyvolala velké zděšení, protože byla pokládána za předzvěst neštěstí. To se nakonec potvrdilo velkým suchem, kdy vyschly řeky i studny a opadalo všechno listí ze stromů. Sucho bylo i v následujícím roce 1656, následkem čehož byla i slabá úroda.³²² Právě z důvodu slabé úrody, velkého sucha a potřeby opravit městské zdi a cesty se radní obrátili na královnu Eleonoru. Pro lepší vyslyšení jejich žádosti nezapomněli v dopise zdůraznit své modlitby „*za V. c. M. i všecek vysoce slavný a vznešený dům a rod rakouský na svých skroušených modlitbách dnem a nocí, jakž na věrné, poslušné a katolické poddané náleží, modliti povinně budeme*“.³²³

V probíhajícím období rekatolizace vydal královnin podkomoří v roce 1657 nařízení, aby o Velikonocích přišel každý z obyvatel ke zpovědi a přihlásil se ke katolické víře. Duchovní správci farnosti pak měli odeslat seznamy věřících ve dvojím vyhotovení ke kontrole úřadu podkomořího.³²⁴

Královna nechala v roce 1659 rozeslat do věnných měst návrh na výši daní, který mělo každé město porovnat se svými možnostmi, protože se ještě některá města vzpamatovala z válečné pohromy. Tyto informace měly být odeslány do Vídně královninu podkomořímu. O výši jednotlivých daní pak chtěla rozhodovat sama královna s císařem Leopoldem I.³²⁵

I přes to, že se ve městě nacházelo několik pustých domů a zbořeníšť, zvedl se

³¹⁸ *Soupis poddaných podle víry 1651, Hradecko–Bydžovsko 1*, edd. Lenka Matušíková – Zlatuše Kukánová – Magda Zahradníková, Praha 2000, s. 183–215.

³¹⁹ Tomáš HALÍK, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926, s. 58.

³²⁰ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913s. 178–179.

³²¹ Tamtéž, s. 159.

³²² Dagmar KRŠKOVÁ, *Královny a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem 2001*, s. 165.

³²³ *Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorsku*, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 179.

³²⁴ Dagmar KRŠKOVÁ, *Královny a jejich věnná města, Dvůr Králové nad Labem 2001*, s. 165.

³²⁵ Tamtéž, s. 165.

ve městě prodej nemovitostí, protože bylo potřeba vyřešit finanční problémy způsobené válkou. To dokládá například prodej zahrady a zbořeniště Janem Matoušem nebo spáleniště a půl zahrady za Hradišťskou bránou Jiříkem Kholem Jiřímu Kladrubskému v roce 1657.³²⁶

Náprava škod způsobených válkou trvala až do konce 17. století, protože se jednalo o pomalý proces, ale na konci 50. let 17. století byl život ve městě obnoven natolik, aby ustál další vývoj České země.

Za zmínku ještě stojí, že se Dvůr Králové stal velmi brzy vyhledávaným poutním místem, o čemž svědčí německy psaná píseň z roku 1650, kterou zpívali poutníci přicházející do města (příloha 2.3). Dne 20. června 1671 byl kostel svatého Jana Křtitele oficiálně vyhlášen poutním místem.³²⁷

³²⁶ Jan KILIÁN (ed.), *Věnná měst za třicetileté války a jejich poválečná obnova, sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.–5. května 2004*, Mělník 2004, s. 57.

³²⁷ Děkanství Dvůr Králové nad Labem, *Památní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011*, opis z roku 1837, s. 110.

Závěr

Pro město Dvůr Králové nad Labem bylo období třicetileté války těžkou zkouškou. Na začátku se připojilo k jednání nekatolických stavů, kvůli čemuž muselo posílat lidi i peníze do stavovské armády. Po bitvě na Bílé hoře se obrátilo ke katolictví a utvrzovalo císaře o své věrnosti. Nicméně za vzpouru bylo potrestáno stejně jako okolní šlechtici, kteří se ke vzpouře připojili, ztrátou určité části majetku. Pro nedostatek prostředků na obranu a mnohdy i z nařízení vyšších úřadů muselo město během války kvartýrovat a vyživovat procházející vojska, ať už se jednalo o vojska císařská nebo nepřátelská. To mělo za následek velkou chudobu, která přišla na tak již chudé a zadlužené město. Kvůli finanční situaci nebylo město schopné splácet své dluhy, ani platit předepsané daně.

Město bylo mnohokrát na pokraji svých sil, čemuž nepřispívala ani často zničená úroda a hrozící hladomor. Věřitelé se stále upomínali o své peníze, protože procházejícími vojsky byli také přivedeni na mizinu. Tato situace provázela královské věnné město Dvůr Králové po celou dobu války. Vojska, která nebyla kvartýrována přímo ve městě, vyžadovala proviant a vysoké příspěvky na jejich vydržování. Významný moment nastal v roce 1646, kdy se město podle legendy vzepřelo švédskému požadavku, kvůli čemuž hrozil na něj nepřátelský útok, který měl skončit jeho vypálením. Ten se nakonec neuskutečnil, ovšem o nezaplacené peníze se Švédové upomínali i nadále. Z dostupných materiálů je vidět, že město Dvůr Králové nakonec nezaplatilo požadovanou sumu a díky ukončení války nebylo ani vypáleno.

Mírné uvolnění nastalo až po podepsání Vestfálského míru, kterým třicetiletá válka skončila. Město tedy nesušovaly procházející pluky, ovšem kvůli nezaplaceným dluhům byla na něj podána žaloba u nejvyššího purkrabího. Město pak muselo své dluhy zaplatit v tkalcovských výrobcích. Ze Soupisu poddaných podle víry z roku 1651 je zřejmé, že počet obyvatel ve městě po válce vzrostl, kdy spolu s okolními vesnicemi náležejícími k němu bylo celkem 1 538 obyvatel.

V této bakalářské práci jsem využíval jak dostupné prameny a edice pramenů, tak také literaturu obecných i regionálních historiků, zpracovávajících nejnovější poznatky k danému období a vycházejících z pramenů první poloviny 17. století.

Hlavním tématem práce bylo období třicetileté války pro město Dvůr Králové nad Labem, nicméně bylo nutné ve zkratce představit i období předcházející a následné. Proto tato práce nastiňuje také pozici města od roku 1600 do roku 1618 a poté od roku 1648 do roku 1659. I když nebylo možné pokrýt každou událost nebo každý rok daného období, zachycuje

tato práce všechny důležité momenty, které se v dějinách Dvora Králové nad Labem objevily, a jistě by bylo dobré provést další a detailnější zkoumání dějin Dvora Králové nad Labem, které tak může být předmětem dalších prací.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Národní archiv, fond Staré Militare.

Děkanství Dvůr Králové nad Labem, *Památní kniha čís. III. Děkanství Dvůr Králové nad Labem, farnost sv. Jana Křtitele od roku 1011*, opis z roku 1837.

Státní oblastní archiv v Třeboni, Oddělení správy fondů a sbírek Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Černínů z Chudenic (neuspořádaný).

Edice

Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú od smrti Husovy až do doby Koniášovy, ed. Antonín Schulz, Dvůr Králové nad Labem 1913.

DAČICKÝ Z HESLOVA, Mikuláš, *Prostopravda, Paměti*, edd. Eduard Petru – Emil Pražák, Praha 2018.

Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od roku 1602 do roku 1623, sv. II., ed. Karel Tieftrunk, Praha 1866.

Prameny k dějinám třicetileté války, III. díl 1618–1625, ed. Václav Líva, Praha 1951.

Prameny k dějinám třicetileté války, IV. díl 1626–1635, ed. Václav Líva, Praha 1953.

Prameny k dějinám třicetileté války, V. díl 1636–1639, ed. Václav Líva, Praha 1954.

Prameny k dějinám třicetileté války, VII. díl 1643–1645, ed. Václav Líva, Praha 1955.

Prameny k dějinám třicetileté války, VIII. díl 1645–1648, ed. Václav Líva, Praha 1957.

Soupis poddaných podle víry 1651, Hradecko-Bydžovsko 1, edd. Lenka Matušíková – Zlatuše Kukánová – Magda Zahradníková, Praha 2000.

Literatura

- BĚLINA, Pavel, *Rok velkých bitev*, Dějiny a současnost 12, 2007, s. 21–24.
- BUCHVALDEK, Miroslav, a kol., *Československé dějiny v datech*, Praha 1987.
- CZERNIN, Jan, *Majetková práva obročí, záduší a kostelů v minulosti a jejich transformace dnes*, Revue církevního práva 6/97, 1997, s. 7–38.
- ČORNEJOVÁ, Ivana – KAŠE, Jiří – MIKULEC, Jiří – VLNAS, Vít, *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.*, Praha 2008.
- HALÍK, Tomáš, *Dějiny Dvora Králové nad Labem*, Dvůr Králové nad Labem 1926.
- HEŘMÁNEK, Pavel, *Jan Amos Komenský a Kristina Poniatowská*, Praha 2015.
- CHALINE, Olivier, *Bílá hora*, Praha 2014.
- KILIÁN, Jan (ed.), *Věnná měst za třicetileté války a jejich poválečná obnova, sborník příspěvků z konference konané v Mělnice ve dnech 4.–5. května 2004*, Mělník 2004.
- KLÍMA, Arnošt, *Dlouhá válka 1618–1648*, Praha 2000.
- KLUČINA, Petr, *Třicetiletá válka, obraz doby 1618–1648*, Praha 2000.
- KOMÁREK, František, *Děkanský chrám Páně sv. Jana Křtitele a historie milostné sošky Panny Marie na hlavním oltáři ve Dvoře Králové n. L.*, Dvůr Králové nad Labem 1936.
- KRSKOVÁ, Dagmar, *Královny a jejich věnná města*, Dvůr Králové nad Labem 2001.
- KWIECIENOVÁ, Ivana, *Hrad Choustníkovo Hradiště*, Hradišský zpravodaj 8, 2001, s. 6–7.
- LANGFELNER, Josef, *Děkanský chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránkyňe ve Dvoře Králové nad Labem*, České Budějovice 2017.
- LHOTÁK, Jan, *Šosovní, nebo poddanské vesnice? K interpretaci pozemkového příslušenství zeměpanských měst ve středověku*, ČČH 111, č. 3, 2013, s. 517–562
- MAŤÁTKO, Jaroslav, *Historie města Dvora Králové nad Labem v sebraných písemnostech*, Dvůr Králové nad Labem 2002.
- NOVÁK, Jan, *S potulek za Janem A. Komenským*, Zlatá Praha 49–50, 1920.
- OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný*, 7. díl, Praha 1893.
- OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný*, 10. díl, Praha 1896.
- OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný*, 14. díl, Praha 1899.

OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný*, 19. díl, Praha 1902.

OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný*, 22. díl, Praha 1904.

OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný*, 25. díl, Praha 1906.

PÁNEK, Jaroslav, *Jan Amos Komenský*, Praha 1990.

SCHULZ, Antonín, *Podkomoři J.M. králové, Jan Nep. hrabě ze Šternberka, otec zakladatele musea Království českého úřední návštěvou ve sklepení kostelní věže královédvorské roku 1771.*, Dvůr Králové nad Labem 1918.

SCHWARZ, Jan, *Jan Amos Komenský na Královédvorskú*, Vlastivědné čtení 9, 1997, s. 1–5.

SCHWARZ, Jan, *Pamětní síň Jana Amose Komenského v Bílé Třemešné*, Vlastivědné čtení 22, č. 12, 2002, s. 12–16.

TIKOVSKÝ, Ondřej, *S údělem prosebníka*, České Budějovice 2011.

VITÁK, Antonín Konstantin, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867.

VON BIENENBERG, Carl Joseph, *Pokus o stručné dějiny města Dvora Králové, v nichž je obsaženo XXX listin*, Dvůr Králové nad Labem 2020.

Technické rozborý

KOPECKÁ, Ivana, *Analytické a technologické rozborý*, Praha 2005.

Rozvojový strategický dokument obce Doubravice období let 2018–2022, Doubravice 2017.

Přílohy

1. Obrazová příloha

- Obr. 1 Fotografie kalicha z Hartmanovy kaple.
- Obr. 2 Fotografie kalicha z Hartmanovy kaple, detail.
- Obr. 3 Fotografie pamětní desky z Hartmanovy kaple.
- Obr. 4 Vyobrazení kostela s Hartmanovou kaplí od Aloise Bubáka.
- Obr. 5 Fotografie lícové strany Praporu Naděje.
- Obr. 6 Fotografie rubové strany Praporu Naděje.
- Obr. 7 Dopis královédvorské městské rady z 28. července 1637, strana 1.
- Obr. 8 Dopis královédvorské městské rady z 28. července 1637, strana 2.
- Obr. 9 Dopis královédvorské městské rady z 28. července 1637, strana 3.
- Obr. 10 Socha Panny Marie z kostela sv. Jana Křtitele, čelní strana.
- Obr. 11 Socha Panny Marie z kostela sv. Jana Křtitele, zadní strana.
- Obr. 12 Socha Panny Marie z kostela sv. Jana Křtitele, detail.
- Obr. 13 Šaty na sochu Panny Marie darované podle legendy manželkou švédského hejtmana.
- Obr. 14 Vyobrazení záchrany města v presbytáři kostela sv. Jana Křtitele, první obraz.
- Obr. 15 Vyobrazení záchrany města v presbytáři kostela sv. Jana Křtitele, druhý obraz.
- Obr. 16 Vyobrazení záchrany města v presbytáři kostela sv. Jana Křtitele, třetí obraz.
- Obr. 17 Útočná jezdecká přilba, tzv. pappenheimka.

2. Textová příloha

- 2.1 Nápis na zvonu Dominikál.
- 2.2 Celé znění královédvorské legendy o zachránění města.
- 2.3 Poutní píseň k Panně Marii královédvorské.

Obrázek 1: Kalich z Hartmanovy kaple.

Obrázek 2: Kalich z Hartmanovy kaple, detail.

Obrázek 3: Pamětní deska z Hartmanovy kaple.

Obrázek 4: Vyobrazení kostela s Hartmanovou kaplí.

(Kresba Aloise Bubáka (1824–1870), dostupné online na:

http://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Trutnov/Dvur_Kralove_nad_Labem/Dvur_Kralove_-_kostel/Default.aspx
[citováno k: 19.3.2021])

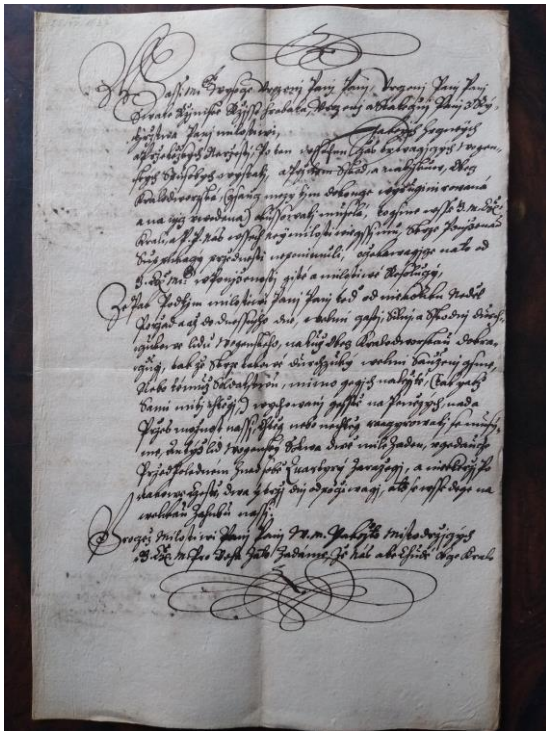

Obrázek 5: Fotografie lícové strany Praporu Naděje.

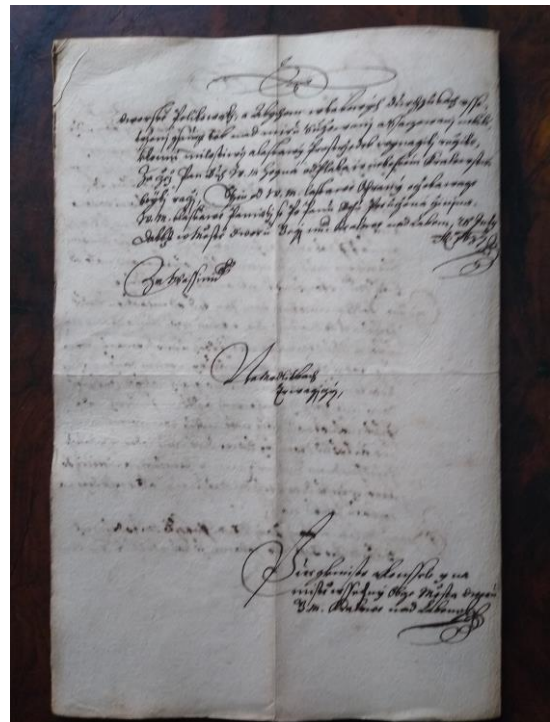
Obrázek 6: Fotografie rubové strany Praporu Naděje.

(Ivana KOPECKÁ, *Analytické a technologické rozbor*y, Praha 2005.

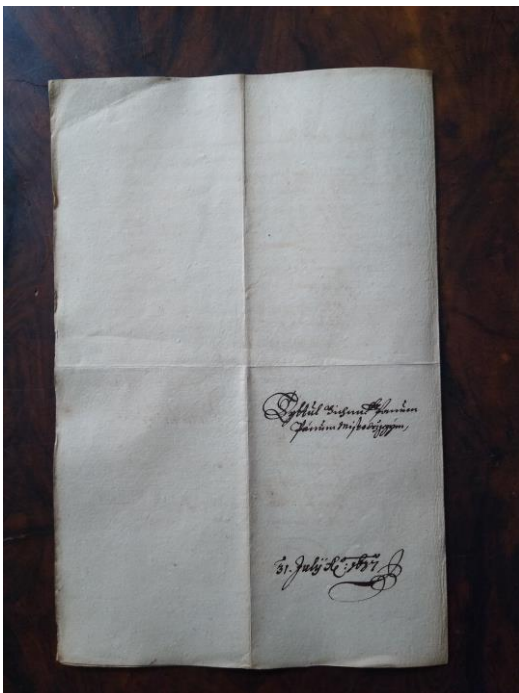
Obrázek 7: Dopis královédvorské městské rady z 28. července 1637, strana 1.

(Národní archiv, fond Staré Militare, karton 75.)

Obrázek 8: Dopis královédvorské městské rady z 28. července 1637, strana 2.

(Národní archiv, fond Staré Militare, karton 75.)

Obrázek 9: Dopis královédvorské městské rady z 28. července 1637, strana 3.

(Národní archiv, fond Staré Militare, karton 75.)

Obrázek 10:

Socha Panny Marie z kostela sv. Jana Křtitele ve Dvoře Králové nad Labem, čelní strana.

(Foto: Josef Langfelner st.)

Obrázek 11: *Socha Panny Marie z kostela sv. Jana Křtitele, zadní strana.*

(Foto: Josef Langfelner st.)

Obrázek 12: *Socha Panny Marie z kostela sv. Jana Křtitele, detail.*

(Foto: Josef Langfelner st.)

Obrázek 13: Šaty na sochu Panny Marie darované podle legendy manželkou švédského hejtmana.

Obrázek 14: Vyobrazení záchrany města v presbytáři kostela sv. Jana Křtitele, první obraz.

Obrázek 15: Vyobrazení záchrany města v presbytáři kostela sv. Jana Křtitele, druhý obraz.

Obrázek 16: Vyobrazení záchrany města v presbytáři kostela sv. Jana Křtitele, třetí obraz.

Obrázek 17: Útočná jezdecká přilba, tzv. pappenheimka.

2.1 Nápis na zvonu Dominikál.³²⁸

Horní nápis:

KE CZTI A CHWALE BLAHOSLAWENE A NEROSDILNE TROJICE SWATE JEDINEHO
A WIECZEGO PANA BOHA WIECZNEHO ZIWOTA NA PENIZE NIEKTERICH
POCTIWICH LIDI DSSAFTNIE³²⁹ ODKAZANICH A NA NAKLAD WSSI OBCZE
DWORV GEST R PRZELIT LETHA PANIE 1625.

Prostřední nápis:

G. M. C PAN RICTARZ VROZENI WALENTIN GOTEFRID ERFVRT
Z FRANKENBERKU PRIMAS WACLAW KOLIAT BURYAN KRISKI. JIRZIK
DLVHOSSKA. KRISTOF KRAVS. JAN PETERA. JAN SSRAMEK. MARTIN HELDORF.
KRISTOF CZEPLIK. JIRZIK CZERWENKA. JAN SIMINIDES. JAN CZIKANEK.
WACLAW RISSAVI. JAN ZDIARSKI PISARZ. MI STARSSI WUBECNI JEREMIAS
DAWID PETERA. JAKVB RVMLAR. JAN JARSKI. MARTIN ANDERLE. JIRZIK
POSSIWAL.

Spodní nápis:

PROTOZ PANE BOZIE NASS JENCZ WSSECZKO V MOCZI SWE MASS SRDCZE
NASSE SAM. OTWIREG HLASEM ZWONV NAS PONIIVKEG MODLITBAM SWATIM
KAZDI CZAS BI SE SCHAZI WAL KAZDI Z NAS K SLISSENI SLOWA BOZIHO
K SWATOSTEM OLTARZ NIM SKRZE TWEHO SINACKA KRISTA GEZISSE WSSEHO
KŘESTIANSTWA TWA CHWALA W TOBIE SAMEM SWVG ZRVST BLAHA PO TETO
PAK SMRTELNOSTI VWED NAS DO RADOSTI. MATHES ERNER

³²⁸ Antonín Konstantin VITÁK, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867, s. 149.

³²⁹ Slovo v nápisu původně znělo zřejmě KSSAFTNIE.

2.2 Celé znění královédvorské legendy o zachránění města.³³⁰

Ve válce 30 leté Švédové po svém vpádu do Čech projížděli naší vlastí křížem krážem a všude šířili hrůzu svojí ukrutností a bezohledným vymáháním potravin a peněz. Kde se jim toho nedostalo město vypálili a obyvatele povraždili.

Na počátku října r. 1646 tábořili Švédové s hlavním stanem generála Wittenberga v Jaroměři a některé oddíly po nějaký čas se usadily v Hradišti a Žírči nedaleko města Dvora a vymáhaly na jeho obyvatelstvu různé dávky. Dvorští museli zaplatiti 1500 zl. Wittenbergovi a ještě na vojsko 325 zl. a nad to obyvatelé museli dodati mnoho koní a dobytka, 200 korců žita, mnoho korců pšenice, ječmene a ovsu. Mnoho obilí bylo nastláno pod koně. Dvorští museli nad to dodati Švédům mnoho sudů piva. Tito byli v předměstí i po vesnicích, působili tu různé škody v příbytcích, které byly vytloukány.

Ale ani to všecko nestačilo. Generál Wittenberg uložil městu ohromné výpalné, které mělo město Dvůr odevzdati do 14 dnů jeho vojenským vyslancům. Nastal v městě všeobecný nářek, neboť purkmistr i konšelé věděli, že tak ohromnou sumu od ožebračeného a hladovícího obyvatelstva neseženou, proto byli přesvědčeni, že hrozí jejich městu i veškerému obyvatelstvu dvorskému záhuba i zkáza. Dvorští již pomýšleli na to opustiti město za noci a zachrániti své holé životy útekem do blízkých lesů jako činili obyvatelé jiných měst.

Tomuto úmyslu postavil se však na odpor vážený konšel a mistr bednářský Bonaventura, který po příkladu starozákonní Judity, která zachránila své rodné město Betulii při obležení assyrským vůdcem Holofernem, takto své spoluobčany povzbudil: „Nezoufejte přátelé, ale důvěřujte v Boha a vězte, že nám pomůže, budeme-li toho hodni. Postavme se bezohlednému nepříteli na odpor a braňme statečně své rodné město až do poslední krůpěje krve. Máme-li zemřít, pak zemřeme jako stateční Čechové!“

Mužná tato řeč vlila do srdcí malomyslných Dvorských odhodlanost vytrvati na svých místech a zároveň naději, že jim Bůh pomůže. Hned se odebrali všichni do kostela na nešpory, aby si tam pomoc z nebes vyprosili. Po vykonané pobožnosti vystoupil děkan na kazatelnu a vybídl dojemnou řečí přítomné, aby se v této strašné zkoušce zřekli všech světských kratochvílí, by se s celým srdcem jen k Bohu obrátili a dobrými skutky snažili se hněv Boha utišiti. Na konec oznámil, že hned druhého dne povede kající průvod kolem města.

Tak se také stalo. Děkan se zastavoval s průvodem věřících u jednotlivých křížů a soch

³³⁰ KOMÁREK, František, *Děkanský chrám Páně sv. Jana Křtitele a historie milostné sošky Panny Marie na hlavním oltáři ve Dvoře Králové n. L., Dvůr Králové nad Labem 1936, s. 18–27.*

a všude se s lidem vroucně modlil. Když průvod zatácel kolem cesty, která vedla ke dvorci pana Žďárského Strunovce na Vorlechu, spatřili po jednu spěchající dceru konšele Bonaventury Marii, jež byla ve službách urozené paní Žďárské. Spěch její nasvědčoval, že se chce ještě průvodu účastniti. V ruce nesla něco v bílém šatě zabaleného. Když došla k průvodu, bílá rouška pojednou spadla a zrakům kněze a věřících se objevila dřevěná soška P. Marie, která se zdála příjemně se usmívati.

Děkan překvapen tímto nenadálým výjevem se tázal dívky: „Odkud neseš panno, tak pěknou sošku milostné Bohorodičky?“ A Marie odpověděla: „Nesu tuto sošku ze dvorce Vorlecha, sama jsem jí před časem podivuhodným způsobem našla.“ „A kde to bylo?“ tázal se v úžasu děkan. A Marie vypravovala: „Jednoho dne byla jsem na rozkaz urozené Paní Žďárské ve Dvoře na koupi. Zastavila jsem se v domě svých rodičů a v kostele, jak jest mým obyčejem. Když jsem se potom vracela přes stráň u Labe, spatřila jsem v břidlicové skále tuto sošku. Rychle jsem se pro ni vyšplhala a šťastně jsem ji přinesla do dvorce p. Žďárského na Vorlech. Patrně před nějakým časem ji někdo ukryl před vpádem nepřátel z obavy, aby nebyla zneuctěna, v této stráni. Skála se odlomila a soška stala se viditelnou. Na to jsem sošku chovala ve své světničce, před ní se modlila a nyní ji přináším do města.“

V pohnutí naslouchali přítomní slovům Marie, a potom děkan řekl: „Milí přátelé, zdá se mi právem, že Bůh nám chce připomenouti, abychom v této přetěžké době ctili Rodičku Boží, abychom ji prosili o přímluvu u Jejího Syna, aby nás vytrhl šťastně z tohoto nebezpečství, které nám hrozí. Postavíme sošku Matky Boží na místě veřejném a denně budeme u ní konati pobožnost.“

Navrhl pak, aby se soška takto objevená ctnostnou a zbožnou dívkou Marií nesla nejprve v tomto kajícím průvodu kolem města a pak postavena na dolním mostě, po kterém nejvíce lidí chodilo, by každý při pohledu na sošku vzýval Matku Páně, Pomocnici křesťanů by v tak hrozném tísní svojí přímluvou u Boha občanům Dvorským pomoc a ochranu vyprosila.

Za několik dnů potom slyšeli Dvorští od časného rána střelbu, která je poučila, že v blízkosti zuří vřava bitevní. A opravdu u Jaroměře bojovali Švédové pod Wittembergem s císařským vojskem, v jehož čele byl Montekukuli. V poledne přišla do Dvora zvěst, že Švédové na hlavu porazili vojsko císařské. Velký strach padl na Dvorské. Do dne, kdy měli zaplatiti výpalné Švédům, scházeli sice ještě dni, ale konšelé byli přesvědčeni, že vítězství Švédové budou požadovati peněz hned, jakmile se od Jaroměře hnou. A sehnati peněz žádným způsobem nemohli.

Nicméně většina obyvatelstva byla odhodlána město za každou cenu proti nepříteli hájiti. Dvorští spoléhali na pomoc Rodičky Boží, kterou v minulých dnech tak vroucně

uctívali. Stateční a do vůle odevzdání nadchli i bojácné a tak ve Dvoře chystán odpor a boj na život a na smrt. Uzavřeny městské brány a obsazeny hradby. Měšťané opásali se mečem a každý se ozbrojil tím, čím právě mohl. Tušili, že Švédové nedají na sebe dlouho čekat. A vskutku pověžný hlásil, že se blíží k městu oddíl vojska Švédů. Wittemberg, ač pronásledoval poražené vojsko císařské a od Jaroměře se hnul, přece nezapomněl na dukáty, jichž požadoval na Dvorských. K jejich vymáhání poslal do Dvora menší četou s jedním hejtmanem v čele.

V tom se ozval bolestný nárek matky zbožné dívky, Marie, která před několika dny donesla sošku P. Marie, u níž se denně modlila, že nemůže dcery své nalézt a jí se dovolati. Uvnitř města nikdo jí nespatriil; tož zůstala venku mimo hradby a jest vydána nebezpečí smrti se strany Švédů, kteří již tryskem se k městu hnali. Všichni litovali dobré dcery konšele Bonaventury, která si svou zbožností a přítulnou láskou k Rodičce Boží získala lásku všech Dvorských. Proto těšili bolem zdrcenou matku a uváděli, že ji Bůh na přímluvu P. Marie, kterou tak vroucně uctívala, jistě ochrání.

V tom již Švédové bušili na vrata brány a jejich hejtman žádal úsečně, aby byl vpuštěn s vojínů do města, aby pak přijal od purkmistra výpalné. Avšak dostal odpověď, že ještě nevypršela lhůta k odevzdání peněz a že nikdo nebude do vnitř dříve vpuštěn. Popuzen tímto nečekaným odporem Dvorských objížděl hejtman se svou četou město, aby vyšetřil, na kterém místě by mohl na městské hradby udeřiti, aby násilím co nejrychleji do vnitř města mohl vniknouti. Tak dojel k dolnímu mostu. V tom se před ním mihla bílá postava mladistvé dívky, která se před tím modlila před sochou P. Marie. Hejtman se pustil tryskem za ní, aby vyzvěděl něco o úmyslu Dvorských, neboť ho překvapilo, že zatím, co veškeré obyvatelstvo z předměstí hledalo spásu uvnitř hradeb, zde na mostě mladičká panna sama se nebojácně modlí.

Než však hejtman dojel na místo, kde modlíci se dívku spatřil, tato zmizela a hejtman marně se ohlížel, kde by se byla ukryla. V tom zrak jeho utkvěl na sošce P. Marie, ozdobené čerstvou zelení. Setníka to popudilo a když si uvědomil, že dívka krátce před tím se před soškou asi modlila za ochranu svého města, které on chtěl pokořit a po případě i zničit, kdyby mu obyvatelé neodevzdali to, co si přál, rozzuřil se tak, že vytrhl meč a jím sekl do sošky Bohorodičky, a způsobil jí značnou jízvu na pravém spánku.

Jakmile tak učinil, jeho hněv se proměnil v hrůzu a děs. V tom okamžiku povstala tak hustá mlha, že jeden druhého neviděl a celé město bylo zahaleno neproniknutelnou clonou. Bylo nemožno nějaký boj proti městu začít. Mimo to hejtman pocítil výčitky svědomí, že si tak nepřekvapivě způsobil vylil svůj hněv na sošce P. Marie a že si tím zamezil všelikou

naději na zdar svého úkolu. V tomto zmatku a děsu se rozhodl od dobývání města upustiti a v mlze pustil se tryskem se svými vojíny, neméně poděšenými tímto neočekávaným podivným úkazem přírody, směrem k Žirči a dále k Jaroměři. Chtěl býti co nejdále a to brzo od místa svého zlého činu.

Když hejtman pak svému generálu Wittenbergovi hlásil nezdar svého úkolu a líčil příčinu, proč nemohl ničeho podniknout proti městu Dvoru, rozhněval se vojevůdce velice na svého do té doby oblíbeného hejtmana, propustil jej v nemilosti a potrestal jej velmi krutě, neboť byl zbaven své důstojnické hodnosti a učiněn prostým žoldněrem.

Zatím Marie, která z bezpečného úkrytu vše byla pozorovala a s bolestí viděla zuření Švédovo proti jí tak drahé sošce, ale také jeho strašlivý úděs a zbabělý útěk, bušila na bránu městskou, žádajíc za vpuštění do města. Vrátný nechtěl otevřít, neboť ani on ani ostatní obyvatelé Dvora netušili, že Švédové již od města s nepořízenou a ve zmatku odtáhli. Naopak všichni se připravovali na zoufalý boj a obranu s nepřitelem. Proto vrátný se domníval, že někdo od Švédů podplacen, chce, aby bránu otevřel, aby Švédové lstivým způsobem dovnitř města bez boje se dostali.

Ba ani tenkrát vrátný neotevřel, když poznal hlas jemu i všem drahé dívky Marie, naopak s jemnou výčitkou se jí tázal: „Proč jsi zůstala, Marie, vně hradeb, když veškeré obyvatelstvo z předměstí ano i přespolní hledali útočiště uvnitř hradeb?“ „Zůstala jsem na stráži a stanovišti, jež jste všichni opustili, u sochy Rodičky Boží na mostě,“ zněla odpověď této věrné ctitelky Matky Páně.

Ale vrátný byl dosud na váhách, co má činiti, a stále byl nedůvěřivý. I ti, kteří se zatím kolem vrátného u brány seskupili, se dívky neujímali, obávajíc se lsti se strany Švédů, třeba že po slovech Marie činilo jim na svědomí výčitky, že sošku P. Marie na mostě ve spěchu nechali a nevzpoměli, že Pomocnice Křesťanů více zmůže než pevnost hradeb a silné paže obránců.

V tom přispěchala matka dívky, která tolik mučivé úzkosti o život svého dítěte prožívala, a nyní plna radosti zvolala: „Moje zlaté dítě, já jsem tě marně po celém městě hledala. Jak si se dostala mimo městské hradby?“ „Modlila jsem se před soškou Bohorodičky za záchranu svou i celého města, drahá matko. A Bůh tak zajisté na přímluvu P. Marie učinil.“

V tom přišel purkmistr a tázal se Marie, která byla stále vně hradeb: „Kde jsou nepřátelé?“

„Dávno opustili v divokém zmatku naše město a úprkem se hnali směrem k Žirči,“ odpověděla Marie.

„Nenavedli tě, panno, abys takto mluvila?“ otázal se purkmistr znova.

„Při spáse své duše – mluvím pravdu a jsem zde docela sama,“ odvětila důrazně dívka.

Nyní teprve dal purkmistr rozkaz, aby brána byla otevřena. Vstoupila Marie a nesouc sošku Bohorodičky v rukou hlasem pohnutým pravila: „Panna Maria nás zachránila!“ Na to líčila, co všechno zažila, jak si Švédové počínali. Hlas její bolestí se zachvíval, když líčila, jak Švédský důstojník v zuřivém vzteku sekl do čela sošky P. Marie. Ale hlas její zněl slavnostně a velebně, když popisovala děs a hrůzu hejtmana a všech divokých vojínů, když mlha je obklopila ba přímo zatopila a oni v divokém zmatku prchali s místa svého rouhavého činu.

„Modlili jsme se k Panně mocné a ona nás vyslyšela. Bůh na její přímlovu město naše ochránil,“ řekl s pohnutím a zároveň slavnostně děkan. „Pojďme do chrámu, abychom poděkovali za své podivuhodné zachránění!“ Všichni poslechli a řadili se v průvod. V předu kráčela Marie se soškou Bohorodičky, kterou kdysi našla a před níž každý den se modlila a to i dnes za tak hrozného nebezpečí, které hrozilo jí i drahým spoluobyvatelům...

Tak kráčeli Dvorští místo do boje do chrámu. Soška P. Marie byla postavena v předsíni chrámové. Před ní zapěl děkan: „Tě Boha chválíme...“ a všichni zpívali s ním. Bolest, zármutek, strach proměnily se v radost. Splnila se na Dvorských slova žalmistova: „Ti, kteří se slzami sejí, jásající budou žnouti“ (Ž. 125,5.)

Později soška P. Marie přenesena z předsíně chrámové do lodi chrámové, kde postavena na sloup, ale po letech pro obzvláštní úctu, kterou k ní zbožné obyvatelstvo mělo, byla postavena na hlavní oltář do zasklené ozdobné skříňky, jak vidíme do dnešních dnů. Jizva od meče jest na sošce na jejím čele dosud zachována...

Bývalo starodávným zvykem, že soška P. Marie byla podle církevního roku oblékána různobarevným šatem. Některý byl prostý, jiný zhotovený z drahocenných látek bohatě zlatem ozdoben. Tradice lidová zaznamenává, že první pláštík darovala Mariánské sošce zbožná Marie Bonaventurová. Byl památným proto, že Marie jej ušila z onoho plátna, do něž sošku zabalila, když ji tenkrát z Vorlecha nesla do Dvora. Dívka tato vůbec zdobila sošku P. Marie se zvláštní péčí a radostí a denně před ní poklekala k vroucí modlitbě.

Přiblížil se po skončení války 30leté jednoho roku 21. listopad, výroční to den zachránění města před zlobou Švédů.

Časně z rána přišla Marie do chrámu, aby oblékla milostnou sošku P. Marie do roucha vlastníma rukama vyšitého. Tu přistoupila k ní z nenadání neznámá asi 30letá žena, s tváří pobledlou, v šatě zahrnutém, s obuví uprášenou. V ruce držela uzlík. „Vzácná panno“, tak oslovila Marii, „velice bych tě prosila, abys roucho mnou donesené na sošku dnes navlékla.“ A rozvázavši uzlík podávala Marii krásné, hedvábné, různobarevnými květy vyšité roucho.

Marie radostně překvapena tímto vzácným darem, tázala se na jméno dávkyně, aby je mohla oznámiti děkanovi, aby je do archivu zapsal: „Ať tedy zapíše děkan na věčnou paměť, že toto roucho darovala a sama je vyšila žena jednoho švédského důstojníka.“ – „Žena švédského důstojníka?“ opakovala s úžasem a zároveň v mocném pohnutí Marie.

A neznámá vypravovala: „Vyrostla jsem ve vojenském táboře Švédů, neboť otec můj bojoval po léta proti císařským. Pobyla jsem takto delší dobu ve vaší zemi České, přiučila jsem se češtině a poznala též katol. víru. Po skončení války vrátila jsem se též do své vlasti. Tam poznala jsem muže, který kdysi sloužil jako hejtman u vojevůdce Wittenberga, oblíbila jsem si ho, uzavřela jsem s ním sňatek a velmi dobře spolu v lásce a bázni Boží žijeme. Ale můj muž býval časem velmi zachmuřen a tvář jeho prozrazovala velký nepokoj a zároveň bolest, kterou duše trpí... Po několikerém opětovném dotazování se konečně manžel přiznal, že kdysi za války u města Dvora, kam byl poslán pro výpalné, ze zlosti, že ho neobdržel, tál mečem do sošky P. Marie a jakou hrůzu při tom tehdy cítil a od té doby nemá pokoje...“

„Ach, to byl on, váš manžel?“ zvolala živě Marie. Neznámá přisvědčila a pokračovala: „Tenkrát hustá mlha padla na zemi, což si manžel vykládal za trest Boží, že se dopustil tohoto rouhavého činu. A také od města s nepořízenou hned ve spěchu s ostatními vojíny odtáhl. Vojevůdce Wittenberg tenkrát mého muže potrestal a to velmi krutě. Zbavil ho hodnosti hejtmana a učinil ho prostým žoldněrem. To však mého muže tak netrápilo, ale výčitky svědomí na tím činem nepřátelským oné Mariánské sošce. Nemůže se jich od té doby zbaviti. I slíbila jsem, že vyšiju na onu sošku P. Marie roucho, donesu je až sem do Dvora a poprosím P. Marii před soškou, aby u Boha vyprosila mému manželu odpuštění, když svého činu lituje, a tolik již vytrpěl. A štěstí mi přálo, neboť jsem přišla právě v den vaší výroční slavnosti.“

„Jak podivuhodné jsou cesty Páně,“ zvolala Marie. Pak s ochotou přijala roucho od manželky bývalého hejtmana švédského a navlékla je na sošku. Potom obě poklekly před soškou P. Marie a vroucně se modlily. Poutnice ze Švédska prosila Marii, aby nebyla prozrazena občanům Dvorským, pokud bude prodlévati v městě, což tato ochotně přislíbila a také splnila. Velmi potěšilo ženu švédského důstojníka, když při kázání děkan věřícím připomněl podivuhodné záchránění města na přimluvu P. Marie a když prohlásil na konec, že onen Švédský hejtman se sice velmi provinil, ale že Bůh obrátil vše k dobrému a že i jemu odpustí, bude-li skutku svého upřímně litovat.

Posílena vědomím, že Bůh přijal její oběť a muži odpustil, rozloučila se žena švédského hejtmana co nejsrdčněji s Marií Bonaventurovou, která jí doprovázela až za hradby města ukázavši jí na dolním mostě místo, kde původně soška P. Marie byla

umístěna. V modlitbě drahnou chvíli obě postály na památném to místě, které od té doby pozbylo pro Marii své hrůzy. Neboť Marie byla přesvědčena, že Bůh kajícímu Švédu odpustil.

2.3 Poutní píseň k Panně Marii královédvorské.³³¹

O, herrlichste Mutter, du königshofferische Frau,
auf deine liebe Kinder mit gnädigen Augen schau,
Du, hochgepriesene Zierde des Königgrätzer Kreis.

³³¹ Antonín SCHULZ, *Podkomoří J.M. králové, Jan Nep. hrabě ze Šternberka, otec zakladatele musea Království českého úřední návštěvou ve sklepení kostelní věže královédvorské roku 1771*, Dvůr Králové nad Labem 1918, s. 4.

Překlad od Ladislava Matrase dne 12. 2. 2020:
*„Ó, nejvznešenější Matko, ty Královédvorská paní,
na své milé děti laskavým pohledem shlédni,
Ty, nanejvýš velebná ozdobo Královéhradeckého kraje.“*